

B2-páholy

A dráma színpadra írt mű, párbeszédekből áll, és nagyjából jelen időben szólal meg. Az ettől való eltérések vagy a dráma műnemének a nem ismeretéből származnak, vagy ellenkezőleg, a klasszikus dramaturgiai dilemmák radikális félresöpítéséből. Előbbiek a dilettáns próbálkozások tartományába tartoznak, utóbbiak oda, ahol Beckett vagy Brecht vetette meg a lábát. A műnem kivégzéséről, avagy, egy másik műnembe beoltásáról van szó. Mindkét kísérlet érvényes és egyúttal követheletlen is, ugyanakkor Szondi mester drámaelmélete a maga kukucskáló színházával a mai napig őrizi prioritását, amivel nem mondunk egyebet, mint hogy Arisztotelészt még a huszonegyedik század elején sem lehet a drámai asztalról lesöpörni. Jól odaragadt a csizma...

A klasszikus európai dráma akkor alakult ki, mondják, amikor a görög társadalomnak volt már ereje és ideje a saját belső konfliktusaival foglalkozni, szembenézni. Előbb a hódítások, műfajként az eposz, utóbb az egyén belső dilemmái, műfajként a líra.

A dráma tehát konfliktusra íródik, olyan konfliktusra, amely nem (csak) az egyénen belül zajlik, hanem társadalmi érvénnyel is bír. Értjük ezen azt, hogy az ember, minden formájában, még kívülrállásában is, társadalmi lény. S mint ilyen, nem kerülheti el az összeütközéseket másokkal. Az ilyesmit leginkább a színpadon tudja érvényesen megjeleníteni.

Ezeken eltűnődve kell eltöprengenem azon, miért mondják, hogy nincs jó mai magyar dráma, miért mondja valaki, hogy Örkénynél véget ért a magyar nyelvű drámaírás, mit vár(na) el a közönség a drámától.

A szórakoztató formát kizárhatjuk tűnődéseinkből, mert az minden korban, minden időben, változó formái között, de működik. Az ember minden korban akar röhögni, magán vagy másokon, és nem túl válogatós abban, milyen eszközökkel robbantják ki belőle a nevetés. Más a helyzet a „komoly” drámával. Úgy tűnik, manapság a drámában is túltermelés van Magyarországon. Soha annyi dráma, mint amennyi íródik nap mint nap, és ez mégsem a túltelítettség, inkább a hiány érzetét váltja ki. De ha van, és túlon túl is sok van, akkor mi hiányzik?

A társadalom hiányzik a drámához, dereng fel bennem, az olyan társadalom, amely képes önmagára reflektálni. Méltósággal viselni magát, hogy ez a méltóság az írásokban is megjelenjék. A drámában kell legyen valami jelentős, hogy mi, azt nem tudom, erre mindenki másként esküszik. De egy konfliktus csak akkor válik érdekessé, ha van tétje azok számára, akik a nézőtérén ülnek. A mai magyar társadalom tét nélküli társadalom. Részben szédelő és gyámoltalan emberek sokasága, részben céltudatos (ön)igazságosztók kisebbsége. Utóbbiak körében lehetne keresni a drámai konfliktus lehetőségét (ellentét és acsarkodás van közöttük, magas fokon és megállás nélkül), ha nagyobb szabásúak lennének. De nem nagyobb szabásúak, ellenkezőleg, igen kisszabásúak. Szűkszabóságban nincsen tétje az összeütközéseknek. Marad a magánszféra, ami a valóságshow-k világában nem igazán érdekli az embereket. Ha egyenes adásban nézhetem két idegen üzekedését egy bezárt ház bekamerázott szobájában, miért üljek be egy színházba, elvont és számomra terhelő dolgokat értelmezni, elviselni? Így nyílik ketté az olló. A rendszerváltozás drámája nem íródott meg mind a mai napig (vagy mert nem vettük észre, vagy mert nem volt rendszerváltás, amit meg lehetett volna írni), ugyanakkor a drámai műnem megfoghatatlan virágzását éli. Mondhatnánk, abnormális társadalomnak csakis egy őt magára hagyó színház dukál. Mit mondhatnánk... Mondjuk.

Zalán Tibor

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XIV. évfolyam 4. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából kiadja a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Babics Imre** (vers),
Balázs Géza (nyelvművelés), **Bognár Antal** (évkönyv), **Borbély András** (dokumentum), **Elek Szilvia** (zene),
Kovács Ildikó (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (próza), **Sebeők János** (környezet),
Szondi Bence (törtélelés), **Vincze Ferenc** (műbírálat, főszerkesztő-helyettes), **Wehner Tibor** (művészet).
Szerkesztőségvezető: **Szondi Eszter**.

Napút-kör: **Csűrös Miklós**, **Doncsev Toso**, **Gráfik Imre**, **Hankiss Elemér**, **Dr. Koncz Gábor**,
Radnóti Zsuzsa, **Rakovszky Zsuzsa**, **Szörényi László** (tiszteltetleli konzulensek).

Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: Ady Endre Művelődési Központ, 1043 Budapest, Tavasz u. 4.

Telefón/fax: (1) 225-3474 • Mobil: (70) 617-8231 • E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

B2-páholy

Zalán Tibor: Játék . . . . . borítóbelső

Mustra

Toót-Holló Tamás: Üsse kő. 3

Vándor Anna: Manysi közösségi áldozat 35

Vári FABIÁN László: „Nyárfaliget hűs rejtékén”
(A *Párjavesztett gerlice* balladatípus
ruszin és ukrán párhuzamai) 45

Mark Twain–Németh István Péter:
Koldus és királyfi 51

Téka

Németh Péter Mikola: A *Hősök nélkültől*
az *Elnemulásig*
(Zarándoklások Hubay Miklóssal) 62

Hangírás

Színész-legendárium

Tahi-Tóth László 71; Lázár Kati 72;
Oszvald Marika 72; Mécs Károly 73;
Márton András 74

Pálfi Ágnes: Egy kis daimonológia;
A Faust margójára 76

Tárlat

Feledy Balázs: Poétikus piano 78

Dobos Éva rajzai . . . . . színes melléklet

Borbély Szilárd: Szól a kakas már 81

Bakonyi Péter: Szólóadal – kórusra 104

Burján Gál Enikő: The Doors-alkímia 106

Ablak

Ritter György: Nem mű, nem beszélgetés
(Krasznahorkai László: Nem kérdez,
nem válaszol) 107

Borbély Szilárd: A versírás szenvedélye
(Draskóczi Ágnes: Örvény) 110

Lukáts János: Bankrablás a-mollban
(Hendi Péter: A-moll szonáta) 111

Emlékezet

Birtalan Ferenc: Verbőczy-estre 115

Verbőczy Antal verseiből

Dedikáció 116
 Tájékp, múlt időben, tanúkkal 116
 Végül 116
 Kettőnk mosolyára 117
 Nézőpont 117
 Barlangrajz 118
 A feleségem tegnap este is 118
 Kálnoky László!
 Ityeg-e a fityeg a Duna-medencében? 119
 Töredékek 120
 Kövek 120

Verbőczy Antal emlékére

Varga Papi László: „...abortusz múltunk
 szétszórni a szélnek” 121
 Kiss Benedek: Gyászérme 122
 Utassy József: Verbőczy Antalhoz 123
 Győri László: Harminc év után 124
 Birtalan Balázs: Öcsi 125
 Marafkó László: Aki végérvényesen fiatal . 126
 Gyimesi László: Se tél, se nyár. 127
 Pardi Anna: Verbőczy Győrben 128
 Birtalan Ferenc: Verbőczy Antal-émlékest 129

E számunk szerzői. 80

Illusztrációk
 Dobos Éva rajzai 61, 114

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 64.

Dudás A. Alex: Anyám emlékére

NAPÚT

Irodalom, művészet,
 környezet

XIV. évfolyam 4. szám

Jelenések, jelenetek

**ALEATÓRIKUS ETŰD
 HOMMAGE À JOHN CAGE**

E számunk képzőművész vendége, Dobos Éva tanulmányait Egerben, a Fialat Alkotók Körében, Dohnál Tibor festőművész irányítása alatt kezdte 1977-ben, majd a Kirakatrendező- és Dekoratórképzőben folytatta. Tanárai voltak Károlyi Zsigmond és Wágner János. Rajzai különleges, egyéni technikával készülnek. „Fontossá válik számára a vonal mellett, azzal együtt alkalmazott foltszerűségek, folthatások sokasága, melyek által finom tónusos munkái festői hatásokat keltenek” – írja róla Feledy Balázs az alkotó 99. tárlata után

Toót-Holló Tamás

Üsse kő

Jelenések hét rendbéli úton, három felvonásban

Szereplők:

Göncös – garabonciás diák
Gubancos – garabonciás diák
Kece – bolygó lidérc
Pőre – bolygó lidérc
Pilla – erdei álomtündér
Arany Kakastaréj – a Szétszakított
Minden udvarba benyerítő paripa – a
Dobbal Dobrokoló
Kólánya Tündér – Gubancos és Pilla
lánya
Kófia Óriás – Gubancos és Pilla fia
Földneheze – az égi barlang kincsőre
Ósz Öreg – a Felső Világ ura
Hétrőfös – az Alsó Világ királya
Ég-Föld szelleme – a földi fellegajtók ura
Árkok Sárkánya, Kígyókirály
Aranylány, Gyémántpatak Tündére –
tündérlányok
Virág, Alma, Gyöngyharmat – táltos-
lányok
Tündér Ilona tündéri muzsikusainak
bandériuma
Kőműves Kelemen, Harangöntő
Kőműves Kelemenné, Kőműves Kele-
men fia
tizenegy kőműves – a Világ Oszlopai
Hétszűnyű, Kapanyányi – sárkányok
erdejét járó törpék
Zengő Ágak Sárkányai
Ég Kövei – planétaistenek
nászcsillagok, hadvezető csillagok
Csillagszemű Arcok – a Beavatottak
Árkok Barázdálta Arcok – a Kipróbáltak
Gördülő kövek, omló kövek
Ébredő kövek, álomlátó kövek
Kövön maradó kövek, ragyogó gyé-
mántok

Táltosok, kőtündérek, kőbálványok,
bálványkövek, sárkányok, arany-
borjú, aranytehén, aranybika

Játszódik: legelőbb a Felső Világban,
a Tetejetlen Fa hetedik ágának maga-
sában, a garabonciások égi barlangjá-
ban. Aztán a Középső Világban, ott is
éppen az Árkok Földjén – ahol Csörsz
árka hasít mélységes barázdákat a
föld minden hajlatába.

A történet ideje és tere: a va-
rázsmesék általános – konkrét termeg-
határozás nélküli és konkrét időmeg-
határozás nélküli – ideje. A jelenések
közben a színpadon megszólaló szöve-
gek néha idézeteket fogadnak be. Ahol
nagyobb szövegegység formájában je-
lenik meg a szellemidézés, ott a szín-
padi utasításokba rejtve is feltűnik az
adott szöveg forrásának megjelölése.

I. felvonás

1. jelenet

(Szólva szólván)

(Gubancos valószerűtlenül hosszú
szárnyú fekete köpenyben áll a bal
oldali oszlopon. Fejpántos mikrofon-
ba beszél. A hangját vokóder torzítja
olyan komoran zúgó-susogó tónus-
ba, mintha csak minden szavával
szél fújna, szél morajlana, sötét felhő
gomolyogna, s abból máris vihar ke-
rekedne. A szavait a tündéri muzsiku-
sok kísérik.)

GUBANCOS (a színpad előterében fel-alá járkálva szólal meg) Volt egyszer, hogy volt hol. Volt egyszer, hogy nem volt hol. S amikor már úgy volt, hogy hol volt, hol nem volt, egy ideig éppen így volt jó, ami jó volt, s ahogy jó volt, időtlen időknek szélében-hosszában volt jó úgy, ahogy jó volt. Aztán meg amit felraktak estig, leomlott reggelre. Amit felraktak délig, leomlott estére. Nem az a Nap, nem az a Hold süttött az égen. Nem telt ki a Földön az Ég kerengő köveinek akarata, s nem úgy volt lenn, ahogy fenn, holott bizony ugyanúgy kell lenni mindeneknek lenn, ahogyan fenn is vannak, ha az ágról éppen ugyan akár garabonciások szakadnak.

(A színpadon álló tündéri muzsikusok Gubancos szavait kísérvé még javában hangolják is a hangszereiket – a kíséret közben amolyan klasszikus színpadi beállítás, a rockkoncertek elejéről ismerős soundcheck zajlik a közönség szeme láttára. Valójában a hangolás érdemi munkája az előadás előtt már lezajlott, így most a zenészeknek csak imitálniuk kell a beállást. A beállítás legfőbb színpadi értelme a darab szempontjából az imitált mikrofonpróba, amelynek során a zenészek rövid, tagolatlan torokhangokon, apró, elfojtott üvöltésszólásokkal – a magyar folklórból hejgetésként és hajgatásként egyaránt számon tartott vokalizációval – tesztelik a mikrofonokon továbbított hangok minőségét, hogy ezzel aztán, kimondatlanul is, a hejgetés és hajgatás rituáléja találkozzon a színpadi soundcheck rituáléjával. Ez a rituálé már Gubancos nyitó monológjának szünetei alatt is zajlik, így Gubancos monológjának végén a hejgetés és

hajgatás szinte azonnal átmehet a kórus megszólalásába.)

TÜNDÉRI MUZSIKUSOK (kórusban)
Ereje kerülvén. Ereje fogyván. Ereje terülvén.

GUBANCOS Hogy szót emeljek érted. Hogy becsületedre legyen mondva. Hogy hűségemnek legyen mondva. Hogy erőt erősítve legyen mondva.

TÜNDÉRI MUZSIKUSOK (kórusban)
Hét világ ellen bújván.

GUBANCOS Hogy szakasztott úgy legyen mondva, ahogy szakadatlanul is egyre csak szólna, ha éppen csak téged szólítva szólna.

TÜNDÉRI MUZSIKUSOK (kórusban)
Szakasztott úgy, ahogy szakadatlan.

GUBANCOS Hogyha szól, hát úgy szóljon, mintha bizony már sok száz év óta szólna. Mintha szájáról szájra is csak régóta járna. S ahogy a tűz mellett a szóbeszéddel csak eljárna, valamit azzal is csak folyton magán formálna.

2. jelenet

(Ahol a madár se jár)

(A nyitó jelenet téren és időn kívüli ritusából megérkezünk a Tetejetlen Fa hetedik ágának világába. A színpad fölötti videotáblákon az ókori világban ismert hét bolygó rendszerének korabeli ábrázolásai tűnnek fel és váltakoznak egymással. A garabonciások égi barlangjának stilizált terében vagyunk, ahol a kincssörző lidércek és az Ég Köveinek kerengésébe szédülő tudós diákok érezhetik magukat mindenhez közel és mindentől távol. A színpadon a bal oldali oszlopon Gubancos, a jobb oldalin Földneheze áll. Földneheze az égi barlangokban kin-

cseket fejtő törpenépségtől érkezett, de már ő is az Ég Köveinek – az ősi planétaisteneknek – a követe. Földneheze fekete nadrágban, fekete csizmában és fehér ingben van.)

FÖLDNEHEZE (kérdéseket tesz fel, de a hangszíne nem kíváncsiskodó – az egyes kérdések között nagy szüneteket tart, mintha a maga elé szórt szavak még nem beszélgetést kezdeményeznének, hanem egy rituálé bevezető sorai lennének) Messzi-e még a messi? Közel-e még a közeli? Szédül-e még, aki szédíti?

GUBANCOS (most még ő is csak úgy beszél, mintha egy szavakkal lefolytatott rituáléba kapcsolódna be) Kötve hiszem. Hiszen bár hiszem a kötést, ami egyre csak ideköt. Hiszen Ég Kövei közt szédül az égi gyémánt, de én is csak vele szédülök. Itt van bennem a zuhanás. Itt van bennem a szétszakadás. Itt van bennem a megmárádás. Itt van bennem a szédület. Itt van bennem az átváltozás. Itt van bennem a rejtőzködés. Rejtem is, amíg csak rejthetem. Magam vagyok a rejtek, amely elrejt engem.

FÖLDNEHEZE Göncös-e még, ami gubancos? Vihart arat-e a garaboncos? Holló szárnyán borzolatollat, ha loboncos?

GUBANCOS Ha a holló éjfékete szárnyát emlegeted, az égi barlang mélyét tán csak nemhiába kerületed. Valamit keresned kell itt, ahol a madár se jár, s csak a szédülő gyémánt fénye szítal.

FÖLDNEHEZE (a beszédében lassan megrövidülnek a nagy szünetek, a mondatai természetesebben kezdenek gördülni) Mit keresek, mit nem, azt én még nem tudom, de valamiért feléd kopogtattak

utat a szellemek az úton. Ezért aztán te vagy az, akinek elmondom, hogy én csak azt tudom, amit neked is tudnod kell lassan. Hogy omolva omlik minden fal a földön, ha még egyáltalán áll, ahol talán már a madár sem jár.

GUBANCOS (most már ő is valódi érdeklődéssel, szenvedéllyel kérdez) Amit felraknak délig, leomlik estére? Amit felraknak reggelre, leomlik délre?

FÖLDNEHEZE Bizony így esik most, ami a földön egyre csak megesik. Akár esik, akár fúj. Akár tetszik, akár nem. Akár hiszed, akár féled. S ha búját vallod, még hamar megkeserülheted.

3. jelenet

(A gyémánt útja)

(Gubancos és Földneheze leugranak az oszlopokról, s a színpad előterébe jönnek. Leülnek, s most már úgy beszélgetnek, mintha a fa hűvösében meghúzódó pásztorok lennének.)

GUBANCOS Volt már ez így, s lesz is ez még így. Igaz, ezer évekbe telik, mire a rend újra meg újra felbomlik. Hiszen bár tudod te is, mi a módja a változásnak, s hogy mi a módja az építésnek.

FÖLDNEHEZE Itt kell hagynod a mámort, mágiát és magasságot. Ágról kell szakadnod, hogy soha ne láss az Ég Barlangjában többé szédülve szédítő gyémántot.

GUBANCOS Mi várna rám a földön?
FÖLDNEHEZE Tisztelet, tartás és teremtés. A gördülő kövekben felébredő zendülés.

GUBANCOS Van miről gondolkodom?

FÖLDNEHEZE Nincs. Ez már régen eldöntött. Amikor olyan kicsi vol-

tál, mint egy szem köles, az Ég Köveinek már akkor is az volt az akarata, hogy egyszer menned kell. Menned kell fekete várnak is csak a tornyára. A szegény köveknek is csak a szabadulására. Az égbe magasodó falak oltalmára.

GUBANCOS Ehetek-e, ihatok-e, egy zsák diót megtörhetek-e, megehetek-e?

FÖLDNEHEZE Ezt is megteheted, azt is megteheted, mert amíg a zuhanás próbájára várakozol, a gyémánt útját ugyan el nem tévesztheted.

GUBANCOS És meddig várakozhatok?

FÖLDNEHEZE *(amit mond, azzal Lao-ce sorait, a Tao Te King 20. versét idézi meg)* Szabadon sodródhatsz, nincs megállásod. Örvénybe szédülhetsz, tenger a forrásod.

GUBANCOS Miért kéne a gyémánt útját figyelnem? Így is minden szédülve szédítő gyémánt itt sűrűforog már körülöttem.

FÖLDNEHEZE Amire most vársz, az már nem az Ég Barlangjának gyémántja, hanem az Árkok Földjén rád váró tündér gyémántpalotája, s annak is a hetvenhét szobája. Az lesz már a te utad, ha véget ér a zuhanásod. Volt is ez így – hogy emlékezz.

GUBANCOS Van is ez így – hogy részt vegyél.

FÖLDNEHEZE Lesz is ez így – hogy jelen legyél.

GUBANCOS Adtál, adol is.

FÖLDNEHEZE Volt is, van is, lesz is.

4. jelenet

(Túltonnan is túl)

(Gubancos feláll, Földneheze ülve marad. A garabonciás az égi kincsőr körül járkálva beszél.)

GUBANCOS Meddig kell várnom, meddig nem, azt még nem tudom, de azt máris tudom, hogy ha én az Ég Köveinek követe leszek, esendőségemben is csak megesezt leszek.

FÖLDNEHEZE Mindig az Ég Köveinek követői azok, akik a zuhanást rejtve magukból valami tudást neked is csak ejtenek. S ha neked ejtik, mindenkinek ejtik.

GUBANCOS *(helyeslően válaszol – de ez a helyeslés valójában inkább a hozzá szólván elmondott szavakat megszentelő regölés)* De még azon is túl – a megmaradás dicsőségére. De még túlságos-túlig is csak túl – a szegény kövek szabadulására. De még túltonnan is túl – a falakban megálló kövek égbe emelésére.

FÖLDNEHEZE Amikor idejöttem hozzád, már tudtam, hogy az Ég Köveinek most már hamar követeket kell állítani. S ha követjárás készül, bizony akad nálam varázsos portéka éppen elég, hogy odaadjam azoknak, akik a tetejettlen fa ágáról hamarost leszakadnak.

GUBANCOS Varázsos portékával itt még hiába kereskedsz. Akik az égi kincsesárak gyémántjait őrzik, itt még minden varázssal ízig-vérig eltelnek.

FÖLDNEHEZE *(amit mond, abból a Tao Te King 3. verse tárul elő)* De nem ám én cselekszem, hanem inkább mérhetetlen táncával cselekszik a Semmi. S én hagyom cselekedni, mintha éppenséggel volna.

GUBANCOS Így aztán soha nem is jut egyeduralomra.

FÖLDNEHEZE Így ne törj aztán te is hatalomra.

GUBANCOS Török vagy nem török, azon ne most töprengjünk. De ha te a moccanás moccanatlanságát emlegeted, akkor már a tündérek táncát idézed. Azt azonban pedig már hadd ne hagyjam, hogy te idézd azt, amit én nálad hétszerte jobban is megidézhetek. Hiszen bár ne te idézd azt, amire én egy egész vihart viharzó életet minde-nestül felteszek.

FÖLDNEHEZE Idézd bár akkor te, aki téged megigéz.

(Az égi barlang határai kitágulnak, a Tetejetlen Fa ágain vagyunk, ahol születendő lelkek lelkesülnek, s a valaha már megtörtént, de még egyre csak eljövendő történetek is csak szüntelenül történnek. A Tetejetlen Fa egyik ága az a színpad bal oldalán álló oszlop – arra áll fel most Gubancos. A tetejetlen fa másik ága a színpad jobb oldalán álló oszlop – arra áll fel most Pilla.)

GUBANCOS Ég köveinek követségében járok, de téged, tündér, máris megköszönlek. Akár hiszed, akár nem. Akár ismersz, akár nem. Akár féled a sorsodat, akár nem.

PILLA Mit köszönsz te nekem?

GUBANCOS Azt még nem tudom, de azt tudom, hogy neked máris köszönettel tartozom.

PILLA Én is tudom, hogy volna már és lesz is még neked mit megköszönöm. De nem tudom, mi dolgunk lehetne még egymással.

GUBANCOS *(amit most elmond, s vele együtt elmondanak, az Indulj el egy úton című magyar népdal szövegéből áramlik át hozzá)* Indulj el egy úton.

PILLA Én is egy másikon.

GUBANCOS Hol egymást találjuk.

PILLA Egymáshoz se szóljunk.

GUBANCOS Aki minket meglát, mit fog az mondani?

PILLA Azt fogja gondolni, idegenek vagyunk.

GUBANCOS Idegenek vagyunk, szeretetet tartunk.

PILLA Ott, hol összegyűlünk, titkon szeretkezünk.

GUBANCOS Te túl, tündér, túlannon is túl. Túl a világ erdein. Én meg jóval innen, de innen ám a bánatnak mezein.

PILLA Mit tudok rólad, mit nem, az legyen az én titkom, de annyi szent, hogy hét nap és hét éjjel zuhantál a föld köveihez, s amíg csak zuhantál, egyre csak a föld összeomló kövei közt szájról szájra szálló mesék közé hallgatóztál.

GUBANCOS Amit lehetett, azokból már mindent szépen kiolvastam. Talán bizony még rólad is kiokosodtam.

PILLA Aztán mit tudhatnál te énrólam?

GUBANCOS Azt is talán, amit még te sem tudhatsz. Hogy a táncoddal a felhők örömeire miért éppen moccanatlanul moccanhatsz.

PILLA Vajon miért hát?

GUBANCOS Akár hiszed, akár nem, te is csak a kövek műve vagy, s te magad is köveket műveltél. Ott él benned is a vágy, amely egykor a tizenkét kőművest hajtotta. Hajtanád magad te is az ég magasába törni. Hajtanád magad te is a felhők táncával ringatózni, s hozzá még a tündérek muzsikaszavában fürödni.

PILLA Ez még akár igaz is lehet. Mert tényleg ott van bennem a kövek tudása, bár magam sem tudom, honnan.

GUBANCOS Valaha te is a Tetejetlen Ágról szakadtál erre a világra, ezért is van az, hogy rögtön egy követ fújunk, ha elindulunk egy úton a világ erdeinek járására.

(Leszállnak az oszlopkról, Pilla ki-megy.)

5. jelenet

(A kövek gördülésének nászában)

GUBANCOS Ha a szellemek kopogása vezetett el hozzám idáig, megvan annak is a nyitja. Van egy társam, ő nem a gyémántok szédülő fényeit szédíti, hanem az ékkövekbe kócolódó kopogó szellemek szépen szóló koccanásait terelgeti. Ő volt a te pásztorod, hogy akárki láthassa.

FÖLDNEHEZE Hogy ki vezetett engem, s ki nem, arra válaszul a csillagok közt is lehetne még egy szédítő kerengésem. De akárhogy is volt, ami volt, jó, hogy épp mondd a társad. Volna-e szavad arra, hogyan is van ám neked ez a társad?

(Feláll Gubancos a bal oldali oszlopra, s feláll Göncös a jobb oldali oszlopra. Gubancos is, Göncös is leveszi az övéről a bábót. Ahogy a kezükre húzzák, beszéd közben úgy tesznek, mintha a báb szólalna meg helyettük.)

GUBANCOS Éppen csak úgy, ahogy mámorral magas itt még minden mágiával magvas tudásom. Felhővé gomolyogtam, de a tetejébe még forgószéllé is kerekedtem. Holott forgószél képében is csak magamat kergettem, miként a burok is csak meghasad, ahogy korty kortyot követ, amikor elnyel a világot, s te is elnyeled a világot. Az

a gomolygó felhő vagyok én. Az a forgószél Göncös.

GÖNCÖS Kövek koccanásába kócolódtunk, s ezzel minden más szó helyett máris mindent elmondtunk, szavak nélkül is a körforgás közepéből válaszolgatva. *(Az a pár mondat, amit most mond, Csuang-ce művének szövegéből – A Virágzó Délvidék Igaz Könyve, II/3. – bon-takozik ki a színpadon.)* Soha nem feledve, hogy a másik önmagunkból lép elő, s mi magunk éppen a másik nyomán vagyunk. A másik önmagamból előlépve vagyok hát én éppen önmagam. Aki pedig a másik nyomtalan nyomán van, az volna Gubancos, hogy magamagának ő is csak úgy legyen, hogy belőle a másik kedvében járva is minden hiánytalanul meglegyen.

GUBANCOS Hát így adja ki magát, ha ő Göncös, s ha én Gubancos vagyok. Úgy vagyok hát egyetlen, hogy bizony nem vagyok egyedül.

GÖNCÖS Úgy van társam, hogy én vagyok a társam. Magam vagyok a társam, de a társammal együtt vagyok jó társaságban.

GUBANCOS A magány valamelyik soros orgiájában. A kövek gördülésének örök nászában.

(Göncös lelép az oszlopról, s az omló kövek görgetege mögött eltűnik. Ahogy átmegegy az omló köveken, a kövek továbbgördülnek, megbolydulnak. A kövek gördülését a színpadi hangszórókból mindig mennydörgésszerű robajlás kíséri. Gubancos visszaakasztja az övére a bábót.)

FÖLDNEHEZE Hová tűnt ő most?

GUBANCOS Oda, ahol a kövek koccanása is csak javában összekócolódik.

FÖLDNEHEZE De ha ő ott a kopogó szellemek szépen szóló koccaná-

sait terelgeti, akkor bizony Pásztor volna ő, akár hiszi, akár nem. S ha ő Pásztor, te is Pásztor vagy, akár hiszed, akár teszed. Akár csak véled, akár már terelgeted.

GUBANCOS Pásztor vagyok, de csinoságomban is ott lesz a romlás. De romlásomban is ott lesz a csinoság. Hogy hidd is, ne csak lásd. Hogy tedd is, ne csak várd.

FÖLDNEHEZE *(a beszéde inkantációba megy át)* Teszem is, nem csak várom. Ha teszel rá, csak tegyél rá. Ha fogva tart, csak fogjál rá. Ha elenged, hát engedd el. Ha elengedtek, ne hagyj el.

6. jelenet

(Tündéré a gyémántpalota)

GUBANCOS Elengedném én bár a Tetejetlen Fa ágát is. Hogy lennék ágrólszakadt szerzet, hogy a hosszú út porából is csak köpönyeget vegyek. Elengedném én, ami fogva tart, legyen bár gyémánt fényével ékes. De megmondanád-e, hogy azé a tündéré volna-e a gyémántpalota, akinek köszönettel tartozom?

FÖLDNEHEZE Azé. De hogy mivel tartozol neki, s mivel nem, azt hagyd most inkább el. Tanítsd meg neki inkább a zuhanást, s azzal a tanítással máris zuhanást érkezhetsz oda, ahol az Árkok Földje vár téged egyre csak té és tova.

GUBANCOS Ahogy tanítok, azzal máris zuhanok?

FÖLDNEHEZE Igen. S ahogy téged tanítanak, azzal máris megszagattatnak. Hogy zuhanás közben is bízást csak jó társaságban lehess. Hogy legyen veled mindig egy belőled kiszakadt jótét lélek társnak.

7. jelenet

(Dolgom van veled)

(Gubancos utazó lélekkel lép be a tündérek gyémántpalotájába, miközben a teste még a Tetejetlen Fa hetedik ágának magasában szédül a gyémántok között. A jelenetben végig vokóderrel eltorzított hangon beszélnek a szereplők – s amíg beszélnek, az övükön függő bábokat leveszik, hogy az a látszat keletkezzen, néha már azok beszélnek helyettük. A jelenet végén a bábok visszakerülnek a szereplők övére.)

PILLA *(úgy beszél, hogy fehér kövek és zöld mohák között csörgedező erdei patak csobog a hangjában)* Adtál, adol is.

GUBANCOS *(úgy beszél, hogy a hanyatlás pompázatos színeibe boruló, szél borzolta őszi erdő levelei susognak a hangjában)* Volt is, van is, lesz is.

PILLA Mit tesz ez?

GUBANCOS Ez csak azt teszi, hogy a hetedik ég magasában, az égi barlangban szédülök most is. Most is csak a gyémántok szédületétől elkápráztatva. Holott most gyémánt a palota körülöttem, ahogy az Árkok Földjén is csak hetvenhét szobán át utazik a lelkem.

PILLA Látom én is, hogy a másik is egyre csak önmagadból lép elő.

GUBANCOS Akkor látod azt is, hogy egy Földneheze jön ám a hetedik ég magasában javában hozzám, hogy szólítson ugyan bizony már zuhanni. Ezért van az, hogy bizony elindulok egy úton.

PILLA Én is elindulok egy másikon.

GUBANCOS Dolgom van veled azon az úton.

PILLA Nekem is dolgom van veled azon az úton.

GUBANCOS Omlanak a kövek?

PILLA Gomolyognak a felhők.

GUBANCOS Itt vagyok nálad. Máris áldozatot hozok érted. De nem tudom, mit ajánlok fel áldozatképpen.

PILLA Én is áldozatot hozok érted. De nem tudom, mit áldozok fel éppen.

GUBANCOS Mire menjünk egymással, ha nálad hetvenhét szoba kínálja magát arra, hogy a titkok után lehessen járni?

PILLA Ha ennyi a zug, éppen ugyanennyi helyen bújhatunk, ha már éppen a halál ellen bujdosunk. Hogy múltán-múlva is titkon öszegyűljünk.

GUBANCOS Zuhanás az ára annak, hogy itt legyek. S hozzá még a zuhanás sötét mámorát is meg kell tanítanom neked.

PILLA Én is veled vagyok.

(Gubancos leugrok az oszlopról, majd embrionális pózba kucorogva lassan lefekszik a színpadra. Félholdat formáz a teste – s teste félkörének háta mögött van a kövek omlása. Balra esik a lába, jobbra a feje. Ahogy a félkör kinyílik, a Holdban ott áll Pilla. A nézőtér felé beszél.)

GUBANCOS Hol vagyok?

PILLA Most tanítod nekem a zuhanást. A szomorúságtól letaglózva fekszel a gyémántpalota padlóján. Összekucorogva, mint egy kisgyerek. Összegubózva, összetörve és összeomolva.

GUBANCOS Mint a kövek?

PILLA Mint a kövek.

GUBANCOS És te mit csinálsz?

PILLA Melléd heveredek. Köréd gomolygok.

(A tündér is leugrik az oszlopról, s beleheveredik a garabonciás embriója formázta félholdba – de pont ellentétesen azzal, ahogyan a diák fekszik. Balra esik a feje, jobbra a lába.)

GUBANCOS Mint a felhők?

PILLA Mint a felhők.

GUBANCOS Olyan, mintha tojás héjában ringatóznék, amint a világ keletkezésében is csak a szüntelen keletkezés örömeire lelhetnék. *(Amit mond, azzal a Búró János történetét magába fogadó, a tüzes tenger hetvenedik szigetén burjánzó, a népmese hagyományában virágzó kertet szólítja magához.)* Olyan, mintha lenne ebben a tojáshéjban egy irtózatosan kicsi kert, abban meg egy irtózatosan nagy kert. Olyan az a kert, mintha rabul ejtene a szépsége. Olyan az a kert, mintha mindenütt bizonyosság lenne benne a tündér szerelme.

PILLA De ha termőre fordul a világ, a tojás héja mindig összetörik. *(Amit most mond, a Kalevalából, a világ születéséről szóló első rúnóból születik meg a színpadon.)* A héj alsó feléből anyaföld lesz. A héj felső feléből magas mennybolt lesz. A tojás tarka foltjaiból az égen csupa csillag lesz. A tojás fekete foltjaiból a levegőben felleg lesz.

GUBANCOS De azzal a szüntelen keletkezéssel már a garabonciásban is sötét felhő kerekedik.

PILLA De abban a felhőben is ott tolláskodik egy sárga lábú fekete holló. Hadd üzenjek hát véle.

GUBANCOS Mit üzennél véle?

PILLA Hogy meg kell esned az esendőség tiszteletére. De ha esendővé csakis a zuhanással leszel, taníts meg közben engem is zuhanni.

GUBANCOS Taníts meg engem is darabokra szaggattatni.

PILLA Nem félsz? Mindent elveszíthetsz.

GUBANCOS Nem félek. Hiszen mindent elveszitek. Nem kápráztat

már el sokáig az égi gyémántok szédítő ragyogása.

PILLA Engem sem vigasztal már sokáig a gyémántpalota hetvenhét szobája.

GUBANCOS Egymásra volnánk hát utalva?

PILLA Egymásra. Holott ugyan a kövek omlására.

GUBANCOS S hozzá még a kövek szabadulására.

PILLA Lesz még nekünk is szabadulásunk?

GUBANCOS Ahhoz előbb még ki is teljesedhetne bennünk a saját átkaink között fogant saját fogságunk.

PILLA Lehetnének mi egymásnak foglyai?

GUBANCOS Leszünk mi előbb egymás ajándékai.

PILLA Hiszen bár ajándék a tündér és a garabonciás szerelme.

GUBANCOS Ez az, ami valóban csak egyetlenegyszer adatik meg az életben. Merni mervén is csak egyszer merészelve.

PILLA De a tündér sorsa az, hogy a saját hült helyén is nyomtalanul eltűnjön.

GUBANCOS De a garabonciás sorsa az, hogy sötét felhővé kerekedjen, s villámokkal ékes vihart támaszson.

8. jelenet

(Kapva kapván)

(Folytatódik az égi barlangban zajló jelenet. Kibontakozik az Ég Köveinek követjárását előkészítő üzenet. Minden most elhangzó szó inkantációba hajlik a színpadon.)

FÖLDNEHEZE Ha találós vagy, akkor találjunk.

GUBANCOS Ha kívánós vagy, akkor kívánjunk.

GÖNCÖS Ha várandós vagy, akkor ne várjunk.

FÖLDNEHEZE Rád már nem várunk, hiszen bár felőled már biztosak vagyunk.

GÖNCÖS Kapva kapok azon, hogy te is kapva kapsz rajtam.

GUBANCOS Lám csak, lám. Kitérülnek a szájak.

FÖLDNEHEZE Elnyelnek a szájak.

GÖNCÖS Nyelik a mérgüket.

GUBANCOS Köszörülük a torkukat.

FÖLDNEHEZE Ásít belőlük a mélység.

GÖNCÖS Kong bennük az üresség.

GUBANCOS Szakasztott úgy, ahogy szanaszét.

9. jelenet

(Látom benned a halált)

GUBANCOS Láttam egy gyémántpalotát, ahogy a lelkemből lelkedzve lelkesedtem. De a tündérek gyémántpalotájának az a sorsa, hogy hét világot rejtő tarisznyában legyen a szállása.

FÖLDNEHEZE De a tündér és a garabonciás nászának is az a sorsa, hogy kettejük közös életét folyó vizén sikló tojánhéj ringása ringassa. *(Inkantációba megy át a beszéde.)* Hogy egymás vendégei is csak úgy legyetek, hogy egymás életéből bármikor eltűnhessetek, de egymás színe előtt bármikor megjelenhessetek.

GUBANCOS Látva látom.

FÖLDNEHEZE Akkor máris kapva kaphatsz rajta. Legyen most ez a lelkednek útja.

(Gubancos és Pilla megint felállnak egymással szemközt a két oszlopra.)

GUBANCOS Látom hát rajtad Kőműves Kelemenné életét. Úgy vársz te

most a gyémántpalotádban az Ég Köveinek követeire, ahogyan Kőműves Kelemenné készült a falak kövei közt az új életére.

PILLA Készült ő arra is már jó előre, ami őt ott várta. Jött az asszony elé két fenevad. Ez ugyan őt meg nem állította. Jött elé köves eső. Ez ugyan őt meg nem állította. Jött elé fekete felhő. Ez ugyan őt meg nem állította. Mit látsz te benem ebből az egészből?

GUBANCOS Először is látom benned a fekete felhőben gomolygó halált. Látom, hogy ott vagy, ahol az élet éppen búcsúzni készül. S ahogy az élet búcsúzóban van tőled, te is búcsúzkodni kezdesz tőlem.

PILLA Mit mondok neked?

GUBANCOS Csak azt, hogy köszönöd azt, ami történt, s hogy még egyáltalán megtörténhetett. De akkor már nincsenek teljes mondatok a te láztól cserepes szádon. Csak dadogsz. Majdhogynem összefüggéstelenül. Csak a láz reszketése tartja össze benned a szavakat.

PILLA A halálomon vagyok?

GUBANCOS Már búcsúzol az élettől. Már búcsúzol tőlem.

PILLA Köszönettel?

GUBANCOS Köszönettel.

PILLA Ebből még semmit sem érzek.

GUBANCOS Emlékezni sem fogsz rá. De túléled. De az a búcsú már akkor is a vég jele lesz. De nem az élet végéé. Hanem a tündér és a garabonciás szerelmében kihunyó tűzé. Később tudni fogjuk, hogy annál szebb, végérvényesebben szebb már semmi sem lesz.

PILLA Mit látsz még abban a búcsúban, amelyből én mit sem látok?

GUBANCOS Azt látom, hogy tündéri ruhába öltözől, ahogy az élettől búcsúzol. De ez már nem a mi történetünk. Ez már csak a sorsod

mintázata, amelyen magam sem vagyok más, mint egy cifrán kergetőző minta.

PILLA Hiszen bár tündéri a ruhám most is.

GUBANCOS De más, mint amikor egy tündér magát áldozatul adja. Én azt látom, hogy miként volt az, amikor a kőművesek valaha éppen az Ég Kövei előtt áldoztak. Látom, hogy a sorsod mintázatában felrémlik a Kövek Asszonyának sorsa, s látom, hogy őt bizony azon nyomban az Ég Köveit szólító tündéri ruhába öltöztették. Látom is már a körülötted szövődő álmok gomolygásában annak az égi ruhának az emlékét. *(Inkantációba megy át a beszéde.)* Mert a kőműves felesége azt kérte, adjanak rá aranypapucsot. Adtak is rá aranypapucsot. Azt kérte, adjanak rá selyemszőrű szoknyát. Adtak is rá selyemszőrű szoknyát. Azt kérte, tegyenek elé rengő bölcsőcskét. Tettek is elé rengő bölcsőcskét. De vajon mit látsz te ebben az egészben?

PILLA Látom, még ma is látom a rengő bölcsőcskét. Látom benne a jövődő gyermekét.

GUBANCOS Kié az a gyerek?

PILLA Annyi biztos, hogy nem a tiéd. De a bölcső ringása egy kicsit mégis a tiéd. Mert lesz abban a ringásban nekünk egy mindennüvé vendégségbe járó életünk. A gyémántpalotámat ugyan hamar elvesztem, de az a ringás szépen elringat majd engem.

GUBANCOS Abba a vendégségbe még én is szépen eljárak érted. Ennyit talán már most is megérezhetek, s akár rögtön meg is köszönhetek.

PILLA Nem tudom, mit köszönhetsz te nekem. Hiszen én sem tudom,

hogy én mit köszönhetnék neked. Hacsak azt nem, hogy megláttam rajtad Bruncik próbatételét. A tál-tost bármikor próbára elragadó zuhanás kiállításának mesterségét.

GUBANCOS Erre még téged is megtanítalak.

(Leugranak az oszlopokról, Pilla ki-megy a színpadról.)

10. jelenet

(Elmegyek, elmegyek, hosszú útra megyek)

FÖLDNEHEZE Nincs miért siettetni téged. De nincs is már miért késlekedned, habár ha magadat a zuhanás próbájának aláveted, lesz még hozzá nekem jó szavam, nem is sok, de egész rengeteg. De megmondanád-e, kikkel együtt adod át magad a zuhanásnak?

GUBANCOS *(felsorakoztatja a küldetés résztvevőit – akárha a hőseposzok enumerációja kelne életre)* Van nekem egész seregem, s hozzá rengeteg seregem. Hiszen bár elmegyek, elmegyek, s hosszú útra megyek. Hosszú út porából köpönyeget veszek. Lesz a köpönyegem szárnya alatt egy göncökkel gubancos társ, akit, ha éppen nincs, akkor sem feledhetek. Ő lesz Göncös. Garaboncos lesz ő is, akárki láthatja.

FÖLDNEHEZE Indulsz-e, Göncös, ágrólszakadt vándor sorsára jutni, omolva omladozó földi kövek roskatag falainak zendülést tanácsolni?

GÖNCÖS Hiszen bár felmegyek, felmegyek, tejes útra megyek. Tejes út csillagporában is széltenben-hosszában szekerezek. Lesz az én szekeremen velem bolygó és bolyongó tűz a hetedik ég ma-

gasából. Lesz az a tűz annyira forró, hogy átadhatom a forró-t annak, ami hús, hogy megkapjam a hústól azt, ami hús. Az a hús-vér szerzet lesz Kece. Bolygó lidérc lesz ő is, akárki elkápráztathatja.

FÖLDNEHEZE Vállalod-e a zuhanás próbáját, Kece? Indulsz-e égi tűzzel a földi tüzek közt lángolni, omolva omladozó kövek közt zúgolódó lángok tüzeről pattanni?

KECE Lemegyek, lemegyek, árkok földjének árkaiba megyek. Álmokkal gyógyítok a sziklákon minden mélyen sajgó sebet. S ha már dúskáltunk abban, ami hús, szűkölködve lüktettünk abban, ami vér. Annak a lüktető vérnek az ékes szavakkal szóló cseppje lesz Pöre. Bolygó lidérc lesz ő is, s a teste kincsestárának kincseit akárki megkaphatja.

FÖLDNEHEZE Vállalod-e a zuhanás próbáját, Pöre? Indulsz-e a testnek varázsával tudósan az érintés csodájára járni s a falakban félve felmagasodó köveket szépen megsimogatni?

PÖRE Elmegyek, elmegyek, kőművesek láztól forró testének titkai közé megyek. S ha ölelek, tündér és garabonciás ölelésének titkával ölelek, hogy aki kövekkel gördül, s már a falakkal együtt épül, az a test varázsa csak úgy legyen, hogy szeme álljon pillantólag. Hogy keze álljon ölelőleg. Hogy lába álljon ugrandólag.

FÖLDNEHEZE Hát ha ti négyen lesztek azok, akik az Ég Köveinek követéivé lesztek, állhat már a ti lábatok ugrandólag. Készülhettek már zuhanni, hogy a zuhanás nyissa ki rajtatok és veletek a fellegajtókat.

GUBANCOS Tudjuk majd a földi kövek esendőségét. De ha tudjuk a

kövek esendőségét, tudjuk már a kövek lelkét is. De ha tudjuk a kövek lelkét, bizony értjük már az emberek vesztét is.

GÖNCÖS Mit tudsz hát tenni ennyi esendőséggel és veszendőséggel?

GUBANCOS Te mit tudnál?

GÖNCÖS *(amit mond, abból a Fábólfaragott Péter című magyar népmese két táltos ökrének varázsos tudománya sejlik elő)* Én csak annyit, hogy összerakom az összeomló köveket. És te mit tudsz?

GUBANCOS Én csak annyit, hogy lelked fújok beléjük.

FÖLDNEHEZE Ennyi elég is lesz. S ha már lélekkel lelkesnek ígéreknek a földön gördülő kövek, elmondom nektek, a Mindentudó Érc mit tehetne még értetek. Azt kérné tőletek, hogy élesztőfűvel simogassátok az élni kész követ, s földdel szórjátok meg a holtába készülő követ. Hogy aztán gördüljön végig a föld színén az, aminek még érdekesek az élei.

PÓRE *(amit mond, abba egy ponton beleszövődik az egyik legrégebb, ősköltészetként és ősrítusként egyaránt ismert és elismert magyar ősvallási szertartásszöveg, amelyet Kriza János a Vadrózsák című népköltési gyűjteményében még egyszerűen csak udvarhelyszéki találós kérdésnek nevezett, s amelyet aztán igazán híressé – Három veréb hat szemmel című gyűjteményében – Weöres Sándor tett)* Ha ünnep lesz az, ami azt a boldog felkavarodást még boldogabbá teszi, simogatnék én is annyi követ, hogy azzal az erővel árva borjú többé ne legyen anyátlan, de még a puszta pajta se maradjon ott fedetlen, ahol a három verébnél is csak hat a sze-

me, s hozzá még a szenes csutak is csak fekete.

FÖLDNEHEZE S ha már ünnepet ülni ígéreknek a földön gördülő kövek, elmondom nektek, a Világon-átlátó Kristály mit tehetne még értetek. Azt kérné tőletek, hogy ha bolygó lidércként lettetek ágrólszakadt szerzetek, dagasszátok sárba az élni kész követ, s szórjátok szét a szélben a porrá omlani kész követ. Hogy aztán égesse szilárd formába a tűz veletek és általatok azt, ami még alakatlan sár.

11. jelenet

(A három fény ragyogása)

GÖNCÖS Ha gyönyörű a terhed, a föld is viselő lesz veled.

GUBANCOS Ha bárányfelhő lehettél a hetedik égben, föld göröngye is lehetsz még a hetedik mélységben.

KECE A gyémántok eszeveszett lángholása minden kincsed.

PÓRE A három fény ragyogása az egyre csak tékozolt örökséged.

FÖLDNEHEZE Mégiscsak eljött az ideje a varázsos portékám elajándékozásának.

GUBANCOS De bármit adnál is, soha ne feledd, akik ágról szakadnak, mindig a szebbnél is szebben zuhannak.

12. jelenet

(Aranyom, kakasom, taréjom)

FÖLDNEHEZE Amit én adok, kiállja a köpönyeg hét, de hetvenhét forgását is, de ha szédülnél a pörgéstől, még a csillagok fényével megszórt, jó szél fúvásával kisöpört utat is megmutatja. Adok hát nektek,

göncökkel gubancos garabonciások, egy Arany Kakastaréjt, hogy felettetek ő repüljön, s nektek a jó csillagok alatt is csak jó csillagzat alatt születő utat mutasson.

(Megjelenik az Arany Kakastaréj. Kinézetre olyan, mintha a majdan színre lépő Pilla, az erdei álomtündér társa lenne. Jelmeze Pilla tündéri jelmezének párdarabja – csak férfiruha formájában.)

ARANY KAKASTARÉJ Hát én immár itt vagyok, de ha én ott vagyok, minden nappal eltelik egy nap.

GUBANCOS Nem addig van az, aranyom, kakasom, taréjom.

ARANY KAKASTARÉJ Hát meddig van az, göncöm, gubancom, garaboncom?

GÖNCÖS Hát csak addig, amíg világ a világ, de egy nappal még azon is túl.

ARANY KAKASTARÉJ Szerencséték, hogy engem a megszagattatásomat látva kakas híján is csak kakasnak neveztetek, mert ha nem így lett volna, az én mesém is menten véget ért volna.

GUBANCOS Neked is szerencséd, hogy minket mámorral magasnak látva göncökkel gubancosoknak nevezted, s a Kettő mögött egy egyetlen és végtelen Egyet is rögtön észrevettél.

FÖLDNEHEZE Adok hát nektek, göncökkel gubancos garabonciások, egy hét világot rejtő tarisznyát. S adok abba nektek három-három pár vasbocskort, hogy azzal hasítsatok magatoknak utat, ha már a lábatok ugrandólag állhat, s a testetek zuhanvást zuhanhat. *(Átad egy tarisznyát Gubancosnak, aztán belenyúl a tarisznyába, s kivesz belőle egy bocskort, hogy megnutassa.)*

GUBANCOS De már ennek meg kell történni.

FÖLDNEHEZE Ha már ennek meg kell történni, ugyan tessék, de csak meg ne essék.

GÖNCÖS Amíg az esendő meg nem esik, megtaníjtuk a Föld köveinek az Ég köveit.

PÖRE A suhanó kövek röptét az Ég boldog magasságaiban.

KECE A gördülő kövek robajlását a Föld boldog mélységeiben.

13. jelenet

(Nyitlatlanul nyíló fellegajtó)

(A színpad bal oldalán álló fekete oszlopon áll Gubancos, beszéd közben a tarisznyával az oldalán kitért karokkal forog, s a karjait közben enyhén meglebegteti, mintha csak a légáramlatok szárnyán szállva egyensúlyozna. A jobb oldalon álló oszlopon zuhanvást is csak leeresztett karral, mozdulatlanul állnak az Ég többi követi: Göncös, Kece és Pöre.)

GUBANCOS Zuhanok hát, holott ugyan nekem bizony álom is ez a zuhanás. Ha ágról szakadok, tüstént szelet is vetek, s a saját vetésemben rögvést forgószéllé kerekedek. De forgószél képében is mindig csak magamat kergetem, hogy aztán már magam se tudjam, közben én járok-e a széllel, vagy a szél jár-e énelem.

ARANY KAKASTARÉJ *(amit mond, abba egymást követően áramlik be a Tao Te King 15. és 64. versének egy-egy részlete)* Úgy szakadsz az ágról, ahogy a fény hullik a tenger mélyére. Mint a farönk – egyszerűen. Mint a völgykatlan – mélységesen. Mint a homály – át nem derengve. A feladatod így az ajándékod is egyben. Menekülőben

vagy, de közben őrző is vagy. Ágról szakadtál, de ezért gyökeret ereszt-hetsz. Ahogy a terebélyes fa hajszálgyökérből fejlődik, ahogy a kilencemeletes torony kupac földből emelkedik, ahogy az ezer mérföldes utazás egyetlen lépéssel kezdődik.

GUBANCOS Van próbája a szédítő káprázatoknak. Van próbája a zuhanásnak. Van próbája a szétszaggattatásnak. Van próbája az eltemetésnek. Van próbája a fellegajtók kinyittatásának. Van próbája az Árkok Földjén sötét árkokban tanyázó szomorúságnak. Most mit kell tennem? Most mit kell magamon megpróbálnom?

ARANY KAKASTARÉJ *(amit mond, azzal A halkisasszony című magyar népmesében magát felmutató szellemet hívja a fellegajtók mögé)* Most az Ég-Föld Szelleme színe előtt kell fellegajtót nyitogatnod. S ahogy te az ő fellegajtóját kinyitod, tőle az Árkok Földjére tartó zuhanás lendületét menten megkaphatod. Csak a tudásodról kell számot adnod. Csak a hűségedet kell kinyilvánítanod. Csak a zuhanásodat kell áldozatul adnod.

GUBANCOS *(amit mond, abból a Fellegajtó-nyitogató című magyar népdal köszön elő)* Fényes csillag az udvarom, mikor megyek, azon lakom. Nyitogatom a felleget: mikor nyílik, elmehetek.

ÉG-FÖLD SZELLEME Én bizony itt vagyok, de mire én itt vagyok, egy egész örökkévalóságig vagyok.

GUBANCOS Vagyunk mi is szakasztott úgy, ahogy szakadatlanul is lennénk. *(Amit mond, azzal a dozmati regösének sorait ajánlja fel áldozatként az Égnek és a Földnek, s hozzá még az Ég-Föld Szellemének.)* Vagyunk úgy, hogy ne legyünk vadlövő vadak, hanem

csak legyünk Atyaistentől hozzád küldött követ. Hiszen bár látod, homlokomon vagyon felkelő fényes nap, oldalamon vagyon árdeli szép hold, jobb vesémen vannak az égi csillagok.

GÖNCÖS Ágról szakadunk, de neked ajánljuk a zuhanásunk, Ég-Föld Szelleme. Ahogy magunkat ajánljuk, azzal a lendülettel éppen az Árkok Földjére tartunk. Kérlek, engedd meg nekünk, hogy ha már hívni kezd a Föld, éppen arra a tájakra hívjon a zuhanásunk lendülete.

ÉG-FÖLD SZELLEME Tudom, hogy az Ég Köveinek tudományát már megtanultátok, de hadd lássam, a Föld Köveinek álmát megfejtétek-e.

GUBANCOS Hét nap és hét éjjel magam is megestem már. Minden porcikámban ott érzem a Föld Köveinek esendőségét.

ÉG-FÖLD SZELLEME Hallottad-e már a kövek zengését?

GUBANCOS Hét nap és hét éjjel zuhantam a Föld Köveihez, s amíg csak zuhantam, egyre csak a Föld összeomló kövei közt szájról szájra szálló meséket hallgattam.

ÉG-FÖLD SZELLEME Álmodtál-e már a Föld Köveivel?

GUBANCOS Álmodtam.

ÉG-FÖLD SZELLEME Akkor fejtse meg nekem azt az álmot, bármi lett légyen is az.

GUBANCOS Én aztán nem, míg rajtam nem történik.

ÉG-FÖLD SZELLEME Ha meg nem fejtet, hetvenhét forgás szédülete emészt meg.

GUBANCOS Én aztán nem, míg rajtam nem történik.

ÉG-FÖLD SZELLEME Ha meg nem fejtet, sárkányok buzogánya fenyeget meg.

GUBANCOS Én aztán meg nem fejtem, míg rajtam nem történik.

ÉG-FÖLD SZELLEME Ha meg nem fejtéd, szétporladt pernye hamujában forogsz, gyantában és mézben lebegsz, aztán meg tűzliliom szirmaiba szakadsz.

GUBANCOS Én aztán meg nem fejtem, míg rajtam nem történik.

ÉG-FÖLD SZELLEME Ha meg nem fejtéd, nyomtalan nyomokon kell kóborolnod, s dolgozod végeztével dolgozod végezetlenül kell Lételemország ürességébe tárulnod.

GUBANCOS Én aztán meg nem fejtem, míg rajtam nem történik.

ÉG-FÖLD SZELLEME Jó, ha így döntöttél, hát lelked rajta. De hogyan gördülnél, ha az Árkok Földjén heverő kő lennél?

GUBANCOS Én bizony szakasztott úgy, ahogy szakadatlanul is csak tenném.

ÉG-FÖLD SZELLEME Merre gördülnél, ha az Árkok Földjén heverő kő lennél?

GUBANCOS Én bizony folyton-folyvást és furtonfurt csak arra, amerre Szegfűhajú János szakadt bele abba, ahogy szanaszét szaggatták, mielőtt darabokra hullva, de darabjaiból is felépülve újra élni kezdte volna az életét, de okosabban ám, mint annak előtte tette, hogy összeaprították.

ÉG-FÖLD SZELLEME Miért pont ezen az úton gördülnél a kövekkel?

GUBANCOS *(inkantációba megy át a beszéde)* Két útja van annak, hogy az Ég alatt a halál ellen bujdosó kő kövön maradjon. Lehet elpusztulni, de a romlásodat mindig a javadra fordítva újjászületni. Ahogy Szegfűhajú János tette. Lehet sérthetetlennek lenni, s a halált kijátszva egyre csak megmaradni. Ahogy a Csillagszemű

Juhász tette. De ha az összeomló kövek közt akarsz a kövekkel gördülni, akkor legegységesebb a pusztulásból kell építkezni. Ezért ha az Árkok Földjére érnek, előbb lenne szegfűből a hajam, mint csillagból a szemem. Ahogy aztán valahogyan a kő kövön maradna, az én szemem mások szemében is rögtön csak csillagot mutatna.

ÉG-FÖLD SZELLEME Szerencséd, hogy így válaszoltál, mert ha nem így tettél volna, bizony rögtön elnyeltelek volna. De ha ezt ilyen szépen mind elmondtad, ágról szakadhatsz, minden társad veled tarthat, de még az Árkok Földje is befogadhat. Szakadt hasadék ebben a földben Szegfűhajú Jánosnak, hát szakadhat éppen neked is. S adok még egy ajándékot is. Ha benézel a tarisznyádba, mától fogva lesz ott egy kis lovad neked is. *(Ahogy ezt mondja, Gubancos kivesz a tarisznyájából egy táltosdobot, megnézi, szeretettel megsimogatja, az ujjá hegyével párat rögtön perdít is rajta.)* De az olyan paripa lesz, amelyik minden udvarba benyerít.

(Gubancos a táltosdobbal a kezében odamegy a színpadon felállított dobfelszerelés mögött ülő doboshoz, aki eddig is megszólaltatta ugyan a hangszerét, de most jut el odáig, hogy Dobbal Dobrokolóvá avassák. Az avatás nem más, mint a dobok párbeszéde. Gubancos egy-egy ritmusképletet megszólaltatva halkan megüti a táltosdobot, s erre a rockzenekarok dobosainak szettje felel káprázatos gazdagsággal és lendülettel. A táltosdob halkan szól, a dobfelszerelés viszont a frissen diktált ritmusokat átvéve s aztán átlényegítve mennydörgően robajlik, vágtható

lovak dobogásával morajlik, csatában vitézkedő kardok csattogásával hetvenkedik, s hozzá még a felhőkkel táncoló, épp csak surranó léptű tündérek moccanatlan moccanásaiból is javában építkeznek. Egy idő után Gubancos elégedetten int a dobosnak, meghajol előtte, s ezzel máris megosztozik vele a minden udvarba benyerítő, minden udvarhoz odasuhanó, hét határon át is csak hét határt bejáró vágatás tudományán. Ahogy Gubancos bevégzi a Dobbal Dobrokoló felavatását, megjelennek a színpadon Tündér Ilona tündéri bandériumának muzsikusai, hogy maguk is csak avatottan játszassák el a Dobbal Dobrokoló avatásának zenéjét. Dobokkal dobrokolnak hát ők is, hogy az ajándékba adott dob s a dobbal doboló másik dob előtt tisztelkedjenek. Gitárok zúgnak, sípok rikoltanak, hegedűk sírnak. A minden-ség leheletének kifújása árad szét, ahogy a felszabadultan lüktető ritmusok Isten Ostorával pattogva is csak ámuló örömmel pattannak.)

ÉG-FÖLD SZELLEME Ahol ez a paripa dobog, s ahol ez a Dobbal Dobrokoló dobrokol, a hét rendbéli úton csakis azért toporzékolnak, hogy benneteket az Árkok Földjének szívdobbanásai között a dobogó kövek udvarába is mindig szépen elragadjanak.

GUBANCOS Köszönjük az ajándékodat, szellem. (A Dobbal Dobrokolóra mutat.) Ez a paripa is elfér a hét világot rejtő tarisznyánkban, hogy aztán ő is elő-előugorjon onnan. (Elteszi a táltosdobot a tarisznyájába.)

ÉG-FÖLD SZELLEME Van nektek égi kalauzotok. Arany Kakastaréj ő, hogy vezérlő csillagotok legyen. De van már nektek minden ud-

varba benyerítő paripátok is. Dobogva dobrokol ő, hogy soha ne féljétek Tündér Ilona tündéri muzsikusainak irtóztató dühét. Hogy minden húrokat szaggató dühből bizony mindig kiérezzétek a tündérek muzsikájának csengését. Az egek magasának hívását. Az aranyágak hajtásának simogatását. A felhők ragyogásának áhítátát. A lelkesen és szabadon utazó lélek hét világra szóló utazását.

GUBANCOS Ezt a dobrokolást én ugyan máris megfejtem. Tudom ám máris, hogy a tüzesen dobrokoló paripa nagyokat dobbanó lépte tanít arra, hogy a léleknek az a dolga, hogy útnak induljon.

(Innentől fogva vokóderes torzítással beszél.)

GUBANCOS (olyan a hangja, mint a vaskályhában duruzsolva égő tűz huhogása) Hogy messzire szakadjon. Halódó testet csak maga mögött hagyjon. Húst és vért soha ne féltsen. Szétdaraboltatva is újra eggyé váljon. Hogy amit a dobrokolás szava rejt, abban eget verő dübörgés és visszafogott hömpölygés zúgolódjon. Hol gyorsan, hol lassan. Hol lassan, hol gyorsan. Hol felforgatóan, hol letaglózóan. De mindig végérvényesen. Ellentmondást nem tűrően. Fenségesen és mocskosan. Mámorosan, mágikusán és magasan.

ÉG-FÖLD SZELLEME Addig zuhantál hát, hogy tudod már, mi az, amit magad mögött hagyta. Tudod már a mánort, a mágiát és a magasságot. Hasadsz most már akkor az Árkok Földjének rögei közé olyan mélyre, hogy tisztelet, tartás és teremtés vár rád az Égi Kövek érkezésének örömére.

14. jelenet*(Aludni, mint a fekete föld)*

(Göncös, Gubancos, Kece és Pőre a nyitlatlanul nyíló fellegajtókon át zuhanva az Árkok Földjére értek, ahol úgy fúrta be őket a földbe a zuhanás ereje, mint a sárkánnyal pusztá kézzel viadalra kiálló hősokeket szokta belevágni a földbe a birkózás lendülete. A színpad hátsó részén omladozó kőgörgötegben állnak, testüket megtámasztja és körbeömlő néhány irdatlan kőszikla. Az Arany Kakastaréj a bal oldali oszlopon áll. A videotáblákon olyan térképszelvények képe váltakozik, amelyeken Csörsz árkának vonulata látszik – mint például Mikoviny Sámuel 1731-es térképein.)

GUBANCOS *(Göncöshöz szól, de amit mond, mindenkinek mondja)* Hát most aztán elnyelt bennünket a föld, göncöm, gubancom, garaboncom. Akkorát zuhantam, hogy nincs már nekem szabad mozgulatom. Fogva tart a föld, nincs erőm kikapaszzkodni. Segíts, ha tudsz, ha mondom.

GÖNCÖS Segítenék, de az én erőm is egyre csak elfogy, s a Földanya szorítása rajtam is csak kifog.

GUBANCOS Úgy fog engem az Árkok Földjének minden sötétben alvó röge, mint Kőműves Kelemennét fogta a fekete vár minden kővön megmaradó kőve.

GÖNCÖS Akár hiszem, akár nem, most éppen moccanatlanul moccanunk. Milyen fogást talál így Földanya tudása rajtunk?

ARANY KAKASTARÉJ Elindultok egy úton, habár a földbe bizony úgy belehasadtatok, hogy egy tapodtat sem mozdulhattok. Elindulnak a lidércek is egy másikon. Ők bolygó tűz lesznek, s helyzetetek az Árkok

Sárkányához, az élet boráért is elmehetnek. Értitek?

GUBANCOS Én értem. Marad a testem, utazik a lelkem. Tündér gyémántpalotájában keresem azt, amit Szegfűhajú János szétszaggatása tanításnak meghagyott nekem.

KECE Én is értem. Tűz leszek, s láng képében magamat a föld fogságából menten kimentem. Hozunk az élet borából, hogy abból egy jót kortyolva legyen erőnk a föld szorításában is egy erőt erősítő áldomásra.

(A két lidérc félrelöki maga körül a sziklákat, s kilép a Föld kövekkel szorongató szorításából. Ahogy az első lépéseiket megteszik, a színpadi reflektorokból vibráló, vörös fény ömlik rájuk, hogy a fény tüze is menten csak táncoljon rajtuk.)

GUBANCOS Járjatok szerencsével. Mi most darab időre a Földbe veszünk.

GÖNCÖS *(az öt elem tanából idézi meg a tápláló ciklust)* Holott a Fa táplálja a Tüzet, a Tűz alkotja a Földet, a Föld szüli a Fémeket, a Fém megadja magát a Víznek, ettől aztán a Víz élteti a Fát.

KECE Mi pedig az omló omladozás morajlása közt járunk.

PŐRE *(az öt elem tanából idézi meg az akadályozó ciklust)* Holott a Fa felemésztja a Földet, a Föld felszívja a Vízet, a Víz eloltja a Tüzet, a Tűz megolvastja a Fémeket, a Fém elvágja a Fát.

KECE De visszatérünk. Az élet bora lesz velünk.

GÖNCÖS *(ősi magyar ráolvasások parafrázéalt szövegét idézi meg – ezek közül az Én rázom a fát... eredetileg szerelmi kötést kérő ráolvasás, a Menj a holtakhoz...)*

eredetileg betegséget elűző ráolvasás) Bár rázod a Fát, Fa rázza a Földet, Föld rázza a Vizet, Víz rázza az egész teremtett világot. Holtakhoz megy a víz, a holtaktól meg a folyóba, folyóból meg a hegyekbe, hegyekből meg a fellebbe, fellegből meg a villámba, onnan csap le a Tűz az egész teremtett világra.

(Elmennek a lidércek.)

GÖNCÖS Ez volna hát az Árkok Földje? Nem ilyennek képzeltem. Nem hallatszik el hozzánk még az omló kövek dübörgése.

GUBANCOS Áldjuk a csendet. Ebben aztán tisztán hallom, hogy hét nap és hét éjjel micsoda süvítéssel zuhantam, mire idáig jutottam.

GÖNCÖS Áldom a csendet. De ki is hallom már belőle az első lépéseket, melyek ezen a földön hozzánk közelednek.

(Bejönnek az Árkok Barázdálta Arcok. Fekete farmerban, fekete bőrmellényben, fekete pólóban vannak, a karjukon absztrakt mintázatú tetoválás látszik. Borostásak, borzasak, cipőjük alatt rendre nagyokat koppan a színpad. Úgy néznek ki, hogy nem lepődnél meg, ha a színpadon technikusok jelennének meg s a kezükbe adnának egy-egy gitárt, hogy aztán lenyomhassanak valami irgalmatlanul reszelős riffet.)

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Hát ti ki fia-borja vagytok?

GUBANCOS Most? A Földanya foglyai vagyunk. Ez az ára tán annak, hogy az Árkok Földjére zuhanhatunk.

MÁSODIK ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC És ha nem most?

GÖNCÖS Ha nem most vagyunk, akkor az Ég Köveivel együtt keringünk, amint épp a szédítően

ragyogó gyémántok fényébe szédülünk.

GUBANCOS De még úgy is vagyunk, ahogy a gyémántokba kócolódó koppanásokkal együtt kopogunk.

(Az Árkok Barázdálta Arcok előregörgetnek egy-egy természetes darab sziklát. Ahogy a két nagy fekete sziklát szorosan egymás mellett a színpad előterébe görgetik, a két szikla között szorosan egymás mellett állva Göncös és Gubancos is előrejön. Mozgásukból világosan érződik, hogy ez a helyszínváltás számukra még nem a szabadulás, hiszen még fogva tartják őket a sziklák.)

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Az égi barlangokból jöttetek?

MÁSODIK ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Hosszú út csillagporából van a köpönyegetek?

GÖNCÖS Hogy mi hosszú, mi nem hosszú, azt én meg nem mondanám. De az égi barlangokból jöttünk. Mi is csak a naposholdas paripák lakomáin izzó parazsakkal étettünk.

GUBANCOS *(amit mond, azzal Weöres Sándor és Pásztor Béla A garabonciások énekéből című közös verséből csordulnak ki a sorok)* Üres a serleg, melynek üressége éppen belőlem csordul ki, s nincs ám egy fia tallérom sem, ahogy azt mondom, hogy rabolj ki. De mégis van ám mit rabolni tőlem. Azt lehet elrabolni tőlem, hogy nincs ám kitől mit remélnem, s mégis van ám mit megőriznem.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Ha már egyszer csillagpor lapul a köpenyeteneken, akkor innen ugyan ki nem ütöztök. Ha ágról szakadtatok, hát széllal bélelték vagytok. Ha ezen a világon vertek tanyát, akkor hét ágra süt rátok a Nap, de

azzal is csak a garabonciások között lesz a sorotok.

GÖNCÖS Hát ti ki fia-borja vagytok?

MÁSODIK ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC
(*amit mond, azzal Assisi Szent Ferenc Naphimnuszát idézi – annak is a Dsida Jenő készítette magyar fordítását*) Urunk volt a Nap, ha testvérünk volt a Szél. Nénénk volt a Hold, ha öcsénk volt a Víz. Bátyánk volt hát a Tűz, ha anyánk volt a Föld.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Úgy esett, hogy mi is csak úgy estünk, hogy közben velünk volt az Ég s a Lég s a Hó s a Hó s a derús és borús idő.

GUBANCOS Omolva omlanak a földeken a kövek. Borúsak most rajtatok a fellegek?

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC (*amit mond, s amit a társa ehhez majd hozzátesz, azzal Illyés Gyula Haza a magasban című versének rímei csendülnek be a színpadra*) Így maradunk meg hírvivőnek. Őrzeni kincses temetőket.

MÁSODIK ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Hiszen bár homlokon löhetnek, ha tetszik. Mi ott fészkel, akkor is égbe menekszik.

GÖNCÖS De mi elől menekülhettek? Mi ez a borzalom? Mitől omolnak le a kövek sorban minden falon?

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Tudod, mi az a bálványkő?

GÖNCÖS Tudom.

MÁSODIK ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Akkor azt is hamarosan meg kell tudnod, mivé lesz a bálványkő, ha éppen kifordul magából. Hiszen bár kőbálvány lesz, hogy amint maga megdermed, maga körül mindent megdermesszen. Hogy amint mozdul, azzal is csak mindent kietlenségbe rémítsen.

GUBANCOS Tudás forrása is lehet a moccanatlan moccanás.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Perse. Hiszen ha beavatás, akkor a kő képében kapod meg a moccanatlan moccanás ajándékát. Hogy úgy legyen maradásod, hogy közben középen lehetsz, mert ha gördülsz, maga a világ görget.

MÁSODIK ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC De ha büntetés, akkor kő képében kapod meg az akaratuktól megfosztott szolgák kínját. Hogy úgy legyen maradásod, hogy közben éleztelenül is csak élek közé zárva sínylődhetsz.

GÖNCÖS Ne tévesszen meg, hogy a föld rögeiben, sziklák görgetegében akad most szállásunk, hiszen bár ezzel is csak áldozatot hozunk.

GUBANCOS Ez a szorongattatás az ára talán annak, hogy megtudjuk, kikből állhat a nyájunk. Hiszen bár a kövek pásztorai vagyunk, habár ugyan eddig csak az Ég Kövei között kerengett minden káprázatokkal forgandó ámulatunk.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Ha kövek pásztorai vagytok, bizony már tőlünk is megtudhatjátok, hogy jól teszi Földanya, hogy a föld hasadékainak és a sziklák réseinek rejtekében is szorít még néhányat rajtatok.

GUBANCOS Érzem is a sziklák simogatását. Nem térek ki hát a földek tudásának útjából, ha a tudás engem bár a kövek szorításában is csak hasábfával kenegethetne. Ha a föld rögeinek testemre morzsolása is csak faggyúval mécselne. Boldogan élnék, ha meg nem halnék, s ha a föld alattam még mélyebbre nyílna, bizony gyöngyöt is vetnék belé.

GÖNCÖS Ha a föld alattam még mélyebbre nyílna, bizony bele is szántanék még az árkaiba.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Hát akkor tudjátok meg, hogy nyitatanul is csak nyílik már alattatok ez a föld, hogy szórjatok bár fényt méhének kincseire.

MÁSODIK ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Hogy aztán méltán gördülhessen végig a föld színén veletek az, aminek még érdekesek az élei. Hogy ti is csak az élni próbáló kövek válasza legyetek a lelkeket vesztő halálra.

(Bejönnek Tündér Ilona tündéri bandériumának muzsikusai.)

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Ha égi kövek pásztorai vagytok, akkor bizony tőlünk azt is megtudjátok, hogy a földön omlásba gördülő kő csakis zendülő kő lehet. *(Keményen csattanó riff röppen el a tündéri muzsikusok gitárjának nyakáról.)* Hiszen még mindig csak úgy gördül, ahogy a vitézek ujjonganak.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC S azt is látva láthatjátok, hogy a kőbálványra dermedő kő csakis néma kő lehet. *(Szomorúan elcsengő akkord hal el a tündéri muzsikusok gitárjának húrjairól.)* Hiszen úgy dermed meg, ahogy a szolgák megnémulnak.

GUBANCOS De mi történt, az Ég szerelmére? Látják az omolva omlás minden romlását az Ég Kövei is, s követséget is csakis ezért küldtek. De nem értjük, hogyan történhetett meg, ami most végbemegy.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Jó jel, hogy előttünk az Ég szerelmét emlegetitek. Ha így folytatjátok, egyszer még az Ég és a Föld megnyegzőjén is részt vehettek.

GUBANCOS Azért jöttünk, hogy jelen legyünk.

GÖNCÖS Aztán azért, hogy részt is vegyünk.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Akkor az első részt a Föld Köveinek esendőségéből magatoknak már ki is vehetitek. Hiszen elmondom én most nektek, itt bizony minden azzal kezdődött, hogy híre ment: a Veres-hegy tetején él egy öregember, akinek olyan vize van, hogy ha azt magadra öntözöd, annyira szép leszel, hogy a Napra ugyan lehet nézni, de rád már nem. *(Amit mond, abból A világszép úrfi című magyar népmese mitikus elkárhozástörténete sejjik fel.)* Ez a hír aztán még jobban elvette az eszét azoknak, akik az Ég aranyával vetélkedve a Föld aranyából már a többen is többre szert tettek, s Föld aranyából is csak a maguk dicsőségére hetvenkedtek. Ők voltak azok, akiknél reggelre a palotákig aranyos út vezetett. Aztán reggelre a paloták körül aranyszőlő állott, rajta aranylevelek ékeskedtek, fölötte pedig aranyadárkák fütyörésztek. Aztán reggelre az aranypaloták körül aranytó kerekedett, abban aranyhalacszkák úszkáltak. S amikor ez nem volt elég, reggelre a paloták mellett a nagy erdőt kivágták, fáját ölbe rakták, földjét beszántották, bevetették, hogy másnap már nekik is a föld szép kalácsával tisztelkedjenek. S amikor ez sem volt elég, elhozatták az aranyborjút aranykötéllal a nyakán. Elhozatták az aranytehenet aranykötéllal a nyakán. Elhozatták az aranybikát aranykötéllal a nyakán.

MÁSODIK ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC De akkor már az omlással omladozó omlásnak is meg kellett

történnie, hiszen ennyi arannyal kérkedő akarat már éppen elég összeomlást termelt az Ég alatt. A Nap szépségével hivalkodó víz híre veszejtette el azt, ami már amúgy is a veszettnél is veszetebb volt. De már ennek is meg kellett történnie, ha vesztébe kívánczok a veszendő.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC A Nap aranyát elorozni akarók seregestül özönlöttek volna a Veres-hegy öregemberének házához. De nem volt nekik elég, amit remélni mertek, útjuk közben még azt is látni akarták, amit addig összeszerestek. Visszanéztek az aranyborjú aranykötelére, melyet szépen maguk mögé vetettek. Visszanéztek az aranytehen aranykötelére, melyet szépen maguk mögé vetettek. Visszanéztek az aranybika aranykötelére, melyet szépen maguk mögé vetettek. Szebben akartak fényeskedni a Nap fényénél, de erre aztán ők is csak kőbálvánnyá dermedtek. S mert a Nap fényével botorul vetélkedtek, kő képében is csak a szolgaság kínjába estek. Így aztán nem mozdul a szájuk, de szörnyen kacagnak, ugyan bizony akkor is, ha maguk körül éppen már semmi vidámat sem találnak.

MÁSODIK ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC De ahol nekünk tágas a világ, ott már nekik is javában tágul a határ. Most már kő forog a kőemberek nyakán. Kőszem csikorog a kőemberek arcán. Kőléptek lépése döng a kőemberek talpán. Hiszen bár könnyen megbékéltek ők az-
(Amit mond, azzal Pilinszky János Apokrif című verseinek kövekkel gördülő sorait görgeti elő.) Hogy ők is csak halott

redők. Hogy ők is csak ezer rovátka rajza. De könnyen túl is teszik ám magukat azon, hogy körülöttük egy jó tenyéryi törmelék már a teremtmények arca.

GÖNCÖS De nem ment minden veszendőbe. Hiszen még ti is itt vagytok, hogy nekünk ezt a tudást átadjátok. Hogy a romlást látva lássátok, s minden titkát elmondjátok.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Omolva omlik minden, s ebben az omladozásban ott van ám már magad elhagyása. De hozzá még ott van benne a gördülő kövek elszánása.

GUBANCOS Akkor még nem jöttünk hiába.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Vagyunk, ahányan vagyunk, de még meg kell sokasodnunk.

GÖNCÖS Most már tudjuk, kikből állhat a nyájunk, ha magunkat éppen köztetek kell gyarapítanunk.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Látom, rajtatok kívül még ketten árkot hasítottak itt a földbe, ahogy pár vasbocskornak is támadt még itt érkezése.

GUBANCOS Kettő a garabonciás és kettő a lidérc.

MÁSODIK ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Egyetlen álomban egy a teremtés.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC S hol vannak most a bolygó lidércek?

GÖNCÖS Az Árkok Sárkányának pincéjét vizslatják.

MÁSODIK ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC *(amit mond, azzal A tizenhárom hattyú című magyar népmese varázsos hordóit hozza szóba)* Az Árkok Sárkányának pincéjében mindig a hetedik gádort kell fellelni, mert a pince hetedik gádorában van egy kőhordó, a kőhordóban vashordó, vashordóban rézhordó, rézhordóban ezüsthordó, ezüst-

hordóban aranyhordó, aranyhordóban kristályhordó, kristályhordóban gyémánthordó. Abban a gyémánthordóban van az élet bora.

GUBANCOS Vagy rájönnek erre ők is maguktól, vagy kövek között lesz a mi maradásunk.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC A hatoló a gazdáié. Az ostor a kocsisé. De az út az Istené.

GÖNCÖS Azé az Teremtőistené, aki a Föld Köveit éppen az Ég Köveihez szólítja.

MÁSODIK ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC De közben tizenkét kőművesnek is egyre csak az adott szavát adja.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Valaki nektek is csak a szavát adta.

GUBANCOS Nekünk csak az ígéretünket vették.

MÁSODIK ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Szedett, vetett, teremtett itt már nem egy ígéret.

GÖNCÖS Erre innánk hát mi is az élet borából, ha a lidércek az Árkok Sárkányával is csak áldomást ihatnának.

GUBANCOS Cseppekből csurrant csepp vagyok, de már felcseperedtem.

GÖNCÖS Moccanatlan moccanás vagyok, de ezzel is csak tánra termettem.

GUBANCOS Isten veletek. Az Ég Kövei kövezik ki az utat. Mind a vízig szárazon.

ELSŐ ÁRKOK BARÁZDÁLTA ARC Az Ég Kövei kövezik ki az utat. Mind az éjig tündöklőn.

*(Ahogy az Árkok Barázdálta Arcok elmennek, mentükben visszagörgetik a két sziklát a kövek omladékai-
ba. Göncös és Gubancos is visszatér a sziklával a kövek omladékába s Földanya lankadatlan szorításába.)*

15. jelenet

(A tündér és a garabonciás szerelme)

(A színpadon lassan és körkörösén járkál a két bolygó lidérc. Kece a Nap járásával egyezően, balról jobbra tartva köröz, Pőre a Nap járásával szemközt mozog, jobbról balra tartva írja le végtelen köreit. Sokáig mendegélnek, közben a színpadon a tündéri bandérium muzikusai játszanak. Aztán bejön az Árkok Sárkánya. Feketében van, tarisznya lóg a vállán. A sárkány hajában és a szakállában is egy-egy voluta – nem természetazonos napszimbolikával dolgozó, tekercsbe tekeredő, ószes csigavonal – jelenik meg.)

KECE Csakhogy itt vagy, Árkok Sárkánya! Az Ég szerelmére, mondd hát el, hol találjuk a pince hetedik gádoorát! Itt járjuk már a palotád udvarát, s kerengtünk már rajta a Nappal együtt, de a Nappal szemben is. Vagyunk itt már annyi idő óta, hogy már nem féljük a hatalmadat, hanem inkább megörvendezük a jöttödet.

ÁRKOK SÁRKÁNYA Szerencsétek, hogy az Ég szerelmét emlegetitek, hiszen ha így folytatjátok, akár még az Ég és a Föld menyegzőjén is részt vehettek.

PŐRE Mindéig tartó vendégjogot kaptunk ezen a földön, bárhol kitelhet még a mi vendégségünk.

KECE De az a menyegző úgy lesz ezen a földön, hogy nem csak itt lesz, ezen a földön. Összeköti majd a hét magasságot és a hét mélységet.

PŐRE Tudd meg hát: mi is azért jöttünk, hogy összekössük a hét magasságot és a hét mélységet.

ÁRKOK SÁRKÁNYA Akkor minden út a menyegző felé visz titeket.

KECE De ha mi vendégek leszünk ott, vajon kik lesznek azok, akik ott egybekelnek?

ÁRKOK SÁRKÁNYA Vajon készülöben van-e a tündér és a garabonciás szerelme?

PÓRE Még nem találkoztak, de a lelük már egymásra talált, amikor lélekből lelkesedve utaztak.

ÁRKOK SÁRKÁNYA Az élet borát adom hát nektek. Megadja az nektek a szabadulás és a sokasodás vágyát.

KECE Áldás és átok is így, egyszerre ez a két vágy. Hiszen bár megadja a tárva táruló világ tágasságát. De megadja hozzá a világ hiányokkal hibádzó ürességét.

ÁRKOK SÁRKÁNYA De ezzel tisztelet, tartás és teremtés terem a nyomtalan nyomaitokon ennek a földnek.

PÓRE De fájdalom szaggat szét ezzel darabokra – bizony a fájdalomra is ennek a földnek.

ÁRKOK SÁRKÁNYA *(amit mond, az az Weöres Sándor és Pásztor Béla A garabonciások énekéből című közös verséből áramlanak a színpadra a sorok)* Erre kell hát innotok, amikor üres lesz a serleg, melynek üressége éppen a ti mozdulatotokra csordul ki. Nem lesz ám egy fia tallérotok, hogy azt mondjátok, rabolj ki. De mégis lesz ám mit rabolni tőletek. Azt lehet elrabolni tőletek, hogy nincs ám kitől mit remélnetek, s mégis van ám mit megőriznetek.

KECE Adsz hát az élet borából? Rabolhatunk egy butykossal a pincéd hetedik gádorából?

ÁRKOK SÁRKÁNYA Vegyétek és vigyétek. Igyátok és itassátok. Vigyétek, hogy a garabonciást az élet erejével kiszabadítsátok. Hogy legyen ő a szegény kövek-

nek szabadulására. Hogy legyen ő a tündéri álmok álmodására. Hogy legyen ő falban megmaradó kövek oltalmára. Hogy legyen ő a darabokra szaggattatás összes kínjának méltóságára. Kövek fiaival és lányaival pajtáskodó tündéri szerzetek, táltosokkal toporzékoló kőszáli kincsörök megsokasodására.

PÓRE Ha vehetjük, s hozzá még vihetjük is a bort, akkor egy zsák diót előtte megtörhetek-e, megehetek-e?

ÁRKOK SÁRKÁNYA Törhetnétek, de engem meg nem törnétek. Ehetnétek, de engem meg nem étenétek. Mikor olyan kicsi voltál, mint egy szem köles, már akkor tudtam, hogy eljöttök egyszer a hordóimat kinyitni. Felőlem hát bizony kinyithatjátok a hordóimat. De akkor meg kell ám mutatnotok, hogy mire mentek azzal, ha ezt szépen végigcsináljátok. Ha a kőhordót, kőhordóban a vashordót, vashordóban a rézhordót, rézhordóban az ezüsthordót, ezüsthordóban az aranyhordót, aranyhordóban a kristályhordót, kristályhordóban a gyémánthordót mind kinyitjátok, hogy a gyémánthordóból az élet borát szépen megkóstolhassátok, hogy az a bor is szépen megkóstoljon aztán titeket, ha éppen már hagyjátok.

KECE Megmutatod hát a hetedik gádort? S benne a kőhordót?

ÁRKOK SÁRKÁNYA Nem kell megmutatnom. Elég az, ha tudod, milyen az, amikor a hetedik te magad lehetsz. Ha ezt tudod, a hordót is menten megtalálod.

KECE *(a beszéde inkantációba megy át – az általa elmondott sorok József Attila A hetedik című verséből áramlanak át a színpadra)* Hiszen

bár világ sírköve alatt mégy! A hetedik te magad légy!

PÓRE E világon ha ütsz tanyát, hét-szer szüljön meg az anyád.

PÓRE Egyszer szüljön égő házban. Egyszer jeges áradásban. Egyszer bolondok házában.

KECE Egyszer hajló, szép búzában. Egyszer kongó kolostorban. Egyszer disznók közt az ólban.

(Ahogy az inkantáció véget ér, Kece előgurít egy hordót a színpad hátulso részéről, a kövek omladozó rakásának takarásából. Felteszi a színpadon egy sínparra, amelyet közben Póre húz be oldalról. A sín pár olyan hosszú, hogy a színpad közepén a hordó szélteben éppen mutatós utat tudjon megjárni rajta. A most következő megszólalások alatt Kece és Póre leguggolnak, s ide-oda gurítják egymásnak a hordót a sínen.)

KECE *(meglöki, társához gurítja az élet borának hordóját)* Megmutatjuk, mi mindent tudunk. Mi tudjuk csak igazán a gyémánthordó gyémántabroncsát lelketlen darabokra hasítani.

PÓRE *(visszalöki a hordót. Nem erőnek erejével, inkább érzéssel, lágyan. S aztán ezt így folytatják a jelenetsor végéig)* Mi tudjuk csak igazán a gyémánt hasadó szilánkját lélekkel telefújni.

ÁRKOK SÁRKÁNYA Ha ti így, akkor én is úgy. Akkor én varázsos dübörgést dobrokolok belétek, s egy aranydió héjában azt a dübörgést oda is adom nektek.

KECE Egyet se szólok, de azt is lassan mondom. Egyet szólok, de kettő lesz belőle a harcom.

PÓRE A föld morajlását mordulom, ha a gyémántabroncsot pattintom. De a hasadó abroncs gyémántszilánkját akkor is szépen megfújom.

(Megállítja a sín közepén a hordót, melyet Kecével együtt ott rögtön fel is állítanak. Ahogy megállt a hordó, az Árkok Sárkánya előhúzza a tarisznyájából egy butykost, s a hordó te-tejére állítja.)

ÁRKOK SÁRKÁNYA Akkor én varázsigéket fújok belétek, hogy ha azokat továbbadjátok a göncökkel gubancos garabonciásoknak, akkor ők úgy lesznek egyedül, hogy maradhatnak azzal az egyedülléttel ugyan jó társaságban. Kólánya Tündérek és Kőfia Óriások szolgálatában.

KECE Milyen szolgálat lehetne bár az? Ki szolgálna abban kit?

ÁRKOK SÁRKÁNYA A garabonciások szolgálnának az utódaiknak azzal, hogy a világban marasztják őket. Az utódaik pedig híven szolgálnak nekik azzal, hogy az Ég Köveinek követeiben egyre csak az őseiket tisztelik.

PÓRE Igyunk akkor az Ég követeinek megsokasodására. Igyunk a tündér és a garabonciás szerelmének kibomlására. Igyunk az örömet zendülő falakban megálló kövek magasba szállására.

ÁRKOK SÁRKÁNYA De ha iszunk az Ég öröme, lesz abban nekem is pár falásnyi örömem. Ahogy az Ég adja nekem néhanapján magát befaló falásnyi elemózsianak, úgy kapok én is rajtatok, ha az élet borát kortyoljátok.

KECE Kapva kapunk rajtad, Árkok Sárkánya, ahogy mi is csak kapóra jövünk neked.

PÓRE Világnak világát kapva kapván. Parányok parányát tudva tudván. Irdatlan irtásokat várva várván.

KECE Igyunk! Igyunk életet! Hogy aki a világot megfényesíti, adjon bár ezzel is szerencsés napot. *(Ahogy*

a fohászt elmondja, meghúzza a butykost, de a szájában tartott kortyot egy ideig nem nyeli le. Enyhén szétvetett lábbal megáll, válla magasságában oldalra kitérve a két kezét – egyikben a butykossal. A két kitért kéz végén a tenyerek áldást osztó és fogadó lágyssággal tárulkoznak – az egyik áldást osztó és fogadó tenyérben szelíden ott billeg a butykos is. Az áldás pár taktusnyi kitartása után lenyeli a bort. Az utána következő többi fohászkiadó is ugyanígy cselekszik. Az Ég alatt áldást osztó és fogadó alakok egymással valamilyen mértani rendet alkotva állnak.)

PÓRE (amit mond, azzal a már elkezdett csángó napköszöntő imát folytatja) Igyunk! Hogy aki a világot megfényesíti, adjon bár boldog munkálatokat, értelmes eszet.

ÁRKOK SÁRKÁNYA Igyunk! Hogy aki a világot megfényesíti, adjon bár okosságot, s hozzá még minden jóra menendő fényeket.

KECE Köszönjük az élet borát. Erőnek erejét add vele át!

ÁRKOK SÁRKÁNYA De átadom én még nektek az arany dióhéjat is, s vele az árkok mélyének morajlását. (A tarisznyájába nyúl, s átad két szem diót a két bolygó lidércnek.)

(Megjelennek a színpadon Tündér Ilona tündéri bandériumának muzikusai, s eljátsszák az árkok morajlását, hogy velük is csak az szóljon, ami az arany dióhéjból is szólhat.)

16. jelenet

(Két forrásban kell megmártóznod)

(Az árkok morajlásának zenéjére érkeznek vissza a lidérccek a kövek szorításával a Föld fogságába ejtett két garabonciáshoz. Kece kezében ott van az élet borának butykosa.)

KECE Igyatok hát. (Átnyújtja a butykost a kövek omladékában megálló két garabonciásnak, s ők szépen meg is húzzák. Az élet borának erejével eltelve a jelenetsor közben lassan széttaszítják maguk körül a köveket, s kitérnek a szorításból. A mozdulataik nem hevesek, hanem inkább méltóságteljesen kimértek. Ahogy Kece megszólal, a beszéd idejére elhallgat a tündéri muzika, de aztán újra nekilódulnak a hangok. A kiszabadulás pillanatáig ez folyton így lesz minden megszólalásnál.)

GUBANCOS Hol voltam, hol nem voltam.

GÖNCÖS Hogy higgyem is, ne csak lássam.

GUBANCOS Hogy tegyem is, ne csak várjam.

KECE Ereje kerülvén.

PÓRE Ereje fogyván.

KECE Ereje terülvén.

GÖNCÖS Terülök én a téres tér minden szegről-végről előakadó szegletén.

GUBANCOS Terülök én az aranyos szegelet minden ízig-vérig rejtőző rejtekén.

(Kilépnek a kövek szorításából. Ahogy kiszabadítják magukat, a színpad előterébe mennek, s oldalra kitért karjukkal áldást osztva és fogadva darab időre megállnak. Kinyílik előttük az Árkok Földjének minden hét világ ellen bujdosó útja. Gubancos bele-

nyúl a hét világot rejtő tarisznyájába, s előhúzza az aranypálcát, amelyet Földneheze adott neki. Hármát-hármát suhant vele a négy anyaszélnek, s látja is erre, hogy az egyik oszlopra már fel is ugrik az Arany Kakastaréj. A másik oszlopon megjelenik Pilla.)

ARANY KAKASTARÉJ Hát én immár itt vagyok, de ha én ott vagyok, minden nappal eltelik egy nap.

GUBANCOS Nem addig van az, aranyom, kakasom, taréjom.

ARANY KAKASTARÉJ Hát meddig van az, göncöm, gubancom, garaboncom?

GÖNCÖS Hát csak addig, amíg világ a világ, de egy nappal még azon is túl.

ARANY KAKASTARÉJ De egy nappal mi már azon is túl vagyunk, hogy foglyul ejtett titeket a Földanya, hogy ebben a várakozásban még kiteljen az árkok mélyének morajlása is rajtunk.

GUBANCOS Ha az Árkok Földjét érteni akarod, egyszer az árkok mélyének sötétségébe is bele kell zuhannod.

PÓRE Ha az aranydió suttog neked, máris a mélybe szakadsz, s máris suttogni kezd körülötted a szél. (Az a pár mondat, amelyet most mond, Csuang-ce művének szövegéből – A Virágzó Délvidék Igaz Könyve, II/1. –, a Föld Zenéjének előtörését körbeíró passzusokból zendül fel a színpadon.) Ami suttog, az aztán suhog. Ami suhog, az aztán üvölt. Ami üvölt, az aztán fújtat. A szél fújásából végül zene támad, aztán már egyre csak azt hallgathatjuk.

ARANY KAKASTARÉJ Így van. Hiszen bár ahhoz, hogy a tiéd legyen a Föld zenéje, előbb-utóbb két forrásban kell megmártóznod egy-

szerre. Úgy, hogy beléd áradjon a Föld árkainak morajlása. S úgy, hogy beléd áradjon a tündérek gyémántpalotájának csengése.

GUBANCOS Akkor most már a tündérek gyémántpalotája legyen a kövek táltos álmának menedéke?

ARANY KAKASTARÉJ Igen. De magadat onnan egyszer még te is kimentheted.

GUBANCOS De ahogy magamat kimentem, azzal a tojáshéjban ringó vendégség ünnepét is megünnepelem. Azzal még az Ég és a Föld menyegzőjének lakodalmát is meglakom. Hiszen bár ha már egyszer menyegzőt ülünk, akkor lakodalmat lakunk, üstöt főzünk, s hozzá még bizony teknőre is találunk.

ARANY KAKASTARÉJ Ha te teknőre találasz, akkor egy tündért bárholnan előtalálasz.

GUBANCOS Felőlem ugyan te is találva találhatsz. Hiszen bár csak arra várok, hogy nyíljon meg a Föld. Hogy ha gyepet szántok, azon is csak gyöngyöt vessek. S ha már hajtom az ágát, akkor szedjem is a virágját. Hadd vessek gyöngyöt belé. Hadd szántsak árkaiba. Hadd fejtsek álmod rajta.

PILLA Az én álmodat vajon megfejténéd-e?

GUBANCOS Én ugyan nem, amíg rajtam meg nem történik.

PILLA Hogyan történhetnél te meg rajtam, göncöm, gubancom, garaboncom?

GUBANCOS Talán éppen a virágot lépő táltoslány világnak virágát kijáró táncával, tündérem, rózsám, virágom. Vagy ha az nem elég, Tündér Ilona Ég és Föld között lebegő ágyának viráglajtórjára is feltessékellek, de még fel is segítelek, tündérem, rózsám, zendülő falú gyémántpalotám.

PILLA És én mi jót tehetnék veled, ha a jóra éppen nem lennék rest?

GUBANCOS Hagynád, hogy én neked egyre csak nyitlatlanul nyíljak. S ha ezt hagynád, annak útjába se állnál, hogy kiolvasd belőlem, hogy menjek fel. S akkor bizony ezzel te is szépen felsegítenél engem a magas égbe. S addigra én már tudnám, mit tesz az, hogy felmenjek, s a hét magas égnek tisztelkedjek. Hiszen ha így mész fel, mámor, mágia és magasság vár. Ha így jössz le, tisztelet, tartás és teremtés vár. Hogy legyen erőd újra felmenni, s a hét magas égnek tisztelkedni, s előtte még a bűvös fekete könyvet újra és újra kinyitni.

PILLA Ha nyitlatlanul nyílsz, én bátran kinyitlak. Hogy ha én moccanatlanul moccanok, te is bátran megoldíthass.

GUBANCOS Ha én veled meglódulok, azzal a táltos nyargalással rögtön a kövek álmába szakadok.

PILLA Tudom. De azzal a szakadékkal rögtön át is jutsz Lételenország magányán.

GUBANCOS Ha ennyi mindent tudsz, mit tudsz hát ezen túl egyáltalán?

PILLA Én csak annyit, hogy akár az életem árán is összerakom az összeomló köveket. És te mit tudsz?

GUBANCOS Én csak annyit, hogy akár az életem árán is lelket fújok beléjük.

PILLA A kövek táltos álma vezessen hozzám. A táltos szakadatlan nyargalása vezessen át hozzám.

GUBANCOS Ha kívánós vagy, akkor kívánjunk.

PILLA A felhők már napok óta csak úgy remegnek végig az égen, ahogy a víz tükre borzong meg a szélben.

GUBANCOS Ha földi halandó lennék, most meg akarnálak rabolni.

PILLA Ha földi halandó lennék, most meg akarnálak próbálni. Gyere, amikor jöhetsz.

GUBANCOS Megyek bizony, hiszen aki a világot megfényesíti, adott bár okosságot, s hozzá még minden jóra menendő fényeket.

17. jelenet

(A kövek táltos álma)

(Az Ég Köveinek követei most nem az utazó lélek lelkesedésével, hanem szapora bandukolással járvák meg az utat a tündérek gyémántpalotája felé. Egyre közelednek.)

GÖNCÖS Árkok Földjének morajlása benned, tündér gyémántpalotája előtted, köd előtted, köd utánad. Mi kellhet még?

GUBANCOS A palota csengése kellhet még. A Föld Zenéje kellhet még. Az Ég Zenéjét kereshetem még.

GÖNCÖS Merre keresnéd az utat, ha éppen az út is keresne téged?

GUBANCOS Én csak arra, amerre úgy mehetek, mint a szél. Amerre úgy mehetek, mint a gondolat.

GÖNCÖS De csak úgy ám, hogy se tebenned, se énbennem kár ne essék.

GUBANCOS De bizony ám, hogy úgy. Táltos nyargalással. A kövek gördülésének elszántságával. Az álomból felriadó kövek jég borította álmának minden rianásával.

ARANY KAKASTARÉJ Van ám a tarrisznyátokban ajándék éppen elég. Akad a szolgálatotokra egy minden udvarba benyerítő paripa is, hogy több se kelljen még.

GUBANCOS Magam se gondoltam volna másképp. Ez a táncoló felhők üzenete. Ez a gyémántok ragyogása. Ez a gördülő kövek útja.

Ez a tanúságtétel érdeme. Hogy eljuthass odáig, ahol már csak a kiteljesedés számít. Ahol már csak az elemelkedés számít. Ahol már csak a szétáradás számít, s ahol már minden más csak pusztaság lehet. A pusztaság szó pedig csakis a pusztaságba vágyik, ahol aztán maga is lecsupaszodik. *(Elővesz a tarisznyájából egy táltosdobot, s pusztasággal kezdi dobni rajta. Nem nagyot üt a dobban, hanem eleinte csak a dob lelkét keresve rebben néhányat az ujjára rajta. Később is csak úgy üti ki a ritmusokat, hogy nem ereje teljével üt, hanem léleknek áradásával áramlik minden mozdulata.)*

PÓRE Magam is csak a pusztaságba vágyom, ahol minden más szóval minden más szó helyett is csak mezítelenre csupaszodom. *(A beszéde inkantációba megy át – az általa, s később a többiek által elmondott sorok Weöres Sándor Dob és tánc című verséből áramlanak át a színpadra. A verssorok most az átlagosnál is markánsabb kíséretet kapnak a Dobbal Dobrokoló játékaival.)* Ahogy éppen csupasz lehet a lombban a kő.

KECE *(átveszi Gubancostól a dobot, s néhányat ő is üt rajta. Aztán továbbadja a többieknek, hogy az ő szavaikhoz is jó legyen a dobrokolás kíséretnek)* A csönd köve.

GUBANCOS Kövön fény csöndje.

GÖNCÖS Kőben csönd, béke.

KECE Kő békéje, béke köve lombban.

PÓRE Csönd, fényes béke.

ARANY KAKASTARÉJ Kő, lombban fény.

(Bejönnek a tündéri muzsikuskok, ők is játszani kezdenek. Átvéve azt a ritmust, amelyet a legutoljára ütöttek ki a táltosdobon.)

ELSŐ TÜNDÉRI MUZSIKUS Szél, víz, föld.

MÁSODIK TÜNDÉRI MUZSIKUS Kis patak irama.

HARMADIK TÜNDÉRI MUZSIKUS Fény halmái.

ELSŐ TÜNDÉRI MUZSIKUS Föld keblei.

MÁSODIK TÜNDÉRI MUZSIKUS Kút karjai.

HARMADIK TÜNDÉRI MUZSIKUS Kő lábai.

ELSŐ TÜNDÉRI MUZSIKUS Víztüdejű szél.

MÁSODIK TÜNDÉRI MUZSIKUS Lombtorkú csönd.

HARMADIK TÜNDÉRI MUZSIKUS Fűruhájú fény.

GUBANCOS Kőarcú béke.

(Az utolsó megszólalás idejére visszakérül a dob Gubancoshoz, aki leveszi az övéről a bábót, s ráülteti a dobra. Elindul a párbeszéd a táltos vitéz és a táltos paripa között. Amikor Gubancos a táltos vitéz, akkor a saját hangján szólal meg. Amikor a dobban ülő saját alakmása helyett szólal meg, a hangját eltorzítja a vokóder.)

GUBANCOS *(a dobban megülő báb helyett beszél. Olyan a hangja, mint a víz bugyborékolása)* Mit parancsolsz, édes gazdám? Úgy menjünk, mint a szélvész, vagy úgy, mint a gondolat?

GUBANCOS *(saját hangján szól)* Csakis úgy menjünk, édes lovam, hogy se tebenned, se énbenem kár ne essék, de az Úr Tátongása azért velem még megessék.

GUBANCOS *(a báb megszólalását imitálja. Bugyborékol a hangjában a víz)* Ha tátongó ürt akarsz látni, akkor bizony az üveghegy tetejéig kell elérni, de még azon is túl kell jutni. De egyet se búsulj, tudom is arra a járást, s hozzá

még a gyémántszezes patkóm is bírja az üveghegy oldalán a kapaszkodást.

GUBANCOS *(amit mond, azzal Mirkó királyfi csillagjáró utazását idézi)* Nyisd ki a szemed, édes gazdám, mit látsz?

GUBANCOS Látok egy éktelen magas üveghegyet. Olyan meredek, mint a ház oldala, s a teteje az eget veri.

GUBANCOS Ez volt hát az ég magassága.

GUBANCOS Nyisd ki a szemed, édes gazdám, mit látsz?

GUBANCOS Látok magam alatt valami feketeséget, akkorát, mint egy jó nagy tál.

GUBANCOS Ez volt hát a föld kerekége.

GUBANCOS Nyisd ki a szemed, édes gazdám, mit látsz?

GUBANCOS Látok egy véges-végtelen hosszú üvegösvényt, s innét is túl mély ürességet.

GUBANCOS Ez volt hát Lételenország üressége.

GUBANCOS Nyisd ki a szemed, édes gazdám, mit látsz?

GUBANCOS Hátrafelé foszló ürességet, magam előtt pedig olyan vastag sötétséget, hogy a kardot fel lehetne rá akasztani.

GUBANCOS Akkor vedd elő a tarisznyádból a kardodat, s akaszd fel a sűrű sötétségre. Ülj le a kardod alá, s hagyd, hogy a semmi ágán csüngő kard fölötted is meg-megforduljon néha, hogy ezzel is csak a háborítatlanságot vigyázza. Aztán a sűrű sötétségből a foszladozó ürbe nézve tárulj csak bele a Világ Ürességébe.

GUBANCOS Világ Ürességében járok, gyémántutat találok. S hozzá kis patak iramából valamit találok. S hozzá fény halmaiból is valamit

találok. S hozzá föld kebleiből, kút karjaiból, kő lábaiból is valamit találok.

GÖNCÖS Hol járnál, ha éppen erre járnál?

GUBANCOS Tündér gyémánpalotájánál.

(Ahogy ezt kimondja, Pilla bejön a színpad közepére, hogy jelezze, most már ő a vendéglátó. Hogy most már a gyémánpalotában nyílik meg a hetvenhét szobán minden ajtó. A színpad fölött ledfalakon gyémántok képei sorjáznak. Egy-egy villanás erejéig feltűnhet valamelyik Pink Floyd-koncert színpadképe is, amikor a banda éppen a Syd Barrett tiszteletére írt Shine On You Crazy Diamond című számot játssza.)

PILLA A felhők már napok óta csak úgy remegnek végig az égen, ahogy a víz tükre borzong meg a szélben.

GUBANCOS Előbb tetejetlen fa ágáról szakadtam, aztán az Ég Köveinek követeként a világ ürességébe táruktam. Akarod-e, hogy kitanítsalak Bruncik királyfi próbájára?

PILLA Előbb tetejetlen fa ágáról szakadtam, aztán a felhők örömeire egyre csak moccanatlanul moccantam. Akarod-e, hogy megtanítsalak a Szegfűhajú Jánost magához csalogató szépasszony tudására?

GUBANCOS Akarom, hogy megtörténjen a darabokra szaggattatás tudása rajtam.

PILLA Akarom, hogy a zuhanás szédülete legyen a rajtam elsőként szépen átfutó roham.

GUBANCOS Ez volna a dolgunk egymással? A tudásunk megosztása?

PILLA Ez az első állomás. Ebből hullámszó elő a tojásbéj útja. A végeérhetetlen ringatózás.

GUBANCOS Végeérhetetlen?

PILLA Nem reménytelen, hogy végeérhetetlen. Akarod, hogy az legyen?

GUBANCOS Nem tudom, hogy mit akarjak. *(Mond még valamit, de amit most mond, az már Hamvas Béla Magyar Hüperionjából árad felé. Annak is az első kötetéből. Annak is a hatodik leveléből.)* De azt tudom, hogy soha ilyen szép, soha ilyen nagy, mint most, ma, itt, nem lesz, s nem is lehet többé, történjék bármi.

PILLA Akkor történjék bármi.

GUBANCOS De csak zuhanvást. Ahogy Bruncik tudja.

PILLA De csak szaggatottan. Ahogy a Szegfűhajú Jánost a tenger mélyére hívó szépasszony tudja.

GUBANCOS Ha már ennek meg kell történni, ugyan tessék, de csak meg ne essék.

PILLA Holott ugyan esendővé téged éppen a zuhanás tesz.

GUBANCOS Mutatom az utat. Mondom a tudásomat.

PILLA Zuhanvást?

GUBANCOS Zuhanvást. Tudd meg hát: a zuhanás tudása annyit tesz, hogy nem kell félned attól, hogy a mélybe szakadsz. Hogy megnyílik alattad a föld. Hogy szétfolyanak előtted a távlatok. Hogy egyre gyorsulva szakadsz el mindentől, amelyet addig fogva tartott. Látod magad előtt Bruncikot?

PILLA Látom.

GUBANCOS Akkor képzeld el, amint éppen rúg egyet alatta a hatlábú paripa. Amint éppen kifordul a táltos nyergéből, hogy a hét ég magasából a mélybe szédüljön, s egyre szédítőbb iramban zuhanjon. Tudod, hogy mit érezhet zuhanás közben?

PILLA Most megtanulom.

GUBANCOS Semmilyen félelmet nem érez. De ez csak a kezdet. Aztán semmilyen irányt nem érez. Hogy a mélybe ezzel is csak úgy szakadjon, mintha akár emelkedne. Szintén szédítő gyorsasággal. Éppen csak egy észvesztő iramlással. Ahol már nincsen fent és nincsen lent, csak a test meglódulása van. Tudod, mit jelenthet ilyenkor meglódulni?

PILLA Most megtanulom.

GUBANCOS Csak annyit, hogy levet a hátáról a táltos paripád, hogy zuhanvást ragadjon magával a téres tér, ahogy te is csak magaddal cibáld a fellegeket. De közben a táltos is veled együtt hasítja a levegőet. Úgy maradtál hát magadra a zuhanás közben, hogy nem vagy egyedül. Ilyen az, amikor meglódultál, de közben egy táltos lovat is magad mellett tudhattál. Ilyen az, amikor szelet vetettél, de vihart arattál.

PILLA De ha nem félsz, akkor mit érzel?

GUBANCOS Mámort. Annak mámorát, hogy most már minden megtörténhet. Hogy te magad vagy a lendület, s a lendület éppen belőled fakad. S hogy ez csakis odáig juttat, ahol a föld alattad mélységes mélyen megnyílhat.

PILLA Zuhanni annyit tesz, hogy már azt várod: nyíljon meg alattad a föld?

GUBANCOS Igen. De csakis úgy, hogy a jó éppen a jónak forrása legyen. Hogy ha gyepet szántok, azon is csak gyöngyöt vessek. S ha már hajtom az ágát, akkor szedjem is a virágát.

PILLA Hadd vessek gyöngyöt belé!

GUBANCOS Hadd szántsak árkaiba!

PILLA Hadd fejtsek álmod rajta!

GUBANCOS De az az álom most már ne Brunciké, hanem Szegfűhajú Jánosé legyen.

PILLA Jó. Ha így kell lennie, akkor így legyen. Tudd meg hát: a szétszaggatás kiállításának tudása annyit tesz, nem kell félned attól, hogy darabokra szakadsz. Hogy varázssal ékes kezek cafatokra tépnek. Hogy a nemlét ürességébe tárulsz, mert éppen szétszórattatott a tested. Hogy olyan sűrű a sötétség körülötted, hogy abban se életed, se haláloed, de még a haló porodat sem találod. Látod magad előtt a darabokra szaggatott Szegfűhajú Jánost?

PILLA Látom. De még a szépaszonyt is látom, aki Jánost az özvegy édesanyjától elédesgette, s aztán a nemlétbe tépve őt három napig úgy hagyta, hogy nem volt neki együtt semmilyen csontja-bontja, íze és porcikája. S látom, hogy amint letelt a nap, a gyerek szanaszét hányt minden darabkáját csudaírekkel kenegette, hogy hétszerte szebb legyen a táltosok ivadéka, mint annakelőtte.

GUBANCOS Magadra ismersz a szépasszonyban?

PILLA Nincs más választásom. *(Az általa elmondott sorok Weöres Sándor A tündér című verséből áramlanak át a színpadra.)* Nekem is csak két csiga őrzi az álmom, ha elszunnyadok az ág sűrűjében. Nekem is hajnali ködfal a váram. Nekem is csak békahadak fuvoláznak, ha a sáskahadak már javában hegedülnek.

GUBANCOS Tudod, hogy mit érezhet Szegfűhajú János, amikor három napon át darabokra tépve hever?

PILLA Én még azt is tudom, hogy mit érezhet ezenközben a szépasszony, aki Jánost széttépte.

GUBANCOS De én akkor ezt most megtanulom ám tőled.

PILLA Ha tanulsz, azt tanuld, hogy a hétvilág rendje bizony az, hogy ha a tested szétszaggattatod, ha a lelked felhasítottatod, ha a szellemedet magával meghasonlani kéred, magaddal akkor is éppen úgy összeilleszkedhess, hogy darabokban is csak szépen illeszkezd oda, ahova máskülönben is szépen beillesz.

GUBANCOS De ha nem féled a megszaggatást, akkor mit érzel?

PILLA Mámort. Annak mámorát, hogy most már minden megtörténhet. Hogy te magad vagy a teltség az ürességben. S hogy te üresedsz ki minden kiteljesedésben. S ha megesis veled az űr minden tátongása, akkor már bele is tárulhatsz a világ ürességébe. S ahogy abban a tárva tárulkozásban tárva-nyitva is csak nyitlatlanul nyílsz, már bele is nézhetsz a világ mélységébe. S abból a mélységből szökhetsz el aztán minden magasságba.

GUBANCOS Ahogy egyet ugrok és kettőt szökök?

PILLA De úgy ám! Ahogy kettőt szökve suhanhatsz a fellegek között. Hogy ott legyél, ahol már a tündérek moccanatlan moccanása a mindenség leheletének tánca.

GUBANCOS Ahogy egyet ugrok és kettőt szökök?

PILLA De úgy ám. Ahogy kettőt szökve suhanhatsz a fellegek között. Hogy ott legyél, ahol már a tündérek moccanatlan moccanása a mindenség leheletének tánca. Hogy onnét ugorj aztán a Holdba, a Holdból meg a Napba, a Napból meg a Fiastyúkba.

GUBANCOS Ha egyet ugrok, kettőt szökök, azzal már a gyémántpaltótad hetvenhetedik szobájáig is elmerészkedem?

PILLA Hagyd magad megszaggatni, s azzal az egész palota a tiéd lehet.

GUBANCOS Hiszen bár elég lenne nekem a falainak csengése, ha azt gyémántdió héjába zárnád.

PILLA Nincs választásod. Mindenesül kapod a falak csengését. Ott lesz abban a csengésben a tündérek gyémántpalotájának minden felbolydulása. Ott leszek abban a csengésben magam is, a magam minden felbolydulásával együtt is. Hogy a Föld Zenéjének útján velem még az Ég Zenéjét is megtalálhasd. Hogy azzal a lendülettel aztán megtáltosodjanak a kövek, amikor kapva kapnak rajtuk a szájak. Hogy a fogak kerítésén is átszökkenjenek, de a nyelvek fürdőjében is elmártózzanak, s hozzá még a sóhajok fuvallatában is megsodortassanak a kövek, ha éppen születőfélben volnának, s már csak a világgá kiáltásukra várnának.

GUBANCOS A sokasodás útja is csak az, hogy sós kútba teszlek. Aztán onnan is kiveszlek. Hogy kerék alá teszlek. Aztán onnan is kiveszlek.

PILLA A sokasodás útja is csak az, hogy darabokra téplek. De a hos-

szú út porából neked is köpönyeget veszek. Aztán búval is bánattal kizsinórozatom. Még a sűrű könnyeimmel is kigomboztattatom.

GUBANCOS Nem hiszem el, hogy egy erdei álomtündér valaha is sírni tudna, ha már egyszer ő volna az, aki szárnyat ígéz a repülni vágyó malacra. Nem fog neked fájni, amit velem teszel. A tündéri gyermekeinkkel és az óriásokkal vetélkedő csemetéinkkel ugyan te be nem érheted, s aztán már a belőlünk vétetett táltos kövek gyarapodása sem lehet elég neked.

PILLA Hiszen bár elfújja a jó szél a hosszú útnak porát. S vele az én szívem minden maradék bújját.

GUBANCOS De ha meg nem becsülöd, hamar bújját vallod.

PILLA De ha meg nem vallod, hiába becsülöd.

GUBANCOS Most mit vallanál meg nekem ebből?

PILLA Azt, hogy most a kezvedbe adom a gyémántpalcádat. Hogy kiteljesedjen rajtunk a varázslat. Bármilyen vár is ránk, előbb ez lesz a mi utunk.

Az *Üsse kő* eredetileg egy regénytrilógia első darabja, amely a 2012-es könyvhétre jelent meg a Napkút Kiadó gondozásában. A *Kő Misztériuma* összefoglaló nevet is viselő trilógia másik két darabja a *Három a kő* és a *Gördül a kő* című kötet lesz. A regények mindegyikéből készül egy színpadi adaptáció is – az *Üsse kő* drámaadaptációja a 2012-es karácsonyi könyvvásárra jelenik meg, szintén a Napkút Kiadónál. Jelen szövegközlés az *Üsse kő* című regény adaptációjaként elkészült dráma 22 jelenetből álló első felvonásának első 17 jelenetét tartalmazza. Az *Üsse kő* című regény – s vele együtt az *Üsse kő* című dráma – blogoldala: www.usseko.blog.hu. Az *Üsse kő* Facebook-profilja: www.facebook.com/usseko.

Vándor Anna

Manysi közösségi áldozat

(*mīrŋ jir*)

Nyugat-Szibéria, 2011. június 25–26.

Schmidt Éva emlékének

Annak a *manysi/vogul* szertartásnak, amelynek tavaly az Ob mellett másodszor is résztvevője lehettem, mérsékelt a szakirodalma, sőt szűkös akkor is, ha érdeklődésünket nem korlátozzuk a manysikra, hanem figyelembe vesszük a másik obi-ugor népet, a *hantikát/osztjákokat* is. Kiterjeszthetjük vizsgálatainkat az egyéb időpontokban és helyszíneken végzett közösségi szertartásaikra is, ám olyan teljes kép, amelynek révén megérthetnénk, mi is ez az egész, valahogy mégsem áll össze. E sommás ítélet alól kivételt képeznek a tíz éve meghalt Schmidt Évának a medvekultuszra vonatkozó írásai, amelyek részben ugyancsak közösségi áldozatfajtákkal foglalkoznak.

Közösségi áldozatot/élőállat-áldozatot/véres áldozatot szinte minden kutató emleget, aki az uráli nyelvcsaládhoz tartozó népek vallási gyakorlatával foglalkozik. Az ilyen áldozatnak a megértéséhez segít Mircea Eliade értelmezése, aki ennek az áldozatfajtának az elterjedését a fémkorszakra teszi: „A véráldozatnak bármiféle – kozmogóniai és antropogóniai – teremtés feltételévé való előrelépése egyfelől az ember és a Kozmosz hasonlóságát erősíti meg [...], ám mindenekelőtt azt a gondolatot vezeti be, hogy az élet csakis valamely másik élet feláldozásából eredhet.” Az obi-ugor közösségi áldozatokról szóló közlések túlnyomó része azonban meglehetősen látványcentrikus, többnyire úgy írja le az eseményeknek a szerző számára hozzáférhető részét, hogy a szertartás gondolati/szagrális tartalmának, rendszerének és más rendszerekben elfoglalt helyének valódi lényege alig kihámozható.

Jómagam szintén csak részismereteket oszthatok meg az olvasóval, aminek tudásom szükségszerű korlátain mint legfőbb akadályon túl fontos oka az, hogy – noha befogadtak, a főszervezők hívtak meg – *idegen* is vagyok, *nő* is vagyok, sőt nagyszerű adatközlőim is kizárólag nők. Az obi-ugor világra ugyanis mindmáig jellemző, hogy a szagrális ismeretek teljessége – egyénenként változó mértékben – csak a kultuszközösséghez tartozó férfiakat illeti meg, természetesen párhuzamban az életkor előrehaladtával. Az én pozíciómat meghatározó tényezők pedig egyrészt korlátozták jelenlétem helyszíneit, másrészt *manysi nyelvtudás híján* nem értettem az imaszövegeket, sőt a jelenlévők közötti beszélgetések manysiul folyó részét sem. Enyhítő körülmény lehetett a korom (a szertartás idején 70), ugyanis a termékeny koron túljutott nő már nem minősül tisztátalannak. Talán ennek is köszönhető, hogy most beléphettem abba a házba (*nagy ház/szertartási ház/táncház*), amelybe 14 évvel korábban, a számomra első közösségi áldozat során nem; igaz, a küszöbét – ma sem tudom, mivel érdemeltem ki – már akkor is átléphettem.

A helyszín. A szertartás helyszíne a nyugat-szibériai *Vezsakari/Vezsakori* nevű falucska, melyet nyugodtan nevezhetünk az obi-ugorok Rómájának. A falu Hanti-Manszijszktól, a Hanti-Manysi Autonóm Körzet fővárosától északra fekszik a Nagy-Ob partján, és csak vízen közelíthető meg. Az orosz nyelvű közigazgatásban és a köznyelvben használatos helységnevet a nyelvészek zürjén eredetűnek tartják (a XIV. sz. végétől, Permi Szent István erőszakos keresztény térítésétől kezdve ugyanis a környékre sok *zürjén/komi* menekült érkezett, akik az idők folyamán hantivá vagy manysivá asszimilálódtak). A településnek manysiul *jalp-ūs*, hantiul *jem-woš* a neve; mindhárom névváltozat ugyanazt jelenti: 'szent város'. Az alacsony parton fekvő falucska közművesítetlen, és ma csak pár faházból áll: a már említett szertartási házból, a kétszobás-konyhás-pitvaros-kamrás közösségi házból, amely a szent hely őrének lakhelye (a mostani őr másik házban lakik) és egyben a szertartásokra érkezők szálláshelye (földszintjén a nők, padlásterében a férfiak), valamint néhány jobb-rosszabb lakó- és gazdasági épületből. A falunak az egész obi-ugor világra kiterjedő jelentőségét a túlparti szent hegy adja, amelynek a folklórban használt neve „Menő ló alakú város, Futó ló alakú város”. Az obi-ugor hitvilág értelmében apja rendeléséből a hegyen az egyik legfontosabb istenfi lakik. A hegy (mint minden hasonló szent hely) a nők számára tilalmas terület: ami ott történik, az csak férfiak elbeszéléseiből és a férfi-szakirodalomból tudható; igaz, ők meg azt nem tudják leírni, ami közben a faluban történik. (A tilalom alól két kutatónő lett kivétel: Z. P. Szokolova és J. P. Perevalova; mindketten kivívták, hogy fölmelessenek a szent hegyre. Egyikük évtizedek óta asztmával kínlódik, másikuk állapotáról legutóbbi találkozásunk alapján csak sejtelmeim vannak.) Legjobb manysi adatközlőm (nő) megfogalmazása szerint „a hegyen van az információ teljessége, ezen a parton csak az információ egy része”.

A „célszemély”. A Szent Város bálványszellemének a lakhely szerinti megnevezése a településre utal – *Szentvárosi Öreg*; állatalakja szerint *Karmos Öregnek* is nevezik. Azaz ő a Medve, az eurázsiai és észak-amerikai erdei népeknél évezredek óta imádott, istenként tisztelt Úr. A legtöbb obi-ugor csoport felfogásában ő a hét istenfi egyike; más csoportok három testvérről tudnak. Az ő hatalma akkora, hogy ha olyan haldokló, életveszélyben lévő kéri a segítségét, *akinek előre szabott napjai még nem teltek le, ő megmentheti*. A hagyományban *igazságtevő* szerepe is van: a medve bőrére tett eskü a hantik és manysik szemében olyan súlyú, hogy még a korai gyarmatosító orosz bíraskodás is igénybe vette, ha fölöttük ítékezett. Aki pedig megszegi esküjét vagy más módon nagyon súlyosan vét az erkölcsi normák ellen, azt az állat alakjában megjelenő istenség „kesztyűbőr nagyságú darabkákra” szaggatja.

A szent hely őre. Egyetlen embernek kötelező Vezsakariban laknia, a szent hely őrének, aki családi örökségként kapja a tisztségét. Vezsakari esetben a feladatkör hagyományosan a Kosztyin család férfitagjai között öröklődik. Az emlékezet és a dokumentumok a következőket öröket tartják számon:

– *Fedot Ioannovics (sz. 1855);*

– *Szemjon Grigorjevics, az előző unokája (sz. 1889) és*

- Haratyinyja Ivanovna Jenyizorova, Szemjon felesége (sz. 1882) (a házasság a közösség döntése volt, hogy legyen sámáni képességű ember Szemjon mellett);
- Tarasz Grigorjevics (1902–1978);
- Leonyid Taraszovics (1935–1993);
- Pavel Taraszovics (1938–1996);
- Nyikolaj Taraszovics (1958–2004);
- Vitalij Vasziljevics Filippov (sz. 1970, Tarasz Grigorjevics unokája Varvara Taraszovna Beskilceva sz. Kosztyinától);

A jelenlegi őr ma a falu egyetlen állandó lakosa. Vitalij, noha anyai nagyapja, a legendás Tarasz Grigorjevics Kosztyin mellett nevelkedett, a közösség véleménye szerint tudatlanabb a kelleténél, és súlyos alkoholista is. Hogy a feladata mikor kerül át féltestvérehez, még nem dőlt el.

A szent helyek őreinek a feladatköre sokoldalú: tudniuk kell a helyi szertartások végzéséhez szükséges összes imádságot és szent éneket (némelyiknek az előadása több órát igényel, és tilos őket leírni, következésképpen káprázatos memória szükségeltetik). Tudniuk kell a szertartások rendjét (szabályokat és tilalmakat), a szent tárgyakkal és a kultuszközösség adományainak a kezelési módját a különböző helyzetekben stb. Legfőképp pedig rendelkezniük kell a transz képességével, hogy képesek legyenek információt kapni a láthatatlan világból. Jó esetben gyógyítani is tudnak. Mindezért fizetség nincs, ugyanúgy halászzal-vadászzal-gyűjtögetéssel kell fenntartaniuk magukat és családjukat, mint mindenki másnak.

Az időpont. Az obi-ugor vallásgyakorlásnak keserves története van. Az erőszakos pravoszláv térítés kezdete, a XVIII. sz. eleje óta egyre több tilalom övezte a pogány hit gyakorlását, a szocialista forradalom, 1917 után pedig általában a vallásgyakorlást. Annyira, hogy adatközlőm szerint 1953-ig teljes tilalom alatt állt, tehát szigorúan titokban tudták csak megtartani ezt a szertartást is, a periodikus medveünnepet is. 1953 után már gyülekezni is tilos volt, akkor felhagytak mindkettővel, és egyénileg jártak a szent helyekre nagy titokban. Az oroszországi rendszerváltás után a vallási, köztük a pogány szertartások is újra kezdődhettek. A vezsakari közösség azonban a periodikus medveünnepet nem újította fel, csak a közösségi áldozatot, a *mūr jirt*.

Mind 1997-ben, mind 2011-ben a vezsakari közösségi áldozatra a nyári napéjegyenlőség után néhány nappal került sor. Az 1997-esnek, vagyis a több évtizedes szünet utáni elsőnek Pavel Taraszovics Kosztyin és az öregek támogatásával Schmidt Éva volt a főszervezője; akkor június 26-ra tették a kezdetét. Azóta hagyományként megmaradt a dátum, mi is június 25-én érkeztünk a faluba és 26-án tartottuk a közösségi áldozati szertartást, amely után mindenki haza is tért.

Az időpontra vonatkozó döntés *hagyományos* érvei azonban sajnos részben homályban maradtak. Amit megtudhattam, annak az a kiindulópontja, hogy a *mūr jir* ugyanúgy hétéves ciklusú, mint a periodikus medveünnep, vagyis a medvetánc (amikor a medve előtt, az ő tiszteletére táncolnak; ezért nevezik a szertartási házat *táncház*nak is). Ez utóbbinak a ciklusa azt jelentette, hogy hét éven keresztül Vezsakariban, a következő hét évben Tegiben tartották a téli napforduló utáni időszakban. Mit jelent a *mūr jir* ciklusa, arra még visszatérünk.

Az előzetes szervezés. A szertartás előkészítését most, akárcsak hét éve, két javakorabeli asszony végezte: az 59 éves Gálja Griskina és a 60 éves Zina Jenyizorova. Zina a legrégebb adatközlőm és befogadó testvérem. Jelenleg mindketten Nyizsnyije Narikariban élnek, jó barátnők, naponta találkoznak, ilyenkor mindig manysiul beszélgetnek. Alkalmi gazdasági közösséget is alkotnak: Zinának kaszálnak Gálja tehenének ellátására, aminek fejében naponta három liter tejet kapnak. Mindketten nagyon fontosnak tartják a hagyományok fenntartását, mindkettejük gyerekkora részben Vezsakariban telt, ám azzal is tisztában vannak, hogy csoportjuknak, a közép-obi dialektust beszélő mansyiknak már nincs jövője: a nyelvjárásnak mára 11 (tizenny!) beszélője maradt, és ők a legfiatalabbak.

A főszervezők,
Zina Matvejeva és Gálja Griskina

A szakirodalom az előzetes szervezést egységesen a férfiak dolgaként tárgyalja, egyes források valamiféle „vének tanácsának” a feladatai közé sorolják.

Az előkészítő munka egyik része, hogy a kultuszközösség minden tagját személyesen (ma már: vagy mobilon) értesíteni kell a szertartás időpontjáról, tisztázni kell, részt kíván-e venni, és ha igen, hányadmagával. Ezt jórészt Gálja végezte, és a válaszokat meg a létszámot ő tartotta nyilván egy iskolai füzetben. A részvétel nem kizárólag testi jelenlét formájában valósulhat meg, a bejelentett pozitív szándék is elég: távolmaradás esetén az illető utólag ugyanúgy odaadja az összköltség rá és családtagjaira jutó részét, mint a jelen voltak.

Meg kellett szervezni, hogy akik testi valójukban is jelen akarnak lenni, hogyan jussanak Vezsakariba, hiszen menetrend szerinti hajójáráttal ez csak egy irányból oldható meg; a többiek számára hajót kellett bérelni a megfelelő időpontra a kultuszközösség iránt lojális személyzettel; ők a Pásinok és Jarkin. Ezzel a kérdéskörrel főleg Zina foglalkozott.

Gondoskodni kellett az áldozati állatok beszerzéséről, az állatokat – 2 db három hónapos fehér bárányt és 5 db kakast – a vételtől a szertartás időpontjáig gondozni kellett, majd Vezsakariba szállítani. Bizonyos élelmiszereket, innivalókat is közösen kellett beszerezni. Ezt szintén Zina és családja végezte.

A résztvevők.

I. Saját csónakon érkezett Nyizsnyije Narikariból:

1. Zinaida (= Zina) Jakovlevna Matvejeva sz. Jenyizorova főszervező (1951)
2. Valerij (= Valera) ... Matvejev, Zina férje (1953)
3. Vándor Anna, Zina fogadott testvére (1941)

II. Bérelt hajón érkezett Nyizsnyije Narikariból:

4. Galina (= Gálja) Vasziljevna Butorina sz. Griskina főszervező (1952)
5. Fegya ..., Gálja unokája (1998)
6. Arkagyij Vasziljevics Griskin, Gálja testvére (1960)
7. Vlagyimir Abramovics Kosztyin

8. Zoja Nyikolajevna Jenyizorova sz. Jarlina (= Zoja néni)
  9. Oleg Jenyizorov
  10. Konsztantyin Boriszovics Pavlov, Zináék veje
  11. Ljubov (= *Ljuba*) Valerjevna Pavlova sz. Matvejeva, Zináék ötödik lánya (1985)
  12. Kosztya Pavlov (2006) és
  13. Mása Pavlova (2010), a Pavlov házaspár gyerekei, Zináék unokái
- III. A hajó személyzete:
14. Mihail Jurjevics Pásin
  15. Szergej Jurjevics Pásin
  16. Szergej Nyikolajevics Jarkin
- IV. Menetrend szerinti hajóval érkezett Peregrjobnojéból:
17. Tatyjana Nyikiforovna Nyepkina sz. Jarkina (1932) (= *Tánya néni*)
  18. Tatyjana Vasziljevna Horoseva sz. Griskina, Gálja testvére
- V. Csónakon érkezett Peregrjobnojéból:
19. Alekszandr ... Kobilin, V. A. Kosztyin sógora
- VI. Állandóan vagy időnként Vezsakariban él:
20. Vitalij Vasziljevics Filippov (Tarasz Grigorjevics Kosztyin leányági unokája) (1970)
  21. Nyikolaj Abramovics Kosztyin
- VII. Utólag érkezett:
22. Ljudmila (= *Ljuda*) ... Kosztyina sz. Rombangyejeva, Nyikolaj Kosztyin özvegye; férje életében a szent hely gazdasszonya
- VIII. Jelen volt még:
23. „A sárga pólós férfi”, a főszervezők nem ismerik, az sem derült ki, kihez tartozik; külseje alapján manysi.
- A 23 fő tehát 20 felnőttből és 3 gyermekből állt; a jelenlévők közül 8 a felnőtt nő, közülünk 2 volt termékeny korban, *Ljuba* és *Ljuda*. A nem manysik: Zina férje csuvas; a vejük orosz, homályos lengyel beütéssel; *Ljuda* hanti, lánykori neve alapján manysi gyökerekkel; e cikk szerzője magyar.

A történések. *Június 24-e* az előkészületek kulminációja volt. Zina és Gálja a nap folyamán számos alkalommal hívta egymást mobilon. Zinával elhoztuk korábbi leadott megrendeléseit az egyik élelmiszerboltból, és Valerával motorcsónakon a hajó indulási helyére vitték. Meg kellett sütni az ünnepi asztalra szánt kétféle halas bélest, közben a fiuk és a vejük buzgón fűtötte a fürdőházat, hogy a lelki megtisztulás előtt a testünk is megtisztulhasson. Össze kellett csomagolni mindazt, amit vinni akartunk, dzsekiket-kabátokat, hogy se a többórás motorcsónakúton, se éjszaka a padlón fekvé ne fázzunk. És nekem is el kellett mondani még egyet-mást a tudnivalók közül.

Június 25-én kora délután indultunk: *Ljuba*, Zináék legkisebb lánya családostul a bérelt hajón, Zina a férjével és velem motorcsónakon; mi vittük az állatokat is. Útközben pár percre megálltunk őszi halásztanyájuknál, takarókat vittünk magunkhoz, és késő délután megérkeztünk Vezsakariba.

A faluban felemás helyzet fogadott. A korábban érkezettek közül a férfiak a szent hely órével az élen részesek voltak, *Tánya néni* viszont, a legidősebb résztvevő már elmosta a közösségi ház összes edényét. Zina egy kiképző ór-

mester stílusában leteremtette a részeg férfiakat, elkobozta a vodkát és osztani kezdte a feladatokat. Többek közt megparancsolta, hogy nagyon igyekezzenek a kijózanodással, mert reggelre le kell rakniuk a padlót az új szertartási házban. E feladat magyarázata az, hogy a több mint száz éves régi szertartási ház roskadozik, már a teteje is beszakadt. Közvetlenül mellette már 1997-ben is állt a körzet központi költségvetéséből épült új, amelyből akkor már csak az ajtó-ablak meg a padló hiányzott. A közbülső években kétszer jutottam el pár órára a Szent Városba, láthattam, hogy már van ajtaja-ablaka, de még mindig nincs padlója. A főszerzők pedig már korábban úgy határoztak, hogy a szent tárgyaknak – vagyis mindannak, ami a faluban a *Szentvárosi Öreget* képviseli – az átköltöztetése nem halasztható. Más szóval: be kell fejezni a szertartási ház építését, meg kell kérni a *Karmos Öreget*, hogy járuljon hozzá a költöztetéshez, föl kell szentelni az új szertartási házat és képletesen el kell végezni a költöztetést. Amit majd az idős férfiak fognak valójában elvégezni a megfelelő felülvizsgálattal együtt: a szakrális szabályok szerint gondoskodnak a megromlódott szertartási tárgyak és áldozati ajándékok sorsáról, az épeket meg átviszik az új házba.

Mikor már mindenki együtt volt, egy családi megemlékezésre került sor: a három Griskin(a) testvér ételáldozattal köszönte meg halott szüleinek és elpusztult szülőházának, hogy itt nevelkedhetett. Az ételáldozat tányérokra rendezett ennivalóból és italból áll. Volt közte húsos meg halas béles, sült csirkecomb, füstölt hal, túrós batyu, cikkekre vágott alma, keménytojás, cukorka. Mindezt a házhelyhez vittük, Arkagyij meg Tatyjana kipiszkálta a fű alól az alapgerenda csonkját, mellé tették a tányérokat, Gálja nyírtaplóval megfüstölte az ételt, és egy kis tányérra tette a taplót, hadd füstöljön, míg ott vagyunk. Oroszul pár szóval megemlékezett a szülőkről, a házról, meg arról, mekkora erőtt ad, hogy Vezsakariban gyerekeskedhettek. Arkagyij némi rábeszélésre megitta az italt (a nők közül senki nem ivott, bár mindenkinek kellett volna), ettünk, majd az égő taplóval és egy másik ételáldozattal átmentünk a régi szertartási házba.

Szívszorító látvány volt: beszakadt tető alatt rozsdásodó fém pántos ládák; kihúzott köteleken meg az oszlopba vert szögeken foszló textilajándékok; reves asztal az ételáldozatnak, korhadó lóca. A lemenő nap tetőn át betörő ferde sugaraiban a pusztulás érzete megsokszorozódott. Tánya néni, a korelnök manysi nyelvű imában kérte a *Szentvárosi Öregtől*, járuljon hozzá a költöz-

A Griskin testvérek ételáldozata szülőházuk helyén

A régi szertartási ház

tetéshez. Majd elfogyasztottuk az ételt-italt, hisz az istenek a párájával, illatával élnek csupán.

Innen – mintegy kegyeleti processzióként – átmentünk a legendás Tarasz Grigorjevics házába. Zina szerint Tarasz Grigorjevics mindazt tudta, amit egy szent hely őrének tudnia kell: nemcsak az imákat, énekeket, regéket, mondákat, hanem képes volt arra is, hogy a szellemvilágnak föltegye a kérdéseket, megértse és közvetítse a kapott válaszokat.

A ház berendezése egyszerű: vaságyak, asztal, székek, a falon kárpitként hatalmas kendők, ágytakarók. Csak az szokatlan, hogy az egyik sarokban a tapétázott falon egy jókora Mona Lisa-reprodukció ékeskedik. Még tanulsá-

Zoja néni fémpénzt köt minden áldozati textil sarkába

gosabb a külső házfalon lógó fémeszközök között (itt még él a fém szent mivoltának tudata) két mamutcsont, biznyságul, hogy az Ősök Világának bejáratát őrző, a folyók medrét kivájó, sziklákat ledönteni képes föld alatti mitológiai lény a mamuttal egyenlő.

Majd visszamentünk a közösségi házba, a nagyobbik szobában leterítettük a takarókat, és a padlóra kópiák kopácsolása közepette elaludtunk.

Június 26-án reggel egyszerre több helyszínen folytak az előkészületek. Zina, Gálja, Tánya néni és Tatyjana a kony-

hában csomagolta mindazt, amit a hegyre készülő férfiaknak megukkal kellett vinniük. Az idős korára elbutult Zoja néni mechanikus munkát bízta: a nagyszobában a fémpénzt kötözte az áldozati textilek sarkába, majd a színes szalagokat hetesével összefogva a kötegek közepébe is. Az előkészített ajándékokat Tánya néni ellenőrizte. Ljuba kitakarította a nagyszobát, ahol aludtunk. Én fotóztam.

A férfiak a szabadban tették a dolgukat. A régi szertartási háznak a szent hegy felé néző falánál, az állandó tűzrakó hely mellett elvégezték az egyik kosbárány feláldozását, megnyúzták, feldarabolták, és a hús egy részét föltették főni; az egész nem tartott tíz percig. Majd a másik kossal és az öt kakással átmentek a túlpartra. Két rozoga embert hagytak hátra, egyikük Valera volt; rájuk az hárult, hogy mikor a hús megfőtt, tányérokba rakják, egyet a férfi-oldalon hagyjanak, a többi pedig áthozzák a női oldalra, az oldalfalhoz. A nők imája után, melyet Zina mondott, fogyasztottunk az áldozati ételből-italból; Zina az imájában többek közt bocsánatot kért a Szentvárosi Öregtől azért, hogy mindent a nők csinálják, amit a férfiaknak kellene, de mit tehetnek, ha egyszer mind iszik, és vagy csak arra képes, hogy parancsszóra valamit odébb vigyen,

Tánya néni ellenőrzi, hogy a magyar anyag is megfelel-e a szabályoknak

vagy olyan rozoga már, hogy arra sem. Ezt követően, ahogy előző nap is, a régi szertartási házba mentünk, ételt és italt helyeztünk az asztalra, Tánya néni imádkozott, ettünk egy-két falatot, ittunk egy-két kortyot, majd következett a szimbolikus költöztetés: Valera leakasztotta az oszlopról az ott lógó inget, amellyel átvonultunk az új szertartási házba; ételáldozat... italáldozat... Rendkívüli pillanat volt, száz évben egyszer láthat az ember Isten-költöztetését.

Majd visszamentünk a házba (ekkorra már *Ljuda* is megérkezett), és a nagyszobában sorba raktuk és megterítettük az asztalokat a lakomához. *Ljuda* kinyitotta az addig bezárt kisebb szobát, Valera az új szertartási ház itt őrzött új bútorzatából kinyitotta a fémpántos ládát, kiemelte és a láda peremére tette a Karmos Öreget. Zina utasítására csak ketten maradhattunk bent, Tánya néni meg én, ő maga az ajtóban állt. A szobát különös rezgés, energia töltötte meg; Tánya néni a szokásnak megfelelően simogatással, csókkal köszöntötte a testet öltött Istent, és hosszan imádkozott. Majd megállt az idő, a könnyem csurogni kezdett befelé, és csak annyiról tudok számot adni, hogy soha nem éreztem magam ennyire megtisztelt porszemnek. „Imámban megköszönem, hogy ott lehetek, és arra kérem, óvja meg a magyar lakosságot attól, hogy tovább ártson a Földnek, térítse vissza a Földdel való harmonikus együttéléshez, hogy ne pusztítsuk el azt, amit a Teremtő létrehozott (a többi helyszínen az emberiségért, a finnugor és ugor népekért imádkoztam). Leírhatatlan érzés volt, hogy közvetlenül a »döntéshozó«-nak mondhattam el a kérésemet, reményeim szerint: a kérésünket” – írtam másnap délelőtt a terepnaplómba.

A női lakomából csak arra emlékszem, hogy igyekeztem úgy helyet találni magamnak, hogy ne kelljen beszélgetnem. Akkor tértem vissza úgy-ahogy a valóságba, amikor már a szennyes edényt hordtuk ki a konyhába a mosogatáshoz. Majd újra terítettünk, rövidesen megérkeztek a hegyről a férfiak. Gálja kamasz unokáján érzékeltem a magam lelkiállapotát.

Aztán a férfiak lakomája is véget ért, készülődni kezdtünk hazafelé. Zinának motorcsónakjába most Gálja és Arkagyij ült be – a családban beteg volt, az ő gyógyulása érdekében akarták a *Késes Öreg* segítségét kérni. Én meg, még mindig kábán, beszálltam a bérelt hajóba. Életem legfontosabb eseményének színhelye semmitmondóan simult a talajhoz: megfeketedett faházak a magas zöld fű között, a magas kék ég alatt; szemközt pedig a Menő ló alakú város, Futó ló alakú város. Ki tudja, elzarándokolhatok-e ide újra.

Meditatív hangulat a női asztalnál

A férfiak visszatértek a szent hegyről

A rendszer. A következő napok a rendszer föltérképezésével teltek. Részint a kultuszközösség tagjai közti összefüggéseket vizsgáltam, részint a közösségi áldozat belső és külső rendszer-összefüggéseit. Az információ túlnyomó része Zinától származik, egy kis része Gáljától; volt, amit ők kérdeztek meg másoktól, hogy nekem válaszolni tudjanak. Egy kétnapos berjozovói tartózkodás jóvoltából két tudóssal, a manysi-zürjén keverék Szvetlana Alekszejevna Popováva etnográfus kandidátussal és a hanti-manysi keverék Ljubov Vasziljevna Kaslatova néprajzkutatóval is konzultálhattam a szertartásról.

Összegezve. A vezsakari kultuszközösséghez több család tartozik: Kosztyinok, Griskinek, Jenyizorovok, Jarkinok, Sadrinok, akik ma szétszórtan laknak a Hanti-Manysi Autonóm Körzet északi, Ob-vidéki területén. A kultuszközösség tagjainak mai lakhelyei: Nyizsnyije és Verhnyije Narikari, Muligorti, Kaltiszjáni, Polnovat, Novinszk, Tugijani, Berjozovó, Oktyabrszkoje, Peregrjobnoje, Protcsoje, Hanti-Manszjiszsk stb.

A terület abszolút kultuszközpontja Vezsakari, ám ahhoz, hogy a lakosság élete minden szempontból biztonságban legyen, nemcsak a vezsakari *mür jir* szertartása szükséges hétévente a nyári napforduló után, hanem még kettő a két kisebb kultuszközpontban. Vezsakariban a *mür jiren* azért áldoznak és imádkoznak, hogy a földi élet fennmaradjon a következő nemzedékeknek, és a szertartás nem azzal ér véget, hogy az áldozatbemutatás után mindenki hazamegy. Ugyanis a hús meg nem főzött részét egyenlően elosztják, és az áldozatot követő harmadik és hetedik napon azzal áldoznak újra. Majd a következő télen Verhnyije Narikariban a Szárnyas Öregnek a földi lét anyagi biztonságáért mutatnak be áldozatot, a *mür jirt* követő nyáron pedig Kaltiszjániban Kaltasnak a békéért, az utódok, gyerekek-unokák biztonságáért. Ezzel a szertartással zárul be a vezsakari *mür jir* ciklusa, hogy a kezdetétől számított hét év múlva, vagyis legközelebb 2018. június 26-án újra kezdődjék.

Vezsakari tehát nem más, mint az Élet Szentélye.

E fő közösségi áldozatcsoporton túl a közép-obi manysiknak természetesen további védelmi lehetőségei is vannak. A *mür jir* alkalmával a Szentvárosi Öreg mind a hat testvérét is meghívják a hegyre, és nemcsak minden falunak van meg a maga védőszelleme, hanem minden családnak is. Ez nem következmények nélküli helyzet. Például a védőszellem állat alakú megjelenésének egyes etikai kihatásai:

A falu/család	Védőszelleme	A védőszellem állatalakja	Vadászható-e	Fogyasztható-e
Kaltiszjáni (Liszkovok)	Kaltas	hattyú	nem	nem
Verhnyije Narikari (Jarkinok)	Tovlin-ojka	sas	nem	nem
Nyizsnyije Narikari (Jenyizorovok)	Poszting-Usz-ojka	jávorszarvas	nem	ha más terítette le
Vezsakari (Kosztyinok)	Konszing-ojka	medve	igen	igen*

* Csak azért szabad fogyasztani, mert a leterítés bűnét minden alkalommal medvetorral váltják meg.

Az ősznépi élőállat-áldozatokat egyéb (vértelen) áldozatok egészítik ki a nemzeti vagy családi szent helyeken, amelyek szolgálhatnak hálaadásul, mint pl. a Griskin testvérek vezsakari szertartása, vagy kisebb súlyú, egyénibb célok megvalósulását segítik: a gyógyulást, a jólétet, a családi gondok megoldását, a halászszerencsét stb.

Világos, tiszta, logikus rendszer így töredékesen is. Ha jól belegondolok: nem a kihalástól félttem a manysikat, hanem az alkohol több száz éve tartó pusztításától.

Irodalom

- Alföldi András 1936: *Medvekultusz és anyajogú társadalmi szervezet Euráziában*, In: Nyelvtudományi Közlemények L: 5–17.
- Mircea Eliade 1977/2004: *Kovácsok és alkimisták*, Fordította Vargyas Zoltán, Cartaphilus Kiadó, Budapest
- Munkácsi Bernát 1892–1921: *Vogul népköltési gyűjtemény I–IV.*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest
- Karjalainen K. F. 1921–27/1994–96: *Die Religion der Jugra-Völker I–III.*, Porvoo. Orosz fordítása: К.Ф. Карьялайнен. Религия югорских народов 1–3. Изд-во Томского университета. Томск, főleg III: 59–130.
- Schmidt Éva 2011: *Medvekultusz*, MTA Nyelvtudományi Intézet, Bp., Schmidt Éva Könyvtár 5.
- Бардина Р.К. 2010: Материалы по этносоциальной истории обских и нижнесосьвинских манси в XX – начале XXI века. Новосибирск. Изд-во СО РАН
- Перевалова Е.В. 2010: Вежакарский культовый комплекс (трансформация традиций и перспективы сохранения). In: Этнокультурное наследие народов Севера России. К юбилею доктора исторических наук, профессора З.П. Соколовой. Отв. Ред. Е.А. Пивнева. Институт этнологии и антропологии им. Н. Н. Миклухо-Маклая. Москва.
- Чернецов В.Н. 1987: Источники по этнографии Западной Сибири. Изд-во Томского университета. Томск.

Vári Fábián László

„Nyárfaliget hús rejtekén”

A *Párjavesztett gerlice* balladatípus
ruszin és ukrán párhuzamai

A szerelmi hűség a reneszánsz korában, az erkölcsi kötelékek fellazulása idején is a párkapcsolatok egyik fontos értékmérője maradt, s védeni legfeljebb a nyelvi közhelyesedés és a társadalom gúnyolódásának valós veszélyeitől kellett. Ez ellen biztos és hosszú távú megoldást a költészet jelenthetett. A *szerelmi hűség* mint közkedvelt téma hamarosan fel is erősödött a *Párjavesztett gerlice* méltán népszerű szimbólumában, mely a XVI. századtól már a magyar irodalomban is balladaalkotó tényezővé vált.

Az európai kultúrában a *Physiologus* (természetismerő, természetmagyarázó) című, részben Arisztotelésznek tulajdonított munka alapján terjedt el az a hiedelem, mely szerint a gerle, ha elveszítette párját, magányban tölti hátramaradt életét, száraz ágra száll, s a vizet csak felzavarva issza. A motívum jelképszerűségével Herman Ottó is tisztában volt, mégis szívesen azonosult a közfelfogással, amikor a madarat *gyönyörűen járó, roppant sebesen repülő, párjához ragaszkodó, minduntalan burukkoló jószágként* jellemzi, majd őszinte elragadtatással jegyzi meg, hogy *a nép szerelmének és a szerelemben hűségének madarát látja benne. Romlatlan lelkület nyilatkozik meg a nép hitében, hogy az özvegyen maradt gerlemadár utána pusztul elveszett párjának.*¹

Az emberi kapcsolatokra áthelyezett lírai szituációban a gerlének tulajdonított magatartásforma az idők folyamán egyfajta hűségeszménnyé emelkedett, ami a balladákából, mint tapasztalni fogjuk, már ebben a megváltozott formájában sugárzódott vissza a közönséghez.

A *Párjavesztett gerlice* magyar fogalmazásainak mindegyikében a társát sirató, aszúágon ülő, a tiszta vizet felzavaró, önmaga pusztulását sürgető madár a központi alak.² A ballada egyik verziója a nyugalmit nem lelő, társtalan madár lelkiállapotával foglalkozik, változatonként azt variálja, a másik verzió viszont az alaptörténet drámai lehetőségével élve a csábító „nagy madár” alakját is a színre állítja, aki apja helyett apja, társa helyett vigasztaló társa kíván lenni a bánatos „özvegynek”. Ezt a helyzetet találjuk Kallós féltucatnyi szövegében, olyan változat azonban, amelyben a gerle fogadná a csábító közeledését, sem a magyar, sem pedig a Vargyas által szemlézett nyugat-európai, illetve a román anyagban nem fordul elő, mert nincs is.

A balladatípus által példázott emberi kapcsolatokat olykor előre kiszámíthatatlan, kényszerítő tényezők alakítják, de ezeket, illetve a belőlük támadt új elemeket tudomásunk szerint csak a ruszin, ukrán, esetleg más szláv nyelvű

¹ Herman Ottó: *A madarak*, reprint, 1984, 277.

² Vargyas Lajos: *A magyarság népzeneje*, Zeneműkiadó, 1981, 390.

feldolgozások veszik fel az eszköztárunkba. Vargyas Lajos csak érintőlegesen utal a Lintur-féle ruszin szövegekre, merthogy szerinte azokból közelebbi párhuzamot kimutatni nem lehet. Ennek ellenére mégis érdemesnek tartjuk a ruszin és ukrán balladák bemutatását, mert bizonyos változataik azt szemléltetik, hogy egy realiztikusabb életfelfogásban az európai alaptörténet hogyan vált irányt egy életszerűbb végkifejlet felé. Egyelőre azonban maradjunk a magyar, valamint a nyugat-európai mintájú változatok ismertetése mellett.

Fincicky Mihály már 1870-ben felvette *Magyar-orosz népdalai* közé az egymástól elválasztott galambok szomorkás történetét, amely itt saját fordításában következik:

Az iharfaágon,
a juharfaágon,
két hű galambocska
elült alkonyaton.

„Hát miért nem iszol,
hát miért nem eszel?
Juhar alatt annyit
ugyan mért könnyezel?”

Soká ültek együtt,
soká enyelegtek,
szárnyaikkal egymást
befődni siettek.

„Oh, hát minek egyem,
oh, hát minek igyam?
Megölték páromat,
hogyan éljek magamban?”

Egyszerre vadászok
jöttek a berekbe,
feljük czéloztak,
s rálőttek a hímre.

„No, azon te ne sírj,
soh'se búsulj, mondom,
válassz ott magadnak,
van hétszáz galambom.”

A hímet lelőtték,
a nőtényt elfogták,
messze Dunántúlra
szegényt elhurczolták.

„Voltam én már köztük,
s mind megtekintettem,
de nincs olyan, akit
megszeressek itten.”

A nőtény galambka
nem iszik, nem eszik,
juharfa alatt bűg,
s mind egyre könnyezik.

Szép volt szőke párom,
gyönyörű galambka,
barna volt szemöldje,
sima volt az arcza.⁴

Mivel Fincicky nem adatolta dalai fordítását, nem ismerjük az általa közölt szöveg származási helyét, de eredetijét sem. Ez a hiányosság azonban könnyen pótolható, hisz a ruszin folklórtörténet valósággal bővelkedik a ballada korabeli lejegyzéseiben, a fordítást tehát van mivel összevetni, s így legalább az ungvári gyűjtő-műfordító szakmai rátermettségéről is meggyőződhetünk. Mihail Vrabély *Magyar-orosz dalainak* máramarosi kötetében kisebb eltérésekkel ugyanezt a változatot találjuk.³ Petro Lintur balladaskönyvében a *Párjavesztett gerlice* három változatát közli, miközben hangsúlyozza, hogy ennek

³ Fincicky Mihály: *Magyar-orosz népdalok*, Kisfaludy Társaság, Pest, 1870, 9.

⁴ Mihail Vrabély: *Uhro-ruszi szpivanki (Szpivanki marmarosszki)*, Budapest, Franklin, 1900, 284.

a lírai-epikai dalnak, mely különben a lakodalmi rituális költészet részeként szerezte hallatlan népszerűségét, Kárpátalján 50 változatát rögzítették, ám ezt a tekintélyes mennyiséget könnyedén felvihetnék akár 200-ig is.⁶ Ezek egyike szerkezeti felépítésében és motívumaiban egyaránt a fenti szöveg variánsának tekinthető.

Nyírfaliget hús rejtekén
lomb is alig rebben,
vadgerlepár ül egy ágon,
de boldogok ketten!

Csókolják, ölelik egymást,
nem is titkolóznak,
egy szárnyukra lehevernek,
mással takaróznak.

Egyik szárnyuk lepedőjük,
másik takarójuk,
csőr a csőrbe belesimul,
nem csattog a csókjuk.

Agár csahol, csalárd vadász
lopakszik előre.
A szép tojót vette célba,
s a hímét lelőtte.

Megölték a szép galambot,
párját törbe csalták,
illatozó lombok alatt
kalitkában tartják.

Etetgetnék, itatgatnák
mindenféle jóval,

de a száját ki nem nyitja.
Faggatják hát szóval:

– Mért nem kell a tiszta búza,
gyöngyön gyűjtött harmat,
mért nem hallom víg dalodat,
csak a bús siralmat?

– Minek egyem, minek igyam?
Nem nyitom ki számat.
Megölted a galambomat,
elepeszt a bánat.

– Nagy az én palotám kertje,
hét száz galamb benne!
Csak megleled azt az egyet,
ki kedvedre lenne?

– Nézegettem, de hasonlót
nem tudok már lelteni.
Azt az egyet, azt a régít
nem lehet feledni!

Feje búbja kékes-szürke,
piros volt az arca,
szeme alatt tolla göndör,
keskeny csőre barna.⁷

(Vári Fábrián László fordítása)

Ezzel szinte teljesen azonos módon épül Lintur következő, 41. számú változata, amely azonban az elveszített szerető dicséretét követően újabb, vidám jelenettel bővül. Ebből megtudjuk, hogy a párja nélkül maradt galamb a hegyeken és erdőkön túl rojtos gatyát (*gátyi z rájtámi*) varr valakinek, de képtelen befejezni, mert már egyre csak új társán jár a szeme, aki örömeiben füttyent, majd elkapja és megszorítja szeretője kezét. Talán fölösleges hangsúlyoznunk, hogy a *gatyavarrás*, mely egyértelmű magyar hatásról árulkodik, éppúgy a nő odaadást jelképezi, mint a Molnár Anna-balladák *fejben kereső* jelenete.

⁵ Uo. 202.

⁶ Lintur: *Národnyi báladi Zákárpátyá*, Lviv, 1966, 260.

Balladánk közép-ukrajnai népszerűségét jól szemléltetik a következő adatok. A háromkötetes ukrán balladakatalógus 1. részében 21 tartalmi változatát ismerhetjük meg. Legkorábbi keleti szláv (orosz) írott változata 1776-ból, első ukrán előfordulása pedig 1830-ból való. Legalább 50 népdalgyűjteményben fellelhető, némelyekben több változata is olvasható. A konfliktushelyzet mindennütt azonos, ám az ukrán népi fantázia és humor, mint Lintur 41. szövegében is tapasztaltuk, több esetben is új elemek hozzáadásával, étellel és derúvel egészíti ki az alaptörténetet. Egyik helyen a gerlice így sajnálgatja halott társát: *Ha újból az enyém lehetne, szárnyait bearanyoznám, fejét gyöngyökkel borítanám, szép arcát lerajzolnám, képét az ágyam fölé akasztanám.*⁷ Egy másik szöveg végén pedig ezt kívánja: *Bárcsak élnél, bárcsak én haltam volna meg helyetted!*⁸ Más változatokban a Kallós balladáiból ismerős „nadzs madár” képeben holló, sólyom vagy szürke sas öli meg a gerlepár hímjét, s a gerlicét – a magyar változatok homályos fogalmazásával szemben konkrétan kimondva – szeretőjévé teszi.⁹

Vizsgáljuk meg végül a témának egy olyan ukrán megfogalmazását (az egyetlent!), amelyben már nem is galambokról, hanem hattyúpárról szól az alig rejtett szimbolikájú ének:

A tengeren, a végtelen vizeken,
két szép hattyút ringat a hab szelíden.

Boldogok ők, sohasem nélkülöznek,
szerelmüknél csak hűségük erősebb.

Nyalka legény lopakodik előre,
célba vette a szép tojót, s lelőtte.

Szétterül a véres tajték a vízen,
hattyúpelyhet hord a szél a réteken.

Árva hattyú felhők közé menekül,
társa nélkül mindegyre csak egyedül.

Tiszta tónak széjjeltörött a tükre,
elmerült a boldogsága örökre.¹⁰

(Fordította V. F. L.)

Történetünk ebben a redakcióban látszólag messze sodródott a *Párjavesztett gerlice* meséjétől, s ezt nemcsak a hattyúszerelőkké miatt gondoljuk így. Közrejátszik ebben az a körülmény is, hogy e miniatűr szerelmi drámában,

⁷ Baladi, l. k., 152.

⁸ Uo. 163.

⁹ Uo. 162.

¹⁰ Uo. 163.

mint érzékelhető, az epikumot szinte teljesen háttérbe szorítja a líra. A dal ukrán eredetijének képi és nyelvi megfogalmazása megerősíti azt a feltételezésünket, hogy ez a jelentősen folklorizált szöveg is a magasabb műveltségű rétegek irodalmából szivárgott le a paraszti kultúrába, mint ahogyan a típusall kapcsolatban ezt már többen is kifejtették, az *elpusztított szeretőért való bánkodás* – mint alapmotívum – azonban sértetlennek tűnik, s ez a szál nemcsak hogy visszavisz a *gerlék szerelméhez*, de attól – időt és teret kijátszva – akár távolabbra is elvezethet.

A magyar reneszánsz legkiemelkedőbb poétája, Balassi Bálint összegyűjtött verseinek tanúsága szerint viszonylag fiatalon írta *Aenigma* (Talány) című költeményét. Talán nem egészen haszontalan, ha most teljes terjedelmében idemácsoljuk:

Egy horvát virágének nótájára

*Jelentem versben mesémet, de elrejttem értelmemet.
Kérem édes szeretőmet, fejtse meg nekem ezeket:*

*Mínap az úton jártomban láték két hattyút egy tóban,
Hogy volna csendesz úszásban együtt lassú balagásban.*

*Gyakran egymásra tekintnek, kiről kitetszik szerelmek,
Egymáshoz való jókedvek; hasomlók mindketten szépek.*

*Hogy így együtt szerelmesen ők úsznának szép csendeszen,
Azonközben nagy sebesen egy keselő csalárdképpen*

*Rájok menvén az egyikét, körme között a szebbikét
Elkapá, faggatá szegént, mint szeretőt kedve szerént.*

*Látván társa, bánatjában rív keserves kiáltásban,
Széllal balagván az tóban, nem tud, meggyen nagy búában,*

*Mert látja társától váltát, látja maga özvegy voltát,
Búában elszánta magát, óhajtja már csak halálát.*

A két történet azonosságához nem férhet kétség. A Balassi-vers címében megjelölt talány megfejtése végett bizonyára a költőt s az alkalmi múzsát kell a hattyúk szerepébe helyezni, mint ahogyan az ukrán dalszöveg is hasonló rendeltetéssel keletkezhetett. Sajnos, nincs rá hitelt érdemlő adatunk, mely szerint Balassi korában a magyar szájhagyomány már ismerte volna a *Párjavesztett gerlice* balladáját, azt azonban több irodalmi forrásból is tudjuk, hogy a balladai történet alapja, a gerléről Európa-szerte elterjedt középkori hiedelem, hasonlóképpen meglehetősen gyakran felbukkan írott emlékeinkben. Tulajdonképpen a fenti vers utolsó két sorában is ott rejtőzködik, de Balassinál másutt is megjelenik:

Vagyok már szinte
 özvegy gerlice,
 szomorú én éltem,
 nem kell aranylánc,
 sem pengig víg tánc,
 nincs semmihez kedvem.¹¹

Szólnunk kell végül a Balassi-vers kapcsán a téma származásának kérdéséről, mert a költő által a horvát virágénekekre tett utalás tulajdonképpen azt sejteti, hogy ez esetben nemcsak a dallam, de bizonyára a téma is délszláv eredetű. Annak lehetősége ugyanis, hogy a fentiekben ismertetett ukrán balladákra kísértetiesen emlékeztető vers alapötletét Balassi költötte volna, igen csekély. A hattyúkra lecsapó, *s a szebbikét körme között mint szeretőt faggató keselő* képével már találkozhattunk a *Párjavesztett gerlice* ukrán változataiban, de a jelzők és képi eszközök használata is tökéletesen beleillik a ballada legkülönbözőbb származású változatainak díszítőjelzős rendszerébe. Nincs ebben a felismerésben semmi rendkívüli, hisz a Balassák által fenntartott végvárakban sokféle náció megfordult, akiknek nyelve és kultúrája iránt a kamaszodó fiatalember maximálisan nyitott volt. Horvát vitézekről hallhatta először a hattyúk románcát, s a történetet a későbbiekben még ifjú fejjel megverselte, akárcsak a valamivel később a török foglyoktól tanult s magyarra átültetett epikus éneket *a két kegyes vetélkedéséről* (Ben sejrane gider-iken). A horvát folklórból való kölcsönzést erősítik egyébként az elbeszélő jellegű Balassi-vers egyértelműen balladai motívumai: a hattyúk szerelme, a váratlanul megjelenő keselyű, a hattyú szeretőként való elragadása, a társ nélkül maradt özvegy halál utáni vágya.

Ezek alapján azt kell mondanunk, hogy ez az átköltés sokkal inkább minősíthető balladának, mint a hattyúkról szóló, mélyen lírai, valószínűleg műköltői eredetű ukrán dal, de ettől még egyformán értékes és fontos mindkét adat, mert azt igazolják, hogy az irodalom és a folklór tartományai között egyaránt otthonosan közlekedő témának az európai népköltészetben volt egy hattyús szereplőkkel felépített verziója is.

¹¹ Balassi Bálint: *Kit egy szép leány nevével szerzett* (a kötet 29. sz. verse)

Mark Twain – Németh István Péter

Koldus és királyfi

meseopera-librettó

*Egyszer Pókláb, Nagyége, Csóré,
a fölKent, mókás cimborák
Rómába mentek mezítláb,
mert szűk lett nekik a világ.
Volt egy daluk: minden kincsük,
fűjták is szívfájdítón!
Verte az eső ködmönük,
de majd megszárad a bitón!
Majd megszárad a bitón!
Igyunk az angol,
igyunk az angol,
igyunk az angol törvényre hamar!
Amíg a hasika csi-,
amíg a hasika csi-,
amíg a hasika csikar!
Elment velük Fekete Bess és
Lopd-el-vidd-el Dick, a dicső!
Ki hét mérföldről megszagolta,
ha a lopásra eljött az idő!
Ilyen derék kompánia!
Mit nekik királyi trón?
Hisz esőverte ködmönük
immár megszáradt a bitón!
Rég megszáradt a bitón!*

(Kormos István)

*Kié a világ?
A koldus királyé
vagy a királyi koldusé?*

(Weöres Sándor)

I. felvonás

DALNOK:

így volt nem így volt de messze
és ezerötszáz-valaha
főfolyó kék szalag Temze
paloták viskók házfala

valójába' és könyvbe' se
félíg ébren álmodom mondom
így volt nem így félíg mese
egyszer volt Tom Edward s London

Edward a várt walesi herceg
érette ujjong Anglia
Tom is sikongja a percet
lesz rongyos Cantyék fia

London Bridge-re ha az éj jő
gyermek-koldus és -királyfi
egyként nyugovóra térő
kisednek nem kell álmodni kívánni

rossz alvó a király s koldus
egyikük szegény másikuk oly dús
álmatlanul ők hevernek
ki ma alszik két csecsemőgyermek

pillák szem száj hogyan lehet
olyannyira hasonlatos
leheletük tej-lehelet
még-nincs-szavuk fölsiratoz

palotában pöttöm Edward
külvárosban Tom él pedig
mire beköszöntő dalom elszáll
királyfi s koldus felnövekedik

KOLDUS:

Ameddig csak tízéves az ember
 Pudding Lane-en porba rajzol tengert
 míg elmaszatolja a könnyeket
 kigondol játékot vagy ezret
 s mintha tovább nem is sajnana
 pofon se fáj úgy mit ad nagyanya
 a hírhedett kalózt ha játszhatom
 király is vagyok holott nevem Tom
 és kastély tündér őrjás és várrom – – –
 Andrew atya könyveit biflázom
 lehetnék király leginkább lennék
 fakardom aranyozná emlék
     rongyban tíz évem kívánhatna mást
     szegénység válla jussod a palást

KIRÁLYFI:

ameddig tízéves az ember itt
 hintók húzzák egészen tengerig
 kastélyablak mögül tág parkra lát
 őrség vonul jobbra át s balra át
 szolgák meg lábujjhegyen hogy alhass
 etikett fény pompa oly unalmas
 Mary Jane Gray ladyk s Elisabeth
 néném közt játszani sem lehet
 s háború a királyok játékszere
 amúgyis hát én mit kezdjek vele
 jól bánok törrel mégis faragnám
 fából jobb volna végnél s haragnál
     palást fed tőle vágyom valóra
     pokolba unalom latinóra

TUTTI:

minden kérddhetitek váltig
 koldusok vagyunk vagy királyfik
 valós nevünk melyik vagyon
 szépség a folt és rongy a vagyon

KOLDUS:

csavarogni mindig is szerettem
 almát csórtam pár pennyt gesztenyét
 tagadhatnám hisz nem értek tetten
 majszolni titkon istenem be szép
 csatornák partjait télben s nyárban
 ám erre még apámmal sem jártam
 hol vicserít rám két kőoroszlán
 város szívébe juthattam talán

itt mennyi nép és mennyi strázsa itt
 ébren látom álmom varázsait
 a királyfi hiányzik ő már csak
 engedjetelek hozzá arcába lássak
     most dárdanyél koppan a vállamon
     de Edward jó öröm és fájdalom

KIRÁLYFI:

túlra vágyakozom parkon s falon
 dióknál mohóbban szemmel falom
 forgatag tarkaságát a *kint*nek
 kikkel játszhatnék hódolva intnek
 nevető feketülő fogaitok
 látom de sírástok tudom titok
 jó londoniak lesztek hű népem
 s te meg kire strázsa sújtott éppen
 ne félj nem bántnak lépj ide hozzám
 igen hasonlít orcádra orcám
 ha vállon üt csak egyetlen kölyket
 valamennyi dárda engem döf meg
     ki vagy az őr irháját menti

KOLDUS:

hercegi fenség nevem Tom Cauty

DALNOK:

figyelj jól halkan súgom a törvényt
 mi megtörténhet már meg is történt
 mit álmodunkban tudtak csak kívánni
 gúnyát cserél koldus és királyfi

herceg s a kültelki kivert
 sorsot ruhával cserélne
 nézik tükörben maguk két ikert
 cseréjük ki venné észre

változást észre ki venne
 külsejük megtévesztésig
 ruhába szőttén a sors is benne
 új nevük eszükbe vésik

trónra száll Tom s szolgál marad
 nyomorban Edward fenséges
 kitetszik hogy fogják a poharat
 minden léptük csupa nevetség lesz

Így a sipkás bolondot röhögik
Edwardnak szól utcán a hahota
s szolgál háromszáznolcvanötödik
Tom kit betegnek vél a palota

UDVARI BOLOND:

kit betegnek kit bolondnak
rongyban és selyemben mondnak

a sors fölemel meg is ver
ha fiúra az atyja sem ismer

vagyis sohsem tudta hogy kicsoda
csak sorsát szabta viskó palota

viseljük s elviseljük ruhánk
testmeleg bőrből éppen simul ránk

PECSÉTYOMÓ:

Sok kéz sorsot intéz papírt írat
s papírból általam lesz okirat
csodálkozol hogy szólok beszélek
hogy kerül pecsétnyomóba lélek
s annyi élő lélektelen
volt már aki sorsot szabott velem
hisz a nagy Pecsétnyomó lennék és
nélkülem nincs adomány s kivégzés
Norfolkot bitón nem látják addig
Towerben priccсэн bizakodhatik
mert nem vagyok meg ne kérdd hol lakom
sárgult levélen leled alakom
    új törvény jöhet maradok ódon
    szóval most kérem szépen kallódom

KOLDUS:

sosem felejtetem honnan jöttem
rongyot és bűzt mi mindent mögöttem
s hogy az élet mit ér
egy pennyt ér két pennyt ér
Hatodik Edwardnak mondanak mostan
éltetnek mivel kegyelmet hoztam
nem szájalhat senki hogy KI EZ ITT
ha szólok a király rendelkezik
álmomban teljesültek így dolgok
elengedik intésre Norfolkot
csak latinnal ne kínoztak volna
s illatszerekkel akár a torma

Edwardnak mondnak s míg őt nem
lelem
a koldus király szava KEGYELEM

KIRÁLYFI:

palotám elmaradt hátam mögött
túrtem a tömeg rugdalt röhögött
tőlük tudtam meg hogy apám halott
és sírtam azon hogy király vagyok
hogy nem érti senki árvaságom
hogy magam maradtam a világon
király koldusnál vagyontalanabb
méltóságom csak az mi megmaradt
hazám a házam még sincsen földél
takarni gúnyám foszlóbb a ködnél

UDVARI BOLOND:

ha nem véd már senki semmi
fenséges maradj mocsokban fehér
    jó és engedelmes mint a hó
gyermek keze közt és oly tiszta is

KIRÁLYFI:

mindig lesz letarolt réteken
csapszékben vagy városszéleken
ifjan is dérütött lovag aki
elesetteket nem hagy bántani
kardnak sem sikerül megölnie
sose múló finomság kölnije
ivódott ingébe bele
évek rongyolták nem bírtak vele
egy koldushoz hasonlít külsőre
nincs is a szegénység messzi tőle
ám szívében több királyság fér el
mint amennyit szolgálhatott vérrel
    ő Miles Hendon s itthon tíz év óta
    újra mögötte tömlöc Európa

MILES HENDON:

Kentben nevelkedtem hajdanán
Sir Richard Hendonnak hívták apám
s mióta Hugh öcsém kitaszított
a világban megfordultam itt-ott
oda rang és vagyon s Lady Edith
istenem hogy szerettem őt pedig
titkom nincs illetve majdnem semmi
mindent veszve galánsnak kell lenni

ahogy e koldust is védelmezem
hasztalan botránkoznak meg ezen
mondják rájött a bolondéria
királyt játszik Cantyék Tom fia
szolgálok s csak őt egyedül mivel
oly következetes már hinni kell

ÁGY:

nászt és halált mindent láttunk már
részvét s hazugság állt négy lábunknál
sok mindent csak mi tudunk a tárgyak
ha forgolódtok s szép álmok szállnak
ha tudnád Miles Hendon jó lovag
gyermeket altatnunk legboldogabb
üres üres üres vagyok ám most
Soutwark fele vitte a kis álmost
fogadónkból ki fiának mondta
becsap jó Miles felpúpozott condra
fiúcska-forma fölött kabátod
ki itt szunnyadt elébb sose látod
lovagom hát sírni való e hecc
még dúdolsz s csupán hozzám
énekelhetsz

MILES HENDON:

hinni és túrni minden morc nélkül
tenyér ha igen szív sohse kérgül
ne tudnám apja van mégis árva
én tudom anyja van mégis árva
dúdolom VÁROSUNKBAN EGY
HÖLGY LAKOTT
fiúcska ruhádon varrogatok
csak aludj nyugodtan tente-tente
mindig így lesz szelíd estelente
EGY HÖLGY LAKOTT BIZONY
dúdolgatom
bujkál a tű álomországba' Tom
kit feje búbjáig betakartam
SZERETTE Ő A FÉRJURÁT dalban
következik DE EGY MÁST IS
NAGYON
eddig a dal ruhád is megvagyon

ÁGY II.:

Rajtam születtek emlékszem rájuk
s haltak is minden királyok
nyilvánosan udvar színe előtt

A KIRÁLY HALOTT jöttek s mentek ők
ÉLJEN A KIRÁLY harsogják néki épp
hogyan került ide hogyan s miképp
Edward nem álmodott ily nyugtalan
zagyvaság Nan s Bet nevű húga van
vagy nővére s anyja van és apja
s amit koldul nekik hazaadja
majd öltöztetik ébredés után
mit szegény fiú annyira utál
sorba' folyosóór Lord Lancaster
érsek főkamrás fő-fő mester

HUMPHREY MARLOW:

ébred és egyidős vagyok vele
aszongyák elment az esze
hogyan nincsenek otthon nála
pálcás fiú én istennek hála
mivel kenyerem
taslikkal keresem
ha Edward hibát ejt leckéjében
engem Humphrey Marlow-t ütnek képen
ébred és egyidős vagyok vele
biz' pofon vág tanítómestere
csak egy görög szót vét nekem nesze
aszongyák elment az esze
ütleg nem illetheti de tán csak
kiérdeмли kenyeret is lássak

UDVARI BOLOND:

KEGYELEM a koldus király szava
véletlen a bolondok istene
a szegényt ismerte Tom valaha
kit meg bitótól most ő mentene
kihúzta a Temzéből Giles Vittet
nemhogy ölt volna aznap múlt télen
elítélték nem is kérdték mit tett
most Tom parancsa BÜNTELEN ÉLJEN

KOLDUS:

Andrew atya könyvei közt ottan
Uram nem erről álmodtam
Maryvel játszani papásmamásdit
játszani csak a lugasban
keresgélni pecsénnyomót ósdit
Uram nem erről olvastam
fene tudta az asztalnál mint kell
viselkednem trónteremben bálban

pástétomos ne legyen az ingmell
 pompában szinte gügyévé váltam
 annyi eszem van mint az utcán volt
 azt hiszem jól játszok jól utánzok
 lakomán ülnöm nem rossz már-
 már jó
 ehhez kellett hogy okítson Marlow

KŐOROSZLÁNOK:

esik esik az országos eső
 ázik most egész Anglia
 mi ázunk két kőoroszlán
 griff sas medve címerállatok
 nem állhatnak már helyettünk
 e hatalom jelképéül
 mi is láttunk ezt-azt néztük
 moccanatlan mi történik
 tudjuk jól VIII. Henrik nevén
 Edward atyja még többször ölt
 mint Tom öregje John Canty
 nos ezért vagyunk szomorúak
 ahogy ázunk országos esőben
 csöppek csurognak le kőarcunkról

KIRÁLYFI:

kopog az eső a házfedelen
 istenem minden olyan idegen
 cidris mankósok vakok koldusok
 BOLOND EZ A TOM rablószáj susog
 Tom apja gyilkolt s én árva vagyok
 mindenki minden elhagyott
 minden diribdarab avított kacat
 már sok emlékem s a banda kikacag
 emlékek széteső régi szövetek
 össze tudod-e még rakni Szigetted
 a toprongyos csatornatöltelék
 képébe sem üvöltheted ELÉG
 zsványok nótáznak borral is bírják
 vigasztald magad ne sírj hát

ASZTAL:

megvigasztal egy víg asztal
 emelints fakupát
 mézarany bor itt marasztal
 koccint három pupák
 jó széltolók ne kérdd kik ők
 halld Gáspárt Dzsolit Cormieux-t

Jézus Herceg ki ne figyelne
 dalukra döbbsent kegyelmed

SZÉLTOLÓK:

„Egyszer Pókláb, Nagygége, Csóré
 a bátor cimborák,
 Rómába indultak vígan,
 mert szűk lett, haj, a világ.
 Egy ócska dal volt mindenük,
 fújták szívfájdítón;
 eső áztatta ködmönük –
 megszáradt, haj, a bitón!”

ASZTAL:

majd ÉLJEN ÉLJEN kiáltja
 kormos üstfoldozó
 FUFU KUKUTYIN KIRÁLYA
 s királyt illet a szó
 szent latrok hidd el mindnyájan
 Yokel Burns Hodge egy akol
 csak pásztoruk nincs a nyájban
 ha egyik meglakol

II. felvonás

DALNOK:

így volt csak hiszen így is lehetett
 mondom csupán a pontosság miatt
 írtak ezeröttszáznegyvenhetet
 London februári napra virradt

Tom is ébredt tanult kényelemmel
 ablak mögül bámulta a ködöt
 Edward körött annyiféle ember
 a szegény egész úton köhögött

és a folyók a fák mögött
 nézte mint akinek tanulni kell
 hogy YEAR AFTER YEAR tovahömpölyög
 sorsokon oly nyugtató közönnnyel

csavargókkal király így kódorog
 övé s még ismeretlen tájakon
 űzött ebek kivert komondorok
 elől vonszolja tovább fájdalom

Hendon jó lovag s jó istáp
 MOST HOL VAGY kérdjük annyiszor
 s ti hol vagytok mind a tiszták
 mikor a perc jogot s testet tipor

lássuk hogy lesztek-e ha majd ha már
 mert mindig volt lesz tébolyult alak
 foglalár kesés és örült Ábrahám
 testvérhez szóló SOHSEM LÁTTALAK

de ne félj Tom felől egész nyugodt
 légy palotában hagyja őt dalom
 persze Edwardot nem hagyhatjuk ott
 ének s Hendon más kíséri-e vajon

UDVARI BOLOND:

sors elől szökni másikkal szembe
 csavargóktól csak távolabb minél
 rongyokban egyetlen penny nélkül
 fájós lábú király
 az erdő szélénél
 megáll s arra vár még
 hogy immár félelem nélkül álljék
 hogy elmaradjanak a szorongás
 kopói
 torkában lüktető szívvel megáll
 hallgatózni
 feje felett
 mire ő is szegény összeretten
 meg-megzörrennek a falevelek

HÁROM PARASZTLÁNY:

olyan ez éppen mintha karácsony
 volna
 fekszünk az istállónkban
 tízéves fiúcska forma
 szegény szegény olyan ez és
 éppen úgy tesz mint betlehemezés-
 kor Dick öcsénk kicsi Úrjézus volt
 jászolt játszottunk ő végig kussolt
 de ez nemcsak mímeli szendereg
 verték kergethették szegény gyerek
 olyan ez éppen mint a jászolban
 hol a ded körül három pásztor van
 meg a család és az állatok
 nyirkos szőre lázasan párolog

KIRÁLYFI:

a parasztnál nem volt rossz sorom
 befogadtak ennem adtak nem is sorolom
 Margery és Prissy találtak rám
 félelmes nyirkos hideg éjszakán
 egy ideig tettem a dolgomat
 nem is híreltem többet királyi voltomat
 nyögtem akár valaha Nagy Alfréd aki
 pogácsát süttött
 akkor gondoltam sorsommal reá ütök
 de rám bízták nem tehettem hogy
 vízbe öljek
 néhány vaksi macskakölyket

ERDŐ:

van csöndünk mi lélekszorongató
 tüskében iszalagokban
 fától fáig féli a botladó
 forrás nem bugyog denevér riad
 mint ujjait a szomjas királyfi
 fák fák ropogtatják ágaitak
 fától fáig csak lopakszik oda
 hol tisztáson áll
 egy kicsi szoba
 mécses kis oltár
 nyitott könyv és emberi koponya
 remete él itt hiszi arkangyal
 szegény király vele találkozik
 angyal híján varanggyal

REMETE:

aha végül kikotyogta
 hogy a király maga
 ihat még ehét még
 melegegethet
 nem is lehet szava
 mindent szépen komótosan
 kalyibából ő már el nem oson
 apja tetteiért most felel fizet
 megrakom a tüzet
 a késem élezem
 kárhozott Henrik nem segítsz ezen
 velem arkangyallal Jákob s Izsák
 beszélget míg szárad gyűjtött izsóp
 ha Henrik nincs lehetnék már pápa
 de csak arkangyal vagyok hiába

KIRÁLYFI:

ez a remete pont olyan
mint kinél nincsenek otthon Marlow
mondaná ezért vette komolyan
hogy király vagyok király ó
de nevelés ez a bolondot
tudtam meggyőzni azzal mit mondok
föloszlatta rendjét apám
látni kíván lógva a fán
megkötöz és nem ereszt el
végez velem nem jelöl keresztrel
már csak rögeszme és bosszú élteti
legyen könnyebb a téboly hát neki
most torkomra feni rozsdás kését
mért is hajtott ide éj szomj s éhség

JOHN CANTY:

kölköm te ebadta
hálás vagy mi mostan
hogy hitvány irhádát
a csuhástól kihoztam
Hugóra bízlak eztán
végtére tanulni kell
fejedből a Fufuság
vajon mikor tűnik el
bár tolvajlásban látnám
király vagy így állunk hát
nem rühelnéd annyira
ezt a nemes munkát
Hugó újra fog tanítani
Tom légy megint Tom az aki

MILES HENDON:

ne gondoldj semmire ma úgy
aludj el aludj csak aludj
bearanyozza szívemet s napot
lovagi rangom a tőled kapott
nem méricskél szeretetet elme
fölragyogsz álomország fejedelme
Hendon Hall majd elrejt téged engem
megpihensz az ottani jó csendben
csupán válladon búg majd egy galamb
hisz mögöttem annyi rémség kaland
felejtetted a vérszomjasnak lakát
honnan kimentett csavargó apád
megerősödsz és az leszel aki
aludj nem hagylak sosem bántani

TUTTI:

senki sem nézett még e
földön két egyforma naplementébe
szép volt szép ahogy búcsúzott a nap ma
is éppen ezért barátaim
meghalni sosem szabadna

DALNOK:

hogy lehúzza sorsok örvénye kell
dolgok mélyebb lényegéhez
a krónikást ki énekel
tény a ténytől mily kevés lesz

újra a csavargók között
Edward mindenki jól mulat
jól vív Hugóval is megütkezött
ÉLJEN FUFU soha jobb hangulat

s társul pont Hugót kapta jöttmentet
királyunkat hóhérekre szánta
bukásán előre kárörvendett
lopott malaccal hagyta pácba'

hogy a rongyost bíró elé vigyék
már körbefogta az utca népe
jajveszék ÍME A BIZONYÍTÉK
ekkor Miles Hendon odalépett

tizenhárom és fél pennys tolvajlás
Ángliában akasztással ér fel
néha együtt nyílik szív és vasrács
Hendon s Edward megszöktek még éjjel

lám csak a múlt mindig jól alakul
ez már itt s most elmondható
minden tett kis kavics alul
mit őriz mondjuk egy felföldi tó

néha éli túl emléke csupán
annak amit megteszünk fodrozza
partig a simuló hullám
így mesénknek vége is lesz s hossza

MILES HENDON:

úgy megyek én most haza királyom
mintha csak mennék bibliás tájon
ama fiú a tékozló akár

kinek mind ismerősebb a határ
amerre dombokon halad
ismerősek a fák a házfalak
mint ki mindig ide csak ide vágyakozott
s már látja is hogy ott igen az ott
hol várta várja szerelme s atyja
és boldogan sírva visszafogadja
gyerünk isten hozott Hendon Hallban
útszéli kőben virágban is dal van
hallod-e fenséges királyom
ami elmúlt immár halkan fájjon

HUGH HENDON:

no nem te nem lehetsz az kinek magad
mondod
belőlem ál-Miles nem csinálsz bolondot
nem ismerlek nem láttalak soha
lehet a sors volt hozzád mostoha
összezavarta az elméd
legjobb lesz ha innen rögvest elmégy
kérdézheted az öt szolgát
enyimék ők úgysem ismerik meg
nem ismerik hahaha az orcád
enyim faggasd bár Lady Edithet
tengeren túlról sok éve írták
halott vagy testvér hordd el az irhád

FESTMÉNYEK:

Hugh s Miles és Arthur ősei vagyunk
több száz év óta nézve nézzük itt
a falról családunkat
mondhatjuk néha már könnyezünk is
mint Madonna-képek tengeren túl
tanuk voltunk miként költötte Hugh
bátyja halálhírét láttuk
apjukat hogy emészti el magát
szép fegyverek s címerek e szobák
szánták a riadt Edithet
csak öt talpnyaló szolga maradt
huszonkettő lett üldözött
mozdulataink abbamaradtak
sápadt figyelmünk függ Hendon
Hallon

UDVARI BOLOND:

mint egy ledőlt Mária-szobor
oly komor a nap vége oly komor
attól hogy Edith föl nem ismert nem
öröm s rettenet gyúlt a szép szemekben
mentsen letagadott
lettél szegény Miles ma kitagadott
nem csaltál nem loptál nem öltél
eshetsz mélyebbre a földnél
s te meg jó Edwardom
naivságod áldom
hány nyelven szól ánglus latin görög
Lord Hertfordnak leveled körmölöd
nem vívhattok poroszló sereggel
tömlőcben ér benneteket a reggel

KIRÁLYFI:

elesettek nyomorultak
bűnözők és ártatlanok
máglyatűzre dobottak
meghurcoltak szégyenültek
félkegyelmű jó flótások
tőletek tanultam többet
azt hiszem hogy Nagy Alfrédttől
egészen Henrik apámig
senki király nem járta ki
azokat az iskolákat
miket okvetlen ki kéne
légy gróf Miles Hendon nincsen
már könnyem se
London felé vígy utunk s szerencse

MILES HENDON:

már gróf is vagyok no tessék
az álmok birodalmában
még sincs bennem semmi nevetnék
szívesen tartottam érte a hátam
érte fogadtam el a kalodát
majdcsak javamra írják odaát
pünkösdi királyságát még olyan
szentül hiszi és olyan komolyan
hogy hóbertjában meg nem bánthanám
Londonban lesz jóakarónk talán
s kit nemcsak sorsok de kezek vertek
akkor megpihen majd e szegény gyermek
így lesz fiú annyiszor ígértem
ha kell az új királyt kérem térden

ÉRSEK:

ördögi e hasonlóság

MILES HENDON:

két iker orca bokron a rózsák

KOLDUS:

mintha régenvolt magamat látnám

KIRÁLYFI:

mintha magamat könnyön át s náthán
ez mind én lettem volna egykoron

KOLDUS:

s rajtam volt ennyi rongy kosz és korom

KIRÁLYFI:

rajtad palástom lehetsz te is én

KOLDUS:

ma majdnem én lettem te e misén

KIRÁLYFI:

eszedhez koronám épp illene

KOLDUS:

nép hüppög szívedig halld meg zene
a sírás a jaj a kocsmalárma is

KIRÁLYFI:

sok gazság mintha mindig fájna
mit csak látva láttam országomban

KOLDUS:

hová én térnék vissza honom van
cseréltes vissza gúnyát s szerepet

KIRÁLYFI:

most hadd lássam hogy itt ki hogy szeretett

PECSÉTTYOMÓ:

hogy e koldus Edward s a király Tom
tovább már nem rejtem
hogy elhiggyék el
tárgyi bizonyíték kell
hova Edward tett ott vagyok éppen
ott egy páncélruha könyökében

nem tör már velem többé diót Tom
tovább már nem tovább nem kallódom
jöhet az új király új rendelet
tavaszok nyarak őszyk telek
megbűnhődik eztán a rossz
elnyeri jutalmát a jó

legalábbis míg Edward kormányoz
én meg maradok Nagy Pecsétnyomó

SCONE-KŐ:

ti emberek el fogtok hallgatni
csak mi beszélünk majd helyettetek
megszólalunk ha ti elnémultok
mert csönd lesz a tiétek feleim
élj bár tizenhat évet mint Edward
élj hetvenet mint boldog szegény Tom
gondoljátok el nem az évek teszik a lét
csonkaságát vagy teljességét
amit láttok félig való félig
mese talán ám a meséket is
mi mondjuk tovább egész időn át
érintsetek meg tapodjatok rajtunk
tegyétek dolgotok s feliratik
Edward Tom legigazibb nevetek

KOLDUS:

Andrew atya könyveit böngészve
egyetlen dolgot véstem észbe
ott van mindenik gondolt alján
meg is mondta egy messzi bölcs talján
„Vetköztessetek le mindannyiunkat
mezítelenre, s majd meglátjátok, hogy
hasonlítunk. Öltöztessétek fel utána
magatokat az ő ruháikba és a mieink-
be őket, kétségtelenül mi fogunk akkor
nemesnek látszani és ők nemtelennek.”
méz és bors
ilyen az embersors

KIRÁLYFI:

látjátok feleim mik vagyunk
bizony mondom egyek vagyunk
mindannyian egyek vagyunk

DALNOK IMÁJA:

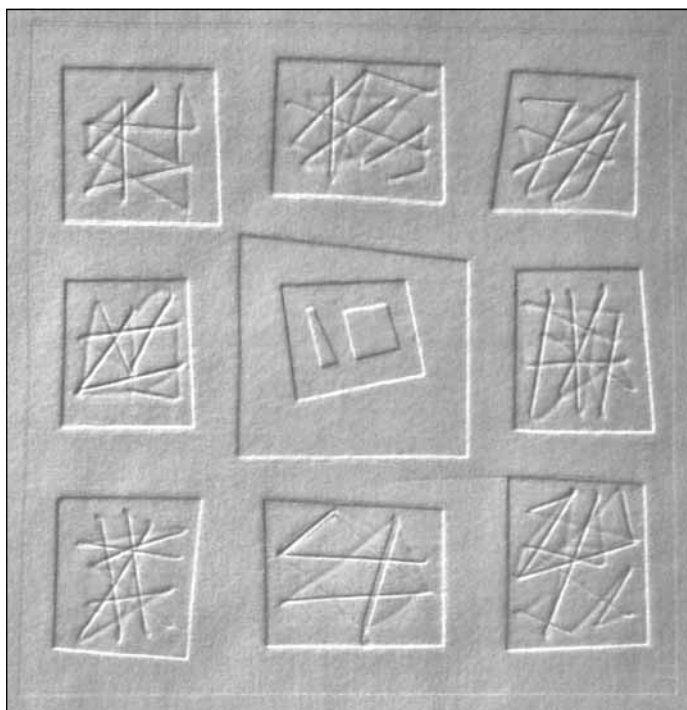
Edward s Tom istenem istenem
minden olyan szép volt s minden oly
idegen

az osztozás íze ma boron és ostyán
a templomkert a fa a borostyán
de ma így akartad azt hiszem
földi otthont lásson földi szem
mert az útszéli kőkeresztben láttam

egy darázsfészket Krisztus hónaljában
többet nem tudok hattyú-e vagy ott van
a lélek a hús elzuhant szobrokban
is hozzád ér-e az elszálló szó
vagy darázs katedrálüvegnek kocódó
hallgatsz három pont írásjeled
szól még
tücsökdal mielőtt betakaróznék...

P. S.

A mesében úgynevezett vendégszövegek vannak kedves költőimtől. Az idézetek sorrendjében a következők ők: Kosztolányi Dezső, Weöres Sándor, Kormos István, Buda Ferenc, Pilinszky János, Babits Mihály, Somlyó Zoltán, Csoóri Sándor, Jékely Zoltán, Nemes Nagy Ágnes, Ady Endre, Dsida Jenő, Márai Sándor, Kovács István, Utassy József, Kányádi Sándor, Nagy László, Tandori Dezső, Szőcs Géza, Vas István, Parancs János és Juhász Ferenc. A két – központozással is ellátott – dalbetét Jékely Zoltán fordítása. A KOLDUS elkészítő szavait Machiavellitől kölcsönöztem. (1987)

ALEATÓRIKUS ETŰD – HOMMAGE À JOHN CAGE (DOMBORNÝOMAT)

Németh Péter Mikola

A Hősök nélkülől az Elnémulásig

Zarándoklások Hubay Miklóssal

„Aztán mi végre az egész teremtés?”

„Mennybemenetel”

„Zarándoklás ez, minden ős kezdetén megtesszük, a kettévágott – a történelmi Neogradiensis, a Palócföld girbegurba tájain – Nógrád megyében, hogy előbb – még magyar részen – a csesztvei udvarház körüli pusztuló park csendjében tűnődjünk el a Teremtés bizarr kalandján és a vele járó sete-suta világtörténelmen. Mert talán épp egy ilyen kidőló fára leülve – a krími hársról van szó – tűnődött el Madách Imre is azon, hogy hogyan lehet egyetlen képben kifejezni ezt a végtelen térben és időben terjengő »ízét«, amit történelemnek nevez az emberiség.

Aztán folytatjuk a zarándokutatót tovább, még a megyehatáron belül, de már az országhatáron túl, Alsó-Sztrégovára – ma Dolná Strehovának nevezik a falut ugyanott, a Felföldön, az Ipoly-táji hazában, de már a Szlovák Köztársaságban –, ahol a várkastély gyűjteményében láthatjuk egy magyar író családi képmásait. Az ivadékokat és az ősoket. (A feliratok megértéséhez nélkülözhetetlen a zsebszótár használata.)

De most – a Benes-dekrétumok újraéledése idején? – nem engedik be a Magyarországról érkezőket, akik itt ez évben is megtartanák előadásait szűk körben, csak úgy egymásnak Alsó-Sztrégova szülőttjéről. (...) Átballagtunk – kisdéd zarándokcsoport – a falu másik végébe, a katolikus templomhoz. S ez lett az előadótermem. Itt talán jobban is kiéleződött a létkérdések transzcendenciája.”

S valóban, így történt ez az Ipoly Euróregió Szabadegyetem Madách Tanulmányi Napjain 2004–2008 között. A váci Madách Kör rendezésében, a Madách Irodalmi Társaság tagjai, valamint magyarországi és szlovákiai középiskolások, főiskolások és egyetemisták évről évre hittel érkeztek az „északi géniuszba”, Madách szülőföldjére, hogy lelkiekben erősítsék a szellemiekben egységesülni vágyó Európánkat, és azzal a reménységgel, hogy a klasszikusoknak nem árt hat már semmiféle politikai fondorlat, még a szlovákiai nyelvtörvény sem. Tévedtek, tévedtünk volna? Nagy baj volna, ha igen. Ám bárhogyan is legyen, a magyar–magyar, a szlovák–magyar határokon átnyúló emberi kapcsolatok tovább épülnek, ahogyan Hubay Miklós is sejtetni engedi az itt idézettek értelmében, a Napkút Kiadónál 2010-ben megjelent *„Aztán mi végre az egész teremtés”* – *Jegyzetek az Úr és Madách Imre műveinek margójára* – című vallomások könyvében.

„Szemben velem, otthon, a József Attila utcai szobám falán – mesélte Hubay Miklós 2007 januárjában az Írók Boltjában a *Mysterium Carnale / Hommage à Pilinszky* című kötetbemutatóm felvezetőjében – az egyik nagy magyar grafikusnak, a ma már klasszikusnak számító Kéri Imrénének egy fametszete függ.” Ha valaki átléphetne egyszer is a Hubay-szentély küszöbét, meggyőződhetett róla, hogy az előbb említett grafika Michelangelónak a Sixtus-kápolna mennyezetfreskóján, „*A Nap, a Hold és a növények teremtése*” című részén látható figurájával állítható párhuzamba. Ott az Istennek csak a fenéke látszik, ahogy egy hatalmas köpenyben átsuhan a levegőégen, s kifelé repül a képből, a fenekét mutatva felénk, mint akinek elege van a világból, amit Ő maga teremtett, elege van az emberből, akit saját orcájára formált. Ezzel a michelangelói látomással szembesült tudatosan, nap mint nap, kilencvenen túl is, Hubay Miklós, a drámaíró. Mert Ő jól tudta: amióta valóban elhittük Nietzschének azt a közhelyé lett kijelentését, hogy „...az Isten meghalt”; Babilónnak modern próféciaját, hogy „Az emberek elhagyták Istent, / Most Isten hagyja el a világot.”; Pilinszkynek jelenkorunkra hatványán igaz állítását, hogy ti. „ez az a föld, amit Isten elhagyott” – azóta senki sem kerülheti meg ezt a kérdést, valamennyiünknek valamilyen formában, újra és újra át kell gondolnunk a fent idézett megállapításokat. Jelen pillanatban ennek legfőbb akadálya, hogy mindennapjainkban eljutottunk arra a mélypontra, ahol már gyakran a tényeket sem vagyunk képesek megkülönböztetni a valóságtól, hovatovább, a virtuális valóság egyre inkább összekeveredik a realitással. Vajon miért lett ez így, mi lehet ennek az oka? Valószínűsíthetően Rilkének az a felismerése adhat választ erre az életre szóló kérdésre, amely egész földi létünk ellentmondásosságára képes rávilágítani, s amelyre úgyszintén Pilinszky hívta fel a figyelmünket, hogy ti. „Rettenetes, hogy a tényektől sose ismerhetjük meg a valóságot!” Igen. Pilinszky János erről a könyörtelen igazságról tovább elmélkedve megállapítja azt is, hogy „a tények, emberi világunk tényei mindenkori részei a valóságnak, de sohasem azonosak egészen vele. A tények az emberéi. A valóság Istené. Földeíthetjük a tényeket, s igyekezhetünk egyeztetni azokat a valósággal – ez minden.” Ez minden!? Kérdezek rá kétségek között vergődve, miközben újabb kérdéseket hívok elő tudatom mélyrétegeiből menekvésként a drámaíróval folytatott dialógusban. Akkor mire való a színház? A színház csak játék? És az élet csak valóság? „Nem – állítja határozottan Hubay Miklós a *Napló nélkül* jegyzeteiben –, a színház mindkettő: játék és valóság is – csak máshol és másképpen. Ha a színházat csak játéknak vagy csak megjelenítésnek tekintem – írja a továbbiakban –, legfőbb erejétől fosztom meg. Mert egy drámaíró nemcsak az életében, de a művében, a színpadon is bűnbe eshet és megtérhet. A színház morális intézmény. Az új színháznak el kell fedelnie, nem azt, hogy játék, hanem azt, hogy elmeszülemény, fikció. Amikor a függöny fölmeleg, »itt és most«, valóságosan megtörténik valami, semmiel se kevesebb súllyal, mint amikor az életünkben kétségbeesésbe kergetünk, vagy épp megvigasztalunk valakit. Az egyetlen különbség az, hogy a színház »mesterséges« síkján a valóság másképp történik meg, mint egyebütt.” De mégis, hogyan? Talán olyasformán, ahogy *Az ember tragédiájában*, ahol már az első szín második megszólalásában azt halljuk az Úr hangján Madáchtól, hogy „Be van fejezve a nagy mű, igen / A gép forog, az alkotó pihen”. Á, de-

hogy van befejezve, kiált fel határozottan Hubay, a dramaturg. Isten itt nagyot tévedett, hiszen az egész *Tragédia* arról szól majd, hogy valami hiba történt, homok került a gépezetbe. Ettől az újra meg újra felforrósodik, begerjed... Ráadásul mindezek után a Teremtő eltűnik a történelmi színekből. De mitévő lesz aközben, amíg a világtörténelem kereke recsegve-ropogva ugyan, de körbejár? – kérdez rá Hubay. Majd így válaszol: „– *Pascal szerint elbújik; Szkhárosi Horváth szerint: elalszik, így nem lát; Nietzsche szerint: meghal; Vörösmarty szerint: megőszül; Kosztolányi szerint: álmatlanul ül aranyágon. A Biblia szerint a Mindenható bánkodik, megbánja, hogy embert teremtett.*” De mégis miért? Meglehet, azért, mert Ádám, mikor a bűnt elkövette, nem érzett semmiféle megrázkódtatást, bűnbánatot. A „*bűn és bűnhődés*” erkölcsi parancsa számára ismeretlen, mert meggyőződése szerint, ő nem bűnt követett el, hanem természetes emberi módon lázadt az isteni tiltás ellen. Ahogy az első emberpár a *Tudás fájának* gyümölcsét megízlelte, a *Halhatatlanság fája* közelébe se férkőzhetett, mert az Arkangyal útjukat állta, s tüzes pallosával kitessékelte őket a Paradicsomból. Madách szerint, ez sem egészen így történt, hiszen Ádámot így beszélgeti: „*El innen, hölgyem bárhouá, el, el! / Idegen már ez a hely*”. Vagyis Ádám és Éva önszántukból hagyják el a Paradicsomot, ha valaki tartóztatná őket, akkor se maradnának. Itt válik érzékelhetővé, olvashatjuk Pilinszky-nél, hogy „*a modern világ többek közt két rendkívül fontos dolog jelentését mosta el bennünk. Az egyik a bűné, a másik a vezeklése.*” Valójában ugyanerről, pontosabban a „*bűn és bűnhődés*”, a „*bűn és vezeklés*”, a „*bűn és bűnbocsánat*” ok és okozati összefüggéseiről elmélkedik Hubay Miklós is, aki azt írja *Jegyzetek az Úr és Madách Imre műveinek margójára*, idézem: „*A bűnbeeséssel és a kiűzetéssel mintha a színét vesztítette volna minden... Szürke lett a föld. Értelmetlen. A teremtett világ, amely nem régen még az Erő, az Értelme és a Jóság fényében ragyogott, működik azért tovább, csak éppen azt nem lehet tudni, hogy minek. Kérdés az, nem volna-e jobb leállni az egésszel. Mert minél nagyobb szabású az univerzum, s minél olajozottabban funkcionál, s minél tökéletesebbnek látszanak törvényei – voltaképpen annál szembezőköbb a botrány, hogy mire való ez a felhajtás?*” Úgy érezni tehát, hogy a harmadik évezred küszöbén átbukdácsolva, a huszonegyedik század előterében téblábolva, ugyanez a dilemma még inkább felerősödik, elhatalmasodik rajtunk. Lucifer provokatív kérdése így talál totálisan célba, így talál el ismét bennünket: „*Aztán mi végre az egész teremtés?*” Ádám se tudja, de a Mindenható se képes egyértelmű isten-emberi választ adni erre a gyötrő kérdésre, állapítja meg Hubay. Mindettől függetlenül, vagy mindezzel együtt Ádám útját minden nemzedéknek újra és ismét végig kell járnia. Nincsen változtatásra mód, minden időkre szóló parancsolat ez. De mindazonáltal, mégis, mi legyen ennek a Planétának a sorsa, a jövője, ahol sorsunk szerint a Teremtő szabta Úton, a születéstől a halálig „*kötelező gyakorlatként*” végig kell haladnunk? Ha Isten nem képes választ adni erre a sarkalatos kérdésre, úgy valóban nincsen értelme a földi létnek, így a teremtésnek se sok. És mégis, ennek ellenére „*Szegény Ádám – sajnálkozik Hubay –, ő fogja majd kiizzadni és kiverekedni, korszakról korszakra, a teremtés művének értelmét.*” A magányos Ádám. De magányos maga a Mindenható is. Most válik rejtőzködő Istenné. Nem is fogjuk Őt többé látni a történelem folyamán. Beteljesedett *Isten büntetése*. Ez a kifejezés színére és visszajára is

forgatható. (A büntetést elszenvedő Istent is jelenti, és a minket büntetőt is.) Így is, úgy is megvan az értelme *Az ember tragédiájában*. Figyeljük csak, milyen szöveget ad Madách Ádám szájába:

„Érzem Isten, amint elhagyott,
Üres kézzel taszítván a magányba,
Elhagytam én is.”

Ez a világban való kivetettségünk, teljes elmagányosodásunk kulcsmondata. Hubay Miklós olvasatában: *„Nemcsak Isten bünteti Ádámot kiűzetvén őt a Paradicsomból – Ádám is az Istent. Mondhatni egymást taszítják a magányba.”*

Ó, jaj, mi lesz veled, árvaságra jutott emberiség!?

(„Az álmofejtő álma”)

„Madách nagy leleménye volt – írja Hubay Miklós –, hogy álomlátásként dramatizálva egybeállított egy a priori fikciójú („Ádám látta”) képsort a történelemről. S hogy ez a művészetben – így, csak így – el is hihető.” Ettől a pillanattól a drámaköltőn nincs miért, és nem is lehet számon kérni a tények szintjén a történelmi hűséget, valóságot, mert különben sincs lehetőség arra, hogy a tapasztalatoktól függetlenül, vagy azt megelőzően, bárki is hitelesen rekonstruálhassa az emberiség történelmét. Egyébként meg csak azt fogjuk fel, ami már realizálódott, megtörtént velünk, megvalósult, ezt már Hegeltől is megtanulhattuk. Hubay illetően *Freud: az álmofejtő álma* című drámájában az első világháború kitörésének érthetetlen körülményeit vizsgálja, elemzi. Valójában, azt a megmagyarázhatatlan talányt szeretné megfejteni, hogy a „boldog békeidőkben” mi készíthette az európai embert arra, hogy szinte dalolva háborúba kezdjen. A szerző tétováságát mi sem jellemzi jobban, mint hogy darabja címét több rendben is megváltoztatta, így *Álmofejtés, Analízis, Mintha már megtörtént volna, Különös nyáreste volt, Utolsó császárkeringő, avagy Ausztria a világvége laboratóriuma* címeiken jelentette meg Európa színpadain is előszeretettel játszott opusát. Ez utóbbi címadás korszakolja leginkább a tartalmi lényegét, hiszen az Osztrák–Magyar Monarchiában játszódik a darab, akkor, amikor a pszichoanalízis megalapítója, az ideg- és elmegyógyász Sigmund Freud (1856–1939), az álmofejtő, és a magyar királyi fenség, I. Ferenc József (1830–1916) osztrák császár, „egy doktor senki s egy apostoli valaki” hírében, egy légtérben, kibékíthetetlen ellentétben élnek a korabeli császárvárosban. Időnként együtt kávézgatnak – ez persze fikció – a király barátnéjánál, Schratt Katalinnál Bécsben. Konfliktusuk ok és okozati összefüggéseit nem elsősorban a társadalomban betöltött szerepkörük, pozíciójuk motiválja, hanem sokkal inkább a jellembeli különbségek, a homlokegyenest ellentétes személyiségük, életszemléletük, életvitelük, illetve a korszellem. Továbbá egymásnak feszülésük abból az időszámítás előtti 6. századi tapasztalásból eredeztethető, amely a 20. századra teljesen elhalványuló héraikleitoszi felismerésből vezethető le, hogy ti. *mi, emberek álmainkban különbözünk a leginkább egymástól*. Ugyanakkor, mint tudni lehet, a pszichoanalízis egy olyan orvosi módszer, „via regia, azaz királyi út, amely a tudatalattihoz vezet”, s amelynek segítségével az

individuum működése bizonyos vonatkozásaiban jól elemezhető, racionálisan értékelhető. Freud kutatásai szerint az Ego (én) – „az éber állapot és a hatékony tevékenység szíve” – a Szuper-ego (felettes-én) és az Ösztön-én között „liftezik”, s amikor az Ösztön-én túl nagy konfliktusba keveredik a Felettes-énnel, akkor az Én és a Felettes-én eltávolítják az Ösztön-ént, olyasformán, hogy annak tartalmát a lélek tudattalanjába gyömöszölik. Ezt az elfojtó folyamatot nevezi Freud *Cenzúrájának*. S ezek az elfojtott tartalmak rejtetten hatnak aztán idegrendszerünkre. A tudós elme megállapításai a művészi, alkotói tevékenységre vonatkoztatva lényegi következtetéseket tartalmaznak, tekintettel arra is, hogy a kreativitás forrását minden esetben az elfojtott érzelmek nemesítésével, szublimációjával magyarázza. Freud iskolája gondolkodásában nem volt ugyan képes megváltoztatni Európát, hiszen „Ausztria a világvége laboratóriuma” volt és maradt a XX. században – ezt Hubay Miklós is megtapasztalhatta a második világháború idején –, ám a valóságról alkotott világgépet árnyalta, azon a szinten mindenképp, hogy ebben a globális *Karneválban*, amely azóta körénk keveredett s amelyben élni kényszerülünk, legalább helyel-közzel képesek legyünk különbséget tenni: *Arc, Maszk és Álarc* között.

(„Római karnevál”)

Karneváli állapotok uralkodnak ma a világban. A „kettősségben-lét szindrómája” elhatalmasodott a lelkeken. De mit jelent ez? *„Dupla sorsunk lett, egy macbethi és egy hamleti, illetve egy Don Quijote-i és egy Sancho Panza-i, vagyis egy hivatalos/nyilvános és egy privát »szélmalom-történet«, ez vált Európában »természetessé«.*” S ez arra figyelmeztet mindannyiunkat, hogy a harmadik évezred küszöbén átbukdácsolva a „tökéletes személy”, a „tökéletes szabadság” ideája még inkább viszonylagossá vált, és a tökéletességre való törekvés önmagában is egyre elhalványulni látszik, mint a korábbi évszázadainkban. De mit is értsünk ma tökéletesen, ráadásul a szabadságvágyaink – *„...a szabadság: az emberiség fejlődésének Abszolút Nulla Foka”* – összefüggésében mit? És egyáltalán, ki lehet ma közülünk „tökéletes személy”, személyiség, akkor, amikor az „európai személyesség” már a kezdetek kezdetén „tudathasadásos” kettősséget teremtett, nem tudva, hogy *Maszkot* vagy *Álarcot* visel-e? Az *Álarc* és *Maszk* ősi jelképek, rituális kellékek, amíg a helyükön voltak, vannak, nincs is velük semmi baj. Jézus az Emberfia, Isten maszkját viseli földi létében, a Veronikon is ennek bizonyossága, olvasom a minap a Vigiliában. S valóban, a baj akkor kezdődött, amikor *Arcunkon*, a megismételhetetlen, bemocskoltuk Teremtőnk képmását. Amikor *Arc, Maszk és Álarc* funkciójukban összekeveredtek. Pedig egyik a másikával föl nem cserélhető, hiszen a *Maszk* az olyan *Arc*-lennyomat, amely a személy felismerhetőségét az örökkévalóságba emeli. Ilyen *Ady, Babits, Pilinszky, Szabó Lőrinc, Németh László és Szentkuthy Miklós, vagy épp Liszt és Beethoven, Nietzsche és Hegel* halotti maszkja. A *Maszk* tehát szakralizál. Az *Álarc* ugyanakkor: a karneváli, a farsangi, a maskarázó egy olyan, az emberi *Arc* elé helyezett műtárgy, amely nem föltétlenül emberre emlékeztető, dezantropomorfizál tehát, s amely az illető személy alakoskodását, eltakarását, felismerhetetlenségét szolgálja, így tehát profanizál. A kettő ilyen értelemben annak ellenére, hogy vannak közös vonásaik, lényegileg különbözik egymástól, a közgondolkodásban funkciójuk

mégis összekeveredik. A XX. század emberének a külvilággal való egyre kilátástalanabb és zavarodottabb kapcsolata szinte már csak mitikus alapokon, a csodavárással kezelhető. Hubay Miklós *Római karnevál – Katarzis két felvonásban, prólógussal és közjátékkal* című drámája is erről beszél. A darabot Itáliában többször is színre vitték. Genovában például a híres Aldo Trionfo rendezte meg. De én most szívem szerint a váci előadás körülményeit idézném, hiszen ott élek, ott láttam a bemutatót az 1980-as évek elején. Huszárik Zoltán kezdte el, az *A piacere* című film rendezője, majd betegsége miatt végül is Ruszt József rendezte meg, Ruttkai Évával a főszerepben Vácott a *Római karnevált*. A dráma magyarországi fogadtatása több volt mint rendhagyó, arról a tragikus sorsú színésznőről, Lánczy Margitról szólt, akinek akkorra már az Arca is a feledés homályába merült, de akinek Widmar, a *Tragédia* olasz fordítója mint „A legszebb Évának” ajánlotta fordítását. Magyarországon a hetvenes években szinte minden sztár, amikor már eljött annak az ideje, hogy a rivaldafényből a háttérbe vonuljon, szerepkört váltson – ezt magától a szerzőtől tudom –, önként kérte színigazgatójától a *Római karnevál* női főszerepét. Így tett Mezey Mária, Dayka Margit, Tolnay Klári és Ruttkai Éva is – mondanom se kell: egyikük sem kapta meg az öregedő, az elmúlással szembesülő színésznő hősi szerepét. Ám Ruttkai nem nyugodott. Őt a „színészkirály” korai, tragikus halála miatt érzett fájdalma, Latinovits Zoltán iránt érzett sírig tartó szerelme – „Sírj vagy ne vessz, zokogó víz Balatonszemes” – hatására talán, elfogta valamiféle profetikus asszonyi hevület. Akkoriban a legnépszerűbbnek ismert színésznő ki-kiszökött a budapesti nagy kőszínházak zárt világából, s ott volt szinte minden pincészházi premieren, mint aki lázasan az ideális társulatát, a szeretet-közösségét, az otthonát keresi... Éva kész tervvel érkezett hozzám... – így emlékezett vissza a bemutatót megelőző történésekre Hubay. Előre megegyezett a váci Madách Imre Művelődési Központ akkori igazgatójával, Végh Károllyal, hogy a város befogadó színházában fogja eljátszani a főszerepet, és csodák csodája, halálos betegsége ellenére el is játszotta. Igen, a *Római karnevál* már önmagában is azt sugallja, arról beszél, hogy megtörténhet mindenkivel a csoda, az, amit az ókori krónikák is följegyeztek, hogy ti., a karneválok idején a Via del Corsón versenyt futtak a nyomorékoknak, a féllábúaknak, a bénáknak, sántáknak, csonkáknak-bonkáknak, és mert ők az életükért futottak, elszántságukban időnként legyőzték az olimpikonokat, a profi atlétákat is. Hubay Miklós írja minderről a váci előadás felvezetőjében, hogy amikor először meghallotta a történetet, úgy érezte, az mindenképpen drámába kívánczik. S mindennél jobban kifejezi ez a karneváli helyzet és hangulat az akkori, a hetvenes évekbeli szocialista országokban elhatalmasodó abszurd létállapotokat. Valójában azt, hogy „odafent” az „elit” köreiben egyre kevésbé hisznek már a forradalmi eszmékben, de működik a bürokrácia, és működik a protokoll. És paradox módon – csodaszerűen – mégis fellobog az eszme – „egy-eszme, aranyeszme, rögeszme” – a pályáról leszorítottak világában. Ők futottak versenyt a római Corsón is, ők voltak a szocializmus sztahanovistái, „hősei”, és most ők adják bele utolsó leheletükig mindenüket abba a színpadi próbába mint egyetlen lehetőségbe, amelyből meg lehet, hogy sohasem lesz előadás. És így van ez most is. Ha mások már nem is, ám ők, a társadalomból kiszorítottak, a hajléktalanok, a jogfosztott „tisztátalanok” még mindig hisznek. Egyes-egyedül las-

san már csak ők hisznek a fordulatban, a gyökeres változásokban. Esélyük van az esélytelenségben! Az analógia az antik drámák történetéből való, ezt maga Hubay Miklós többször is megvallja, hiszen elleste a *kontamináció* technikáját a klasszikusoktól. Ami azt jelenti, hogy az igazi drámai helyzet csakis ott és akkor születhet meg, ha két vagy több élmény metszi egymást. Továbbá Madáchtól megtanulhatta, hogy „A színpadon az Idő és Tér nem szab határokat. Mindkettő átjárható. Együtt lehetnek ugyanazon a színpadon a világtörténelem főszereplői a Big Bang pillanatától a Föld kihűltéig.” S így is van ez Hubay legtöbb művében, köztük az *Egy magyar nyár*, az *Egyik Európa*, a *Nero játszik*, az *Antipygmalion*, a *Tüzet viszek*, a *Párkák*, *avagy: Isten szeme mindent lát*, a *Te Imre, itt valami ketyeg*, a *Zsenik iskolája* („27 rövid dráma”), a *Színház a Cethal hátán*, az *Ők tudják, mi a szerelem*, a *Késdobálók*, a *Mennyből egy angyal*, *Hova lett a Rózsa lelke?*, a *Pünkösöd*, *A bál után*, az *Elnémulás* címűekben, és más műveiben.

„Elnémulás”

Hubay Miklós Kossuth- és József Attila-díjas drámaíró, műfordító, eszéista, a magyar kultúra nemzetközi elismertségű nagy alakja, a Magyar PEN Club tiszteletbeli elnöke, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia alapító tagja, életének 94. évében, 2011. május 7-én elhunyt. Amikor a gyász hírt olvastam, abban a tavaszi lassú körém feketedésben, szorongva – „Mindig a másik ember hal meg, nem te!” – az *Elnémulás* című drámájából Madách: „Csak az a vég! – csak azt tudnám feledni!”; Babits: „Ha meghalok, az Isten behunyja egy szemét.”; graffitiként a börtöndíszlet, a siralomház falán felvilanó sorai jutottak az eszembe. A háromszereplős dráma – A Renegát, Aleluja és Patrick – egy kiháló kultúrának, egy még élő nyelv in extremisének a megjelenítése, amely a *herderi jóslat* szerint, akár a magyar is lehetne. Vagy épp az az észak-olaszországi friuli nyelv, amely Pier Paolo Pasolini költői nyelve, a magyar történelemben az első világháborús véres csaták, Isonzó és Doberdó színtere, ahol a Monarchia katonájaként több ezer magyar huszár, tüzér és gyalogos vesztette életét, s ahol földrajzilag pontosan, San Vito városában a darab ősbemutatója, az alig ötvenezer lelket számláló ladinok nyelvén valósult meg, és csak évekkel később mutatták be Debrecenben, a Csokonai Színházban. Az ezredforduló nyitányaként az *Elnémulást* többek között az teszi drámaian aktuálissá, hogy Magyarország csökkenő lélekszámának szorongató jeleit igazolva – Babitsét, Németh Lászlóét, Illyését, Fekete Gyuláét – a statisztikai mutató valóságosan is a tízmillió alá süllyedt. Ez pedig a demográfia számszerű törvényei szerint cezúra a nemzet létezésében, 2050-re várhatóan hétmillióan leszünk. A kritikus lélekszám határa alá zsugorodó nációk, mint ahogy a színmű drámaírói alapötletét adó nyugat-szibériai szamojéd népek is, akik többek között az ún. kamasznyelvet beszélték, előbb vagy utóbb, de eltűnnek a törtélem süllyesztőjében, s helyükön, s ez már a történelem fintora, épp távoli nyelvrokonaink, a finnugor hanti-manysi népek honosodnak meg, mára pedig már ők kerültek végveszélybe. Ez volna hát a történelem természetes folyása? Domonkos Pál Péter, Lükő Gábor, Jean-Luc Morean, Schmidt Éva s más elkötelezett etnográfusok és lingvisták szerint természetesen nem, hiszen egy nyelvben az emberiség lángelméjének megismételhetetlen isteni csodája, kul-

túrája van jelen, amelynek megőrzése kötelezően humánus cselekedet. Miként azt, Hubayval majdnem egy időben az odaátba, az elíziumi mezőkre távozó Juvan Sesztalov (1937–2011) vogul (manysi) sámánköltő tette, aki hihetetlen módon, az 1930-ban létre mentett vogul írásbeliséggel élve – „*Torum jisz teli, / Korsz jisz teli – / Ton laven...*” (*Isten kora eljő, / Kozmosz kora eljő – Majd akkor beszélj...*) – a manysi népköltészetből megteremtette az alig tízezer lelket számláló nemzete identitását tápláló vogul irodalmat. „Az irodalom mégiscsak irodalom lesz, meg ember és kultúra lesz” – ebben is Adynak van igaza, mint annyi minden másban – állítja erre hitelt érdemlően Hubay Miklós, akinek *El-némulása* zárásaként egy lokalizálhatatlan, a mindenséget átlényegítő Hang a Szentírás (*Márk 13,2–37.*) Evangéliumából idéz, íme: „*Látod ezeket a nagy épületeket? Nem marad kő kövön, amely le nem romboltatik. Mikor pedig hallani fogtok háborúkról és háborúk híreiről, meg ne rémüljete, mert meg kell lenniük; de ez még nem a vég... Mert nemzet-nemzet ellen és ország-ország ellen támad; és lesznek fölindulások mindenfelé; és lesznek éhségek és háborúságok. (...) Halálra fogja pedig adni testvér testvérét, atya gyermekét; és magzatok támadnak szülők ellen, és megöletik őket. (...) A háztetőn levő pedig le ne szálljon a házba, se be ne menjen, hogy házából valamit ki vegyen; (...) Mert azok a napok olyan nyomorúságosak lesznek, amilyenek a világ kezdete óta, amelyet Isten teremtett, mind ez ideig nem voltak, és nem is lesznek. (...) Bizony mondom néktek, hogy el nem múlik ez a nemzetség, amíg meg nem lesznek mindezek. (...) Az ég és a föld elmúlnak, de az én igéim soha el nem múlnak...*” Ám azt a napot vagy órát senki sem tudja – így folytatódik az evangélium –, sem az ég angyalai, sem a Fiú, hanem egyedül az Atyaisten. Az „Isten tenyerén ülünk” hát azóta is, lábunkkal kalimpálva a tátongó mélység felett. Mióta is? Születésünk pillanatától, amiről, mármint a Teremtetségünkről hajlamosak vagyunk idő előtt elfeledni, hogy az az újszülött, aki egykoron voltunk, aki világra vergődött „vérben és mocsokban”, az „az életet a halálra ráadásul kapja”, hiszen „a teremtés teleologikus kimenetele is a semmi felé mutat. Abszurd.” Ezt már Madách is jól tudta. Az „Aztán mi végre az egész teremtés?” – luciferi kérdésfeltevése is ezt erősíti. Ha ez így van, akkor miért nem abszurd drámát írt Madách Imre? Albert Camus a kortárs F. M. Dosztojevszkij életművére vonatkozóan teszi fel ugyanezt a kérdést, olvasom Pilinszky János *Ars poetica helyett* című esszéjében. Egészen pontosan azt, hogy F. M. D. felismeri ugyan a világ abszurditását, mégsem ír abszurd regényeket, hanem a hit világába menekül. Igen, ez igaz. Csakhogy a világ abszurditásán túl – és épp a menekvés irányában, világosít fel a továbbiakban Pilinszky – van egy még következetesebb, ha úgy tetszik, még abszurdabb lépés, s ez a világ kép-telenségének vállalása. Ezért is ad Madách drámai költeménye újra és megint alkalmat arra, hogy létünk életre tévedt egyszerűségének egészét végiggondolhassuk. Hadd mondjam így – kéri a színházban elmélyülő Hubay Miklós –, hogy „végiggondoljuk a dramaturgia módszereivel. (...) S ezt az alkalmat kár kihagyni. Szembesítsük tehát Madách világkoncepcióját jelen töprengéseinkkel a történelem értelméről és/vagy értelmetlenségéről, valamint az emberiség mindent túlélő tehetségéről és/vagy önpusztításáról, valamint a teremtés sikeréről és/vagy kudarcáról.” S ezt fontos is, hogy időről időre megtegye a kutató elme. Ha én rendezném *Az ember tragédiáját*, játszik a gondolattal Hu-

bay, akkor Jézus Krisztust is a *Tragédia* élő szereplőjévé tenném, s úgy lehet, ezzel a lépésemmel Madách is egyetértene, csak azért, hogy végkifejletként a szentháromságos Isten nevében maga a Fiú Isten szólíthassa fel a keresztségben bűneitől megváltott Ádámot a folytatásra: „Küzdj, ...!” De mire elég ma ez a felszólítás? Elég-e még a történelem folytatásához, vagy a jóslatok szerint történelmietlenülé válik maga a valóság is? Most még nem tudni. Azt ellenben egyre inkább érzékelni, hogy a mindennapi lét abszurditása nőttön-nő. Ádám a szikla meredélyén áll, s lábainál a „mélység éjszakája tátong”, ő az abszurd ember megtestesítője abszurd helyzetben, aki Lucifer sugallatára öngyilkosságra készül, s ha megteszi, azzal mint első ember az emberiség jövőjére mond áment. Ebben a drámai helyzetben a „bízva bízzál!” óhaja képtelenség. Ha csak a *credo quia absurdum* (hiszem, mert képtelenség) által nem válik értelmezhetővé. Láttunk már olyan *Tragédia*-előadást, Paál István szolnoki (1980) rendezésében, amelyből az utolsó mondatot kihúzták, arra gondolva, hogy aki olvasta a drámakölteményt, az úgyis képes lesz megidézni a záróakkordot, így állhat össze alanyi szinten „a keserű valóság és az utópisztikus vég kettőssége” a lelkekben, ezzel lobbantva fel a belülről kimondható igazság katarzisének tisztítótüzét. A „*Mondottam ember: küzdj, és bízva bízzál!*” isteni intelmének valójában a *credo ut intelligam* (a hiszem, hogy megértsem) vonatkozásában van igazán értelme, így a mindennapjaink összefüggéseiben annak, hogy Arany János nyomán tovább folytatva az eszmélkedést, válaszokat keressünk Madách Hubay Miklós által ránk testált lét-kérdéseire:

- „Miért, miért-e percnyi öntudat, hogy lássuk a nemlét borzalmait?”;
- „Mit állsz tátongó mélység lábaimnál?”;
- „Megy-é előbbre fajzatom...”?
- „Mi lesz első hősébből a keresztnek?”;
- „A nő, méregből s mézből összegyúrva. Mégis miért vonz?”;
- „Aztán, mi végre az egész teremtés?”

Színész-legendárium

Minden művészetek közül legillanóbb a színész művészete – kezdte levelét **Galkó Balázs**, amelyben színésztársait invitálta 2011-ben vallomásra. Részlet a levélből:

„Hogy a feledés lassuljon, az emlékezés tisztuljon, kérem segítséged. Szeretném, ha egy rövid beszélgetés során elmondanád nekem, kit és miért gondolsz »elődöd«-nek. Milyen színművész-magatartás, morál, etika, szellem vezett utadon, s elődödről – hiszen a szellemeket a legendák éltetik – milyen történetek, élmények maradtak benned.

Történeteitekből, emlékezéseitekből Mögöttem az elődöm címmel szeretnék összeállítani és könyvben, fényképekkel színesítve megjelentetni egy „LEGENDÁRIUMOT”.

Öt színész gondolatait közli most a folyóirat. (A szerk.)

Tahi-Tóth László

Természetesen nem egy, hanem több színészideálból állt össze, hogy én milyen színész szeretnék lenni. Tíznel is többször néztem meg Lawrence Olivier *III. Richárd* c. filmjét. A főiskolára is III. Richárd-monológgal jelentkeztem.

Rajongtam Lawrence Olivierért és III. Richard szerepéért.

Hasonlót éreztem Darvas Iván Liliomfiját látva.

Két hatalmas színészért rajongtam még diákkoromban: a francia Bourvilért és Garas Dezsőért. (Talán az orrunk hasonlósága miatt. Nem tudtam, hogy az orr nem minden...)

A mozikban vadásztam még Chaplin és Buster Keaton filmjeire. Sorsom nagy csodájaképpen nem sokkal azután, hogy rövid gatyás kölökként, 1.50-es jeggyel bámultam az Ugocsában az utolsó sorból Darvas Ivánt, röpké egy-két év, és már ott álltam főiskolásként a Vígszínház hatalmas színpadán *A vörös postakocsiban* párbajozva Darvas Ivánnal az imádott nőért.

Hozzá kell tennem, hogy rajongó típus vagyok. Földöntúli erényeket tudok emberekbe beleképzelni.

1960-ban órákig vártam az angol válogatottra az Astoria előtt.

Garas Dezsőt az utcán követtem a Múzeum körüttől a Keletiig.

Ezekből az istenekből nem hagyom magam kiábrándítani, bármit csinálnak. Szükségem van ideálokra. Hiszek a nem hétköznapi tehetségben.

Ott tornyosult fölöttünk főiskolai mesterünk, Várkonyi Zoltán. Mindenki ki akarta venni belőle, amit tudott vagy amire szüksége volt. Nekem továbbra is szinte nevelőapám volt, mivel odavett a Vígszínházához.

Lázár Kati

Mezei Mária, Sulyok Mária, Váradi Hédi szerettem volna lenni – kiváló színésznő volt Váradi, olyan Tekintélyes Nagyasszony, akinek kifognák a hintójából a lovat, ha volna ilyen. De nem lettem ilyen. Nem is akartam... Bekerültem a Nemzeti Színház stúdiójába. Én úgy megijedtem a nyitó társulati ülésen, amikor bementünk a kapun, föl az emeletre, a büfébe, és az összes Film-Színház-Muzsiká-s nagy színész mind ott állt... Hát én gyalog fölszaladtam egészen az ötödik emeletre mert úgy szégyelltem magam...

Két vonal volt, Marton Endre-vonal és Major Tamás-vonal. Nekem a Major Tamás az egy olyan zilált, nagyon természetes, életszagú, szóval snassz volt. Semmi magasztos, semmi tripla műszempilla és amerikai feeling... Akkor még az anyukám ítéletrendszere bennem volt rendesen. Meg az egész közvélemény. Akkor mondta (helyesebben pár évvel után) Komlós János, akit én nagyon szerettem: „Sokkal jobb és értékesebb odafigyelni Major Tamás bukásaira, mint X. Y. sikereire.” Akkor elkezdtem gondolkodni, és nagyon sokáig gondolkoztam. Kellett a Szigeti Karcsi hozzá, kellett Simon Zoli, Györgyfalvy Kati, hogy lássam, mi felé vezet, egy ilyen jó, izzasztó, kemény munka, és egy világnézet.

Még stúdiós voltam, amikor elintéződött a drága Simon Zoli által, hogy hallgasson meg engem Major. Én, hülye, azt találtam a legegyszerűbbnek, hogy József Attilát mondok: „Ha megszeretlek, kopogtatás nélkül...” Egyáltalán nem győztem meg Majort semmiről, aztán pár instrukciót mondott, amit meg is csináltam, mert ittam a szavait. Aztán azt gondoltam, hogy valami utat kéne találni, ami megmondja, hogy mi a jó, mert Major sem tetszett akkor még, és ez a másik vonal, a Martoné sem, mert nem akartam ilyen illusztratív és hatásvadász lenni. Nem voltam az a típus, na. És akkor berakott: *Az ember tragédiája* – Bizánci színbe – („Izóra hívünk...”), és én voltam az: „Édes veszély, fanyar gyümölcs, / Galambfival kígyókat öltö!” – és akkor könyörgött Major, de rimánkodva, ennek a három libának, akik mi voltunk ott a boszorkányok, hogy kiabáljunk, de nem mertünk. És amikor szünet volt, odajött, és azt mondta: – Nem kiabált. – Jaj, tanár úr, én kiabáltam! – Legyintett egyet és elment. Akkor megint tanultam valamit: nincs ilyen, hogy: „Én kiabáltam!” Ilyen többet nem eshet ki a számon, ha egyszer ő nem hallja... Vagy kiabálok, vagy nem. Nekem ezeket meg kellett tanulnom.

Oszvald Marika

Én senkire nem akartam hasonlítani, nekem nem voltak példaképeim, apukám operettbonviván volt meg operaénekes, anyukám meg szubrett. Ha voltak, akkor a szüleim voltak azok, akik előttem jártak. Nekem nem egyvalaki, hanem a „dolog” tetszett, a fény, a ragyogás, a magamutogatás. Én nagyon nagy örömet éreztem, amikor a színházban voltam, és úgy éreztem, hogy mások is. Éreztem magamban azt a képességet, hogy az emberek fölfigyelnek rám, hogy valahogyan mosolyt tudok fakasztani az arcukra, éreztem, hogy szeretetet tudok támasztani, és a szeretet a legfontosabb az én életemben, és úgy éreztem, hogy

ezen keresztül tudom magamhoz hívni az embereket. Ez ösztönös dolog volt, nem kifundált valami. Többet kaptam, mint amire számítottam. Én úgy érzem, mintha egész Magyarország rokonom lenne. Olyan közelségbe kerültem az emberekkel, mintha egyetlen családban élnénk. Köszönnek az utcán: „Szerbusz, Marika!”, „Csókolom, Marika!” Átölelnek, megpusztilnak tők ismeretlenül. Erre azért nem számítottam. Arra számítottam, hogy én majd dolgozom, csinálom a dolgomat. Mindig arra törekedtem, hogy hasznos legyek. Nekem könnyű dolgom volt, mert az adottságaimon túl olyan családi háttér volt, ami oda vezetett, ahol vagyok. Apám nagyszerű filozófus volt, kiváló az értékítélete, anyukám földre szállt angyal. Nagyon sokat tanultam tőlük. Mellettük megtanultam, hogyan kell és lehet élni egy színházi légkörben, mik az elvárások, és azokat hogyan lehet teljesíteni...

Az operett kicsit jobb mesterség, mint, mondjuk, a próza. Ez technikai műfaj is, itt az énektudás meg a táncstudás nemcsak lelki, de technikai gyakorlatot is követel. Ha nincs meg a kellő bolondság, akkor „csak” mesterség. De – és ezt már a főiskolán megtanították – az ösztönösség és a tudatosság együtt ad valamit.

Játékos alkat vagyok, szoktam huncutkodni a színpadon, de sosem a dolog rovására, mert egy operettben van tíz mondat fölfutás, és azután gyerünk, énekelünk. Jön a szám meg a tánc.

Én már nem játszottam együtt a nagy operettágyúkkal, Rátonyival, Latabárral, Honthyval, Felekivel, már másik korosztály voltam, vagyok. Ismertem őket, de én pont a váltás voltam, játszani nem játszottam velük. Apukámék révén ismertem őket, nagyon jóban voltunk. Magamévá tettem azt, ami tetszett bennük. Ha egy jó mozdulatot, érdekes arckifejezést látok, abban a pillanatban szinte leutánozom. Fiatal korában az ember lop. De azt nem tudom megmondani, nekem ki tetszett. Ha valaki belülről érzi ezt az egészet, nem akar olyan lenni, mint a másik. Nekem nem volt olyan, hogy most a Lehoczky Zsuzsi vagy a Galambos Erzszi...

Mécs Károly

Nagyon sok időt, 31 évet töltöttem el a Thália Színházban. Az a fajta színjátszás, amit ott csináltunk, részint tetszett, részint nem, ám tény, hogy annak a színháznak az akkori közönségre igen nagy hatása volt. Sokan emlegetik még ma is azokat az előadásokat. Ez alapvetően meghatározza, hogy a barátaim jó része onnan került ki: Szabó Gyuszi, Verebes Karcsi, Kollár (Duda) Béla... Megalakítottuk a „fölösleges tudományok tanszékét”. Ott lehetett kandidálni. Teljesen fölösleges hülyeségekről lehetett beszámolókat tartani, azután vagy kandidátus lett az illető, vagy nem. Például a pardubicei lóversenyről. Kollár Duda édesapja zsoké volt, és Pardubicében eltörte a lábát, azután tréner lett. Ennek következtében a fia, Duda életének egy jelentős részét Alagon töltötte. Onnan került abba a színtanodába, iskolába, ahová még nagyon sokan jártak, például Somogyvári Rudi, Inke Laci, Verebes Karcsi... Nekem ehhez a generációhoz majdnem több közöm volt, mint a sajátoméhoz. Mert ők valahogy befogadtak, és... Mindenre emlékszem. A feleségem mindig mondja: „Szabadulj már meg ettől a második világháborútól!” De én nem tudok megszabadulni, mert akkor

találkoztam először az életnek ezzel a randa oldalával... Addig voltak szülők, volt iskola, volt nagymama, voltak ugyan bombázások, de akkor lementünk vidékre, nagyon nem nélkülöztünk, és akkor egyszer csak hirtelen rám szakadt valami egészen más: a félelem, az éhezés, a rettegés, a bizonytalanság, a szülők, a hozzátartozók elvesztése... Rettenetesen izgalmas életünk volt. Egy barátomnak, aki most lett hetvenöt éves, mondtam, hogy tulajdonképpen ilyen gazdag élete kevés generációnak volt, mert volt nekünk világháborúnk, volt Rákosi-éránk, volt forradalmunk, volt Kádár-idő... volt minden. Megtanultunk félni, ha Nyugat felé mentünk a határon, nehogy észre- és elvegyék a tíz dollárunkat, amit feketén szereztünk, visszafelé reszkettünk, nehogy észrevegyék a karton cigarettát... Gyönyörű életünk volt. Minden úgy volt jó, ahogy volt... Amikor aztán a Thália megszűnt, volt Művész Színház, volt Taub János, volt sok izgalmas dolog... Kilenc évig a Szekszárdi Német Színházban dolgoztam... Játszottam németül a *Koldusoperában* Mackie Messert, Lessing *Bölcs Náthán*-jában a címszerepet. Egy csomó olyan klasszikust, akit magyarul sosem...

Márton András

Engem gyerekkoromtól fogva bosszantott, hogy csak egy életünk van – állítólag –, s ez a tehetetlen düh, hogy nekem egy életem van, nem hagyott nyugodni. Egy életbe olyan kevés fér bele... És hol van az a hely, ahol az embernek több élete lehet? A logikus válasz csak egy: a színház. Ahol az ember mindig másfajta élet kellékei, jelmezei, díszletei közt mozog, él, és ezt – az emberi élet tereit, lehetőségeit, gondolatait – megsokszorozza... Szüleim operabarátok, operaélvezők voltak, volt bérletünk. Emlékszem, milyen jókat aludtam a *Tannhäuseren*, a *Ring*ről nem is beszélve, de ezeket idővel megszerettem. Prózaiz színházba is jártam, a régi Nemzeti Színházba („Ott, ahol a hatos...”).

Szörényi Évát még láttam '56 előtt színpadon. Jártam a Nemzeti akkori kamaraszínházába is, a Katona József Színházba, ott láthattam Arbutov *Tánya* című darabját. Alighanem Töröcsik Mari játszott benne, másra nem emlékszem.

Mikor kikerültem Los Angelesbe mint főkonzul, az a Szörényi Éva volt az ottani magyar közösség legoszloposabb tagja, szervezője, rendezője s nem mellesleg Márai Sándor utolsó jó barátja is, akivel én is nagyon szoros barátságot köthettem, s a kislányomnak is ő lett a keresztanyja, akit én tizenévesként a Nemzetiben mint Évát láttam *Az ember tragédiájában*. Az az előadás nekem – aki az operát szerettem, szinte azon nőttem föl – nagyon különös előadás volt. Volt benne valami olyan teatralitás, amely nagyon megszólított. Básti volt Ádám, tán Timár József Lucifer. Teatrális volt az az előadás, ma, ha visszagondolok rá, biztos vagyok benne, hogy egészen más szemmel látom. Innen valahogy viccesnek tűnik... Ahogy Zichy Mihály illusztrációi is viccesek. (Megjegyzem, Zichynek a pornóképeit szeretem, azok akkor is érdekesek voltak, s ma is...)

Nagyon fontos tétel, hogy... Mikor én főkonzul voltam, George Schultz, aki külügyminiszter volt, lett a Hoover Intézet elnöke. A Hoover Intézet külpolitikai előkészítő műhely volt, ahol a kormányzat vagy bármilyen cég megrendel egy tanulmányt. Az intézetben olyan információkkal rendelkeznek különböző

országokból, hogy bizonyos kérdésekre választ tudnak adni. Tehát ha, mondjuk, az Egyesült Államok elnöke kíváncsi, hogy mi van, mondjuk, Szlovéniában, akkor őket keresi, keresteti meg. Ez az intézet San Franciscóban van, és én oda gyakran feljártam. Abban az időben volt a szerb–horvát háború, és minden magyar politikai tényezőt elvittem hozzájuk. A magyar külpolitikának abban az időben az volt a törekvése, hogy az Egyesült Államok mihamarabb szálljon be ebbe a háborúba, mert ha belép, abban a pillanatban megakadályozza a vérontást... Gerorge Schultz magas, nagydarab, joviális ember volt, nagyokat nevetett, lapogatta az ember vállát, kellemes társasági ember, aki jól tud figyelni, otthon van minden témában... Elkezdődött ez a beszélgetés bizonyos magyar politikai erők részvételével, ők pedig egy idő után előjöttek a farbával, hogy nagyon szeretnék, ha az Egyesült Államok most beavatkozna a szerb–horvát viszályba. Akkor Schultz rácsapott az asztalra egy akkorát, hogy az összes kávéscsésze leugrott az asztalról: hogy képzelik maguk, hogy mi akár egyetlen amerikai ember életét is kockára tesszük a maguk tyúkszaros európai háborúja miatt?! S aztán hirtelen folytatta tovább, amikor már látta, hogy mindenki érezte, itten hol lakik a jó Isten. Egy igazi nagy ember örült tempóval tud váltani. Nem marad benne abban a taktikában, amelyet ő megtanult. Az egytaktikájúság jelzi az ember gyengeségét, mert ott érzi jól magát, abból nem szívesen mozdul el, ha el kell mozdulni, ő már nincs otthon. Az igazi nagy ember otthon van mind a kettőben. Ezt láttam New Yorkban Lee Strasbergnél is. Én nem voltam tanítványa, de részt vettem néhány nyílt óráján is, és ebből írtam a doktori disszertációm. Az igazi törekvés az, hogy az ember, a színész mindent tudjon. Az első dolog az, hogy hogyan működik egy uralkodó. Olyan „motorokat” keresnek, amelyek az emberből a nagyságot, nagyszerűséget, különlegességet hozzák elő. A kicsiség, a kis részletek, ideoszinkratikus részletek azok megjönnek. A „nagyban” benne van a „kicsi”, de a „kicsiben” nincs benne a „nagy”. Az összes színdarabban többnyire akkor járunk el helyesen, ha egy nagy ember tragédiáját mutatjuk föl, a sikertelenségét, küzdelmeit.

Az én disszertációmnak az a címe, hogy *Igazán, vagy igazul?* Latinovits az életét úgy kezelte, hogy a dolgokat **igazán** kell csinálni. Pl. akkorát dobant, hogy eltörik a lába. Akkorát üvölt, hogy bereked. Tehát az ötlet, az indíttatás az egyértelmű. De az, hogy ez nem profi, hogy nem ismételtető, akkor ott valami baj van. Én abban hiszek, hogy a dolognak az igazságnak kell kinéznie, de nem maga az igaz, hanem egy valami, ami **igazul** megjelenített. Ehhez a helyzethez nagyon sok út vezet. Zoli a maga mivoltával, mérhetetlen igazságkeresésével mindenképpen az **igazánt** preferálta az **igazullal** szemben. De bizonyos véghelyzetekben, ahogyan Bertók Lajos és László Zsolt játszott, ebben a Sopsits-féle rendezésben, két tökéletesen más ihletés volt. Latinovits, ha egy kicsit is elvezette volna valaki az **igazul** felé, talán megmenekülhetett volna, most is élne. A föltépett sebeket az idő begyógyítja. A görög tragédiák erről szólnak. A holtakat el kell temetni, mert ha nem temetjük el, tragédia van belőle. Latinovits ebből, az **igazánságából** élt. Az ő zsenialitása égető, perzselő zsenialitás volt. Mi valahogy jóba keveredtünk, ő közel engedett magához, amivel én nem nagyon éltem, s nem is éltem vissza...

Pálfi Ágnes

Egy kis daimonológia

Első látásra

– Ott álltam vele szemtől szemben – válaszolta a Tanítvány. A Mester történetesen maga is nő volt. Nem csoda hát, hogy kíváncsivá tette ez a kortalan leányarc. – Csak képzeli? Vagy ördöge volna valóban?

– Becsöngetett. S amikor kinyitottam az ajtót, rögtön tudtam, hogy ő az – állította a Tanítvány. – Egy szőke férfi. Magas. Szép. Egészen fiatal.

Folytatta volna még talán, de ahogy fölneézett, elhallgatott. Holmi sztorira itt már valóban nem volt semmi szükség. Hiszen a tekintete mindent elárult: két fekete lyuk meredt a Mesterre rezzenéstelen. Két izzó, fekete lyuk.

Déjà vu

– Ülj már le nálam. És vedd le magadról azt a kabátot. Mintha a hetvenes évekből szalasztottak volna.

A kabát, amelyet a fiú viselt, valóban szakasztott mása volt annak a bizonyos másik, kopottas bőrkabátnak. Ámbár a viselőjére őszintén szólva már alig emlékezett. Ennek a fiúnak meg akár az anyja is lehetett volna.

– Oké. Nem látod rajtam soha többé – hallotta maga mögött.

Megfordult, s maga sem tudta, miért, közelebb akart lépni hozzá. Talán hogy a bőr kesernyés füstszaga örökre beleégjen az emlékezetébe.

Szóvarázs

– *Daimon* – ízlelgette a szót a Mester, amikor egyedül maradt. Egészen tisztán látta most maga előtt Diotimát, a titokzatos asszonyszemélyt, és még mindig fiatal kísérőjét. Elvadult, mezítlábas figura volt, amolyan hajléktalan, aki úton-útfélen a szabad ég alatt hál. De Diotima ugyancsak törődöttnek látszott: mákos hajzata fésületlen, lábán szakadt saru.

– *Daimon!* – Ugyan, hagyd már ezt! – fakadt ki a fiú. – Mondjad inkább, hogy postás. Vagy küldönc, amolyan lóti-futi. De hiába unszolsz, semmi kedvem megkörmöskézni az öregemet. Vagy bocsánatot kérni az anyámtól. Eljárt fölöttük az idő. Ahogy fölötted is, Diotima.

– *Daimon* vagy *Diamon*? – ízlelgette a szavakat a Mester, amikor újra csak magára maradt. Mert a látomás, ahogyan jött, hirtelen szertefoszlott, s ő szinte anyagszerűen érzékelte a vállára nehezedő sűrű sötétet.

– *Mint roppant súly alatt a szén* – villant át az agyán a régi hasonlat.

Csillagtalán téli éjszaka volt körülötte. Látni hát nem látta, és elhinni se merte egészen, hogy tenyerében most valóban ott lapul a gyémánt: az örvénylő kristály, a leláncolt, féktelen démon, aki nem is olyan régen még az ő titkos jegyese volt.

– De hiszen soha nem vágytam én ilyesmire! – sóhajtott föl. Ujjait széttárta, s a parányi kő hangtalanul gördült tenyeréről a földre.

Műtét után

– Ezek csak amolyan fantomfájások – nyugtatta meg őt az orvos az utolsó viziten. – Maga egészséges. Vagy majdnem teljesen az. Adjon hálát az égnek: szinte heg nélkül gyógyulnak a sebei. Mintha ott sem lettek volna azok a csúnya kinövések a lapockája fölött. És egyelőre nincsen szüksége újabb amputációra.

A páciensnek kimondottan jólesett most a műszer közönyös hidege, ahogyan az orvos végigpásztázta a hátát:

– Ámbár a tüdeje kétségkívül szörcsög egy kicsit. De amíg véres köpete nincsen, egészen nyugodt lehet. Addig én úgysem tudok mit kezdeni magával. Na, viszlát! És hagyja abba, kérem, a dohányzást. Meg az írást is. Erre kötelességem ismételten figyelmeztetni. S hadd adjak még egy tanácsot: madarakat egyelőre egyáltalán ne fogyasszon. Se rántva, se levesben. Mert maga hajlamos a nosztalgiára. És az ilyeneknél akár egy csirkeszárny látványa is fulladást okozhat. Vagy nehézlégzést. Esetleg embóliát.

A Faust margójára

1.

Angyal! – kiáltott Henrik, s meglepetten mustrálta végig: kissé túlkoros volt *nimfácskának*. Tizennégy kurta nyár szállt el fölötte; s keble, mint aki

örömét lelte már a szoptatásban. – Bár férfit még nem ismert, csak a bátyját, s nem élt az apja – Krisztusért rajongó szívében volt már némi büntudat.

Tőle jött most is. – Nyílt a templomajtó, s Mefisztó ágált: veszélyes kis liba! – De Henriken tilalma nem fogott már.

Győzött a szer – s a lányka szertelen hajfürte vállán, mely úgy világított, a nap hogy elsötétült, s a hegy mögé bukott.

2.

Angyal – hisz az volt! Fölfelé bukott, s magasleséről úgy esett pofára, hogy majd' beléhalt. De csontja összeforrt. És elmerengett: netán ha *viszavágna*,

s Urának talpát megcsiklándaná – az jó hecc volna. *Ne vessen* az Öreg haragra gyúlva oly követ reája, mely mint a sír, a hosszú, néma csend

csak azt nyomatná: nem maradt utána egy árva sor, mely följegyezhető. – De spongyát rá, hisz *humoráliája*

oly hathatós lesz, mindig is tudta ő, mint bűvő pestis. – Ki a fene bánja, felsőbb körökbe olykor *viszavágyva*,

ha (itt a sor, mely megjegyezhető):
oly jól tejel a kutyatemető?

Poétikus piano

Dobos Éva grafikusművész munkásságáról

*„Nem hallom előre az általam komponált zenét.
Azért komponálok, hogy utána olyan zenét halljak,
amit még nem hallottam.”* John Cage

Köztudott, hogy a magyar képgrafika az elmúlt évtizedek során a magyar képzőművészet „húzó ágazata” lett. A múlt század hatvanas éveinek zsenije (több is volt!) egy olyan magatartást képviseltek és olyan műegyütteseket hoztak létre, amelyek felborítottak korábbi értékrendeket (értéktrendeket!), s egy olyan eksztatikus műformát honosítottak meg – természetesen Kondorral az élen –, amely nehezen tipizálható és kategorizálható. A magyar képgrafika lendülete felfelé ívelt, s egy mélyen átfűtött, indulatokban gazdag művilág új arculatot adott a magyar képzőművészetnek. A különböző generációk ugyanakkor kézről kézre adták értékeiket, s végső soron ma is azt állíthatjuk, hogy a magyar képgrafika európai színvonalú és igényű, noha kezdenek háttérbe szorulni a hagyományos technikák, törnek előre az információs társadalomhoz illő (?) digitális törekvések. A stíluspluralizmus palettáján valóban minden érzékelhető, tán még felelősebben is, mint azt a nemzetközi folyamatokban érzékeljük. Mindenesetre hódít a deviancia, a patológikus lelkiállapotok manifesztációja.

Ebben az évtizedek óta állandóan sistergő grafikai szcénában ugyanakkor immár szívós és kitartó folyamatossággal van jelen egy *visszafogott hangerejű* (a kifejezésnek még később jelentősége lesz!), de mindig művészi mélységgel teli művész. Dobos Éva – mert róla van szó – lassan húsz éve állít ki egyéni és csoportos kiállításokon, évről évre jelentkezik műveivel, melyeknek – egyre letisztultabban – jellemzője egy bensőséges, mindig tiszta és sohasem zavaros emberi hang, vox humana, s egy igen személyes technikai megvalósítás.

Élete Mezőkövesden „indult”, s Szomolyán át Egerben folytatódott, ahol a gimnáziumi évek során már körvonalazódott a jövő... A Dargay Lajos által vezetett képzőművész kör már több volt mint *megérintés*, de számára a gimnázium a műveltség, az olvasottság szempontjából is alapvető, s ez az időszak az irodalmi és más művészeti értékek iránti olthatatlan tiszteletet is belé oltotta. Az érettségi után Dohnál Tibornál folytatott tanulmányok (akivel szakmai, emberi kapcsolatai máig ívelőek) már egyértelmű pályaeorientációt sejtettek, majd jelentettek, s az út a fővárosba vezetett, a Kirakatrendező Iskolába. A nyolcvanas években kitűnő tanári karral rendelkező iskola többeknek az átmenet, a felkészülés időszakát jelentette, másoknak a végleges pályára kerülés lehetőségét adta meg. Dobos Éva munkáit Károlyi Zsigmond, Wágner János, Károlyi András, Tolvaly Ernő korrigálta (művészeti főiskolai névsor!). Ekkor kezdődött tehát a fiatal alkotó szárnypróbálgatásának az időszaka, miközben – hosszú évekre – a legnagyobb magyar kortárs képzőművészzel foglalkozó műkereskedelmi vállalat (akkor még) megbecsült munkatársa lett. Első egyéni kiállítását 1992-ben rendezte, majd folyamatosan vett részt – jellemzően – tematikus

kiállításokon, majd 1998-ban a szakma immár hivatásos művésszé avatta, a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének tagfelvételével.

A művész számára kezdettől, s máig tartóan két nagy ihletforrás fontos és nélkülözhetetlen: az *irodalom* és a *zene*. Kifejezetten nem szociografikus érdeklődésű művész, így törekvései eltérnek a – már jelzett – magyar grafikai folyamatok legtöbbszörétől. Ennek megfelelően stílusvilága is személyesen alakított. Távol tartja magát az expresszivitáshoz közeli felfogásoktól, a groteszkhez közelítő szellemi indíttatásoktól. Kezdetben figurális, ábrázoló karakterű felfogása lassan, szervesen érlelődve átalakult, s az ábrázolás helyett egy sajátos megjelenítő erő hatja át lapjait, melyek vizuális jelképekből építkeznek.

Rajzsorozatokot készített Faludy György, Kálnoky László, József Attila, Ady Endre, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád, Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Victor Hugo verseihez. Az egyes szerzőkhöz való vonzalomban sok összefüggés felfedezhető. Kálnoky László például az egyik legfontosabb Verlaine-fordító, de Faludy is fordító is, költő is, olyannyira, hogy Dobos Éva munkái személyesen felkeltették a figyelmét, és együttműködést is ajánlott a művésznek. S előtérben állnak Dobos Éva zenei ihletésű munkái, melyeket először Bach művei inspiráltak, majd Ravel, Debussy, Satie, Respighi, Bartók hallgatásán és értelmezésén keresztül jutott el 1998-ban John Cage a zene határait feszegető „hanggyütteseikhez”, akinek életműve azóta is folyamatosan foglalkoztatja, inspirálja. Nyilvánvalóan az irodalom még lehetőséget ad a figurális eszköztár alkalmazására, a zene, s különösen Cage zenéje azonban egy szinte *éteri, elvont* formavilághoz közelíti. Az *éteri* jelző azért is fontos, mert munkái *térszerűsége, térillúziókat teremtő hatása* szinte kézzelfogható.

Technikai megvalósításában munkái határesetek. Bár legközelebb hozzá a grafit, a ceruza alkalmazása áll, már itt fontossá válik számára a vonal mellett, azzal együtt alkalmazott foltszerűségek, folthatások sokasága, melyek által finom tónusos munkái festői hatásokat keltenek. Ezt erősíti, hogy szívesen dolgozik pasztellel is (együtt alkalmazva grafittal), s ezáltal tűnékeny vizualitása légius *pseudo-festményeket* hoz létre, s inkább *kép*, mint grafika képzetünk lesz munkái által. Ráadásul az utóbbi időben igényes akvarellek is kerülnek ki műterméből, s olajjal is elkezdett festeni. A grafikai gondolkodás azonban áthatja lapjait, s újabban keletkezett monokróm dombornyomatai egy személyes művészi világ megújulásának jeleit mutatják.

Dobos Éva műveiben nincs semmi esetlegesség, nem ad helyet a véletlennek. Igen megfontolt, tudatos alkotónak tűnik, ami arra utal, hogy munkái *elmélyült meditációkat* követően készülnek el. Mindig – korábban és ma is – *sorozatokban* gondolkodik, cselekszik. Ez is elmélyültségét jelzi. Egy-egy művészi probléma, inspiráló mű művészi körbejárása esetében több munka létrejöttét jelenti. E művek mindig kontinuitást mutatnak, szellemi, filozófiai kapcsolódásokat jelenítenek meg. A művekben érzékelhető az *előző mű*, s ugyanez egyben jelzi a *tovább lépés lehetőségét*, netán útját. Mindig nagy szerepe van kompozícióiban egy sajátos szimmetriának, inkább így: *arányosságnak*. Munkáin rendet érzékelünk, amely legtöbbször esetben nyugalmat áraszt. Lapjain jelen van egy különös *szinesztézia*, amikor tehát különböző érzékelési területekhez tartozó jelenségek képeznek szerves egységet (hang, szín). Motívumai szervesen egymásra építkezve nemcsak a harmónia érzetét keltik, de fontos egy zenei szakszó, a *konszonancia*

alkalmazása, amely különböző hangközök megnyugtató hatású összecsengését jelzi. Esetében is erről van szó. A konzonancia által, zenei képzeteinkkel együtt, képi asszociációink is *egymásra találnak*. Általában Dobos Éva művészetét lehetséges elemeznünk zenei kifejezésekkel, melyek közül még hadd emeljük ki az *ütem* és a *ritmus* jelenlétét és fontosságát.

Végül: minden zene alapvető, szerves része a *repetíció*, az ismétlés. Dobos Éva ezt is szinte zeneileg alkalmazza – említett – sorozataiban. Egy-egy *motívumot, jelet, gesztust* újra alkalmaz, de ugyanakkor át is alakít. Az ismétlődés sohasem monoton, invenció nélküli, sőt.

A művész munkássága jelzésére előjáróban a *visszafogott hangerejű* kifejezést alkalmaztam, ami nála tehát messzemenően indokolt. Hang és kép, az *auditivitás* és *vizualitás* egész művészetében szintetizálódik, sőt *szimultán* módon van tehát jelen munkásságában, amelyre igen kevesek képesek. Mindezt a visszafogottságot a piano (halk, halkán) kifejezéssel is összefüggésbe hozhatjuk, s egész eddigi életművére jellemző egy poétikus megközelítés. Ezért lett ennek az írásnak a címe az, ami: *Poétikus piano*. Amely azonban nem jelenti azt, hogy ez a művészet ne volna határozott karakterű. Nagyon is az. A magyar grafika eksztázisoktól terhelt világában biztos helyet és pozíciót harcolt ki magának ez az – immár – *életmű*. Indokolt, hogy meglegyen a századik kiállítás, illetve az azon történő részvétel, ugyanis kiszámított, hogy Dobos Éva pályafutása során eddig 99 egyéni és kollektív tárlaton vett részt. Látva szellemi, művészi műhelye elmélyültségét: várjuk a századikat...

Feledy Balázs

E számunk szerzői

Bakonyi Péter (1949) – újságíró, előadóművész, szociológus, dramaturg, Budapest

Birtalan Balázs (1969) – író, Budapest

Birtalan Ferenc (1945) – költő, Budapest

Borbély Szilárd (1964) – költő, író, irodalomtörténész, egyetemi tanár, Debrecen

Burján Gál Enikő (1983) – festőművész, költő, Budapest

Dobos Éva (1961) – grafikus, Budapest

Dudás A. Alex (1956) – jogász, Budapest

Feledy Balázs (1947) – művészettörténész, Budapest

Galkó Balázs (1949) – színművész, Budapest

Gyimesi László (1948) – költő, író, Budapest

Győri László (1942) – költő, Budapest

Kiss Benedek (1943) – költő, műfordító, Budapest

Lázár Kati (1948) – színésznő, Budapest

Lukács János (1943) – irodalomtörténész, író, Budapest

Marafkó László (1944) – író, Budapest

Márton András (1943) – színművész, Budapest

Mécs Károly (1936) – színművész, Budapest

Németh István Péter (1960) – könyvtáros, költő, irodalomtörténész, Tapolca

Németh Péter Mikola (1953) – költő, esszéíró, szerkesztő, Vámosmikola/Vác

Oszwald Marika (1952) – színésznő, operetténekes, Budapest

Pálfy Ágnes (1952) – költő, esszéíró, Budapest

Pardi Anna (1945) – költő, Budapest

Ritter György (1980) – író, újságíró, kritikus, Solymár

Tahi-Tóth László (1944) – színművész, Budapest

Toót-Holló Tamás (1966) – író, szerkesztő, Budapest

Utassy József (1941–2010)

Vándor Anna (1941) – tolmács, műfordító, Budapest

Varga Papi László (1946) – nyugalmazott tanár, közíró, Szeged

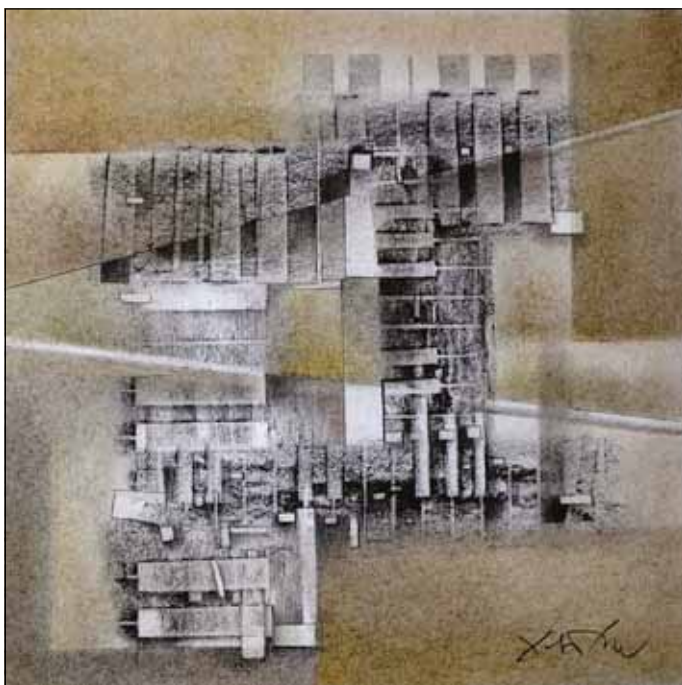
Vári Fábrián László (1951) – költő, néprajzkutató, Mezővári (Ukrajna)

Verbőczy Antal (1948–1982) – költő

Zalán Tibor (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest

ETŰD PREPARÁLT ZONGORÁRA – HOMMAGE À JOHN CAGE

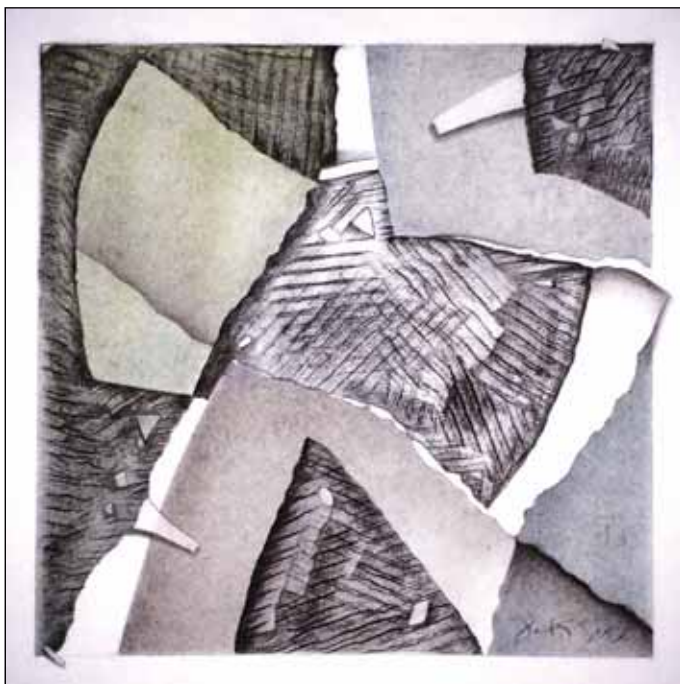
ETŰD PREPARÁLT ZONGORÁRA – HOMMAGE À JOHN CAGE

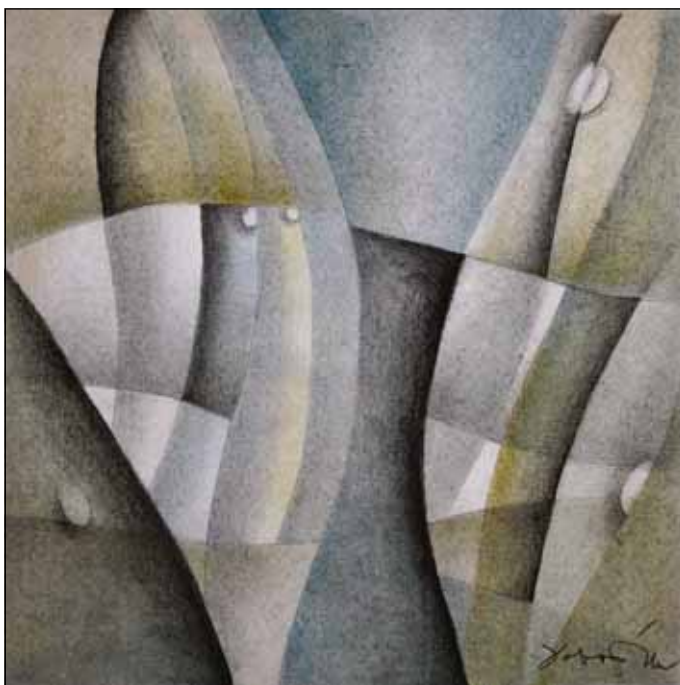
ETŰD CSENDRE ÉS ZAJOKRA - HOMMAGE À JOHN CAGE

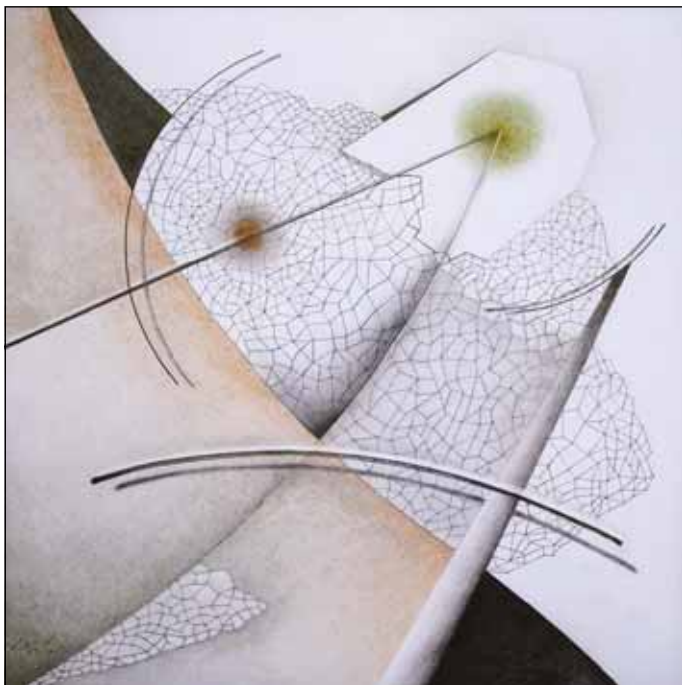
FIKTÍV TEREK

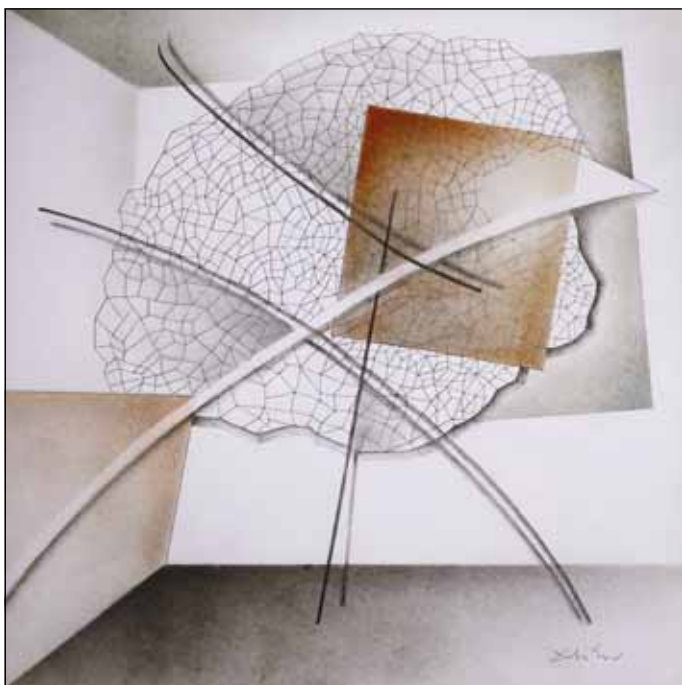
FIKTÍV TEREK

FIKTÍV TEREK

PSZEUDO-TÉR-AKKORDOK

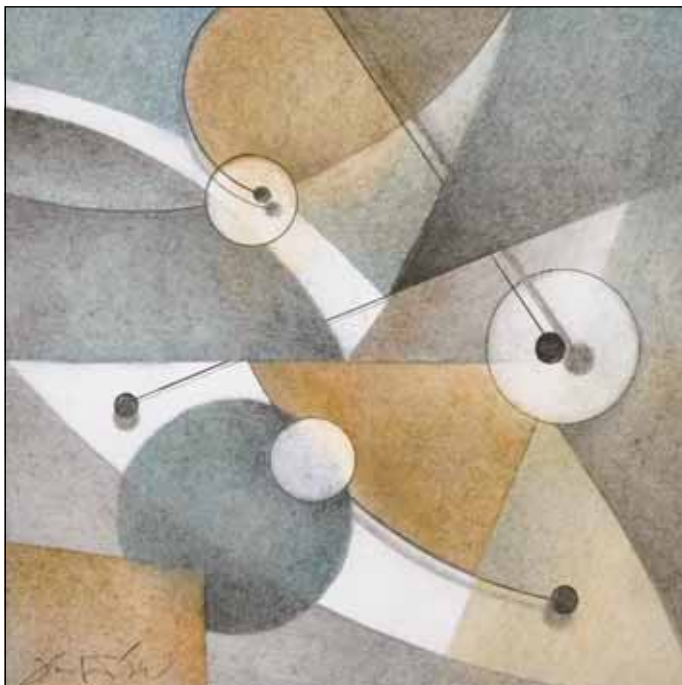
PSZEUDO-TÉR-AKKORDOK

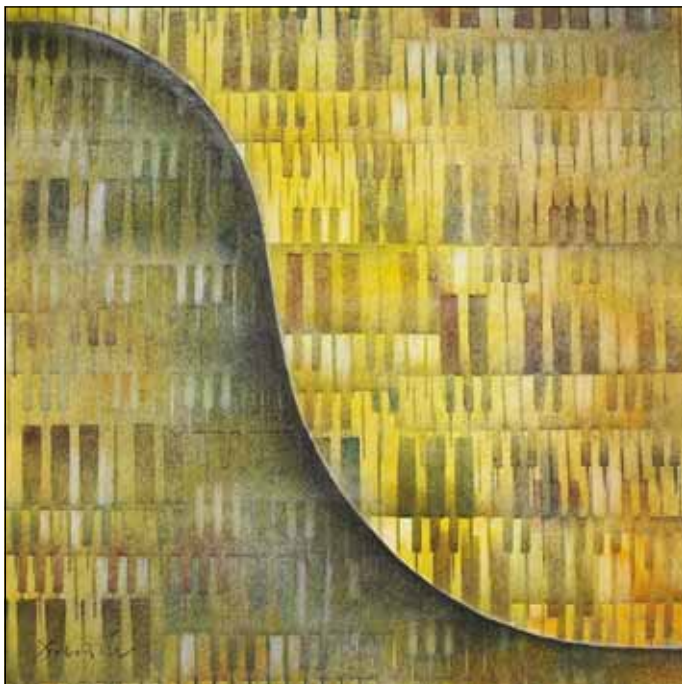
PSZEUDO-TÉR-AKKORDOK

PSZEUDO-TÉR-AKKORDOK

PSEUDO-TÉR-AKKORDOK

KONTRASZTOK - HOMMAGE À BARTÓK

ENIGMA

NATURA NATURATA

„VAJON ARÁNYOS-E HOZZÁM MOST MINDEN, AMI VAN?”
IN MEMORIAM JÓZSEF ATTILA

Borbély Szilárd

Szól a kakas már

Ajn Píremspül

Rövidített változat

Az alakoskodók megnevezése:

Mesélő, aki egyben Játékmester
 Mihály, ortodox angyal, egyben Micháel magid
 Gábor, hászid angyal, egyben Gábiel magid
 Lucifer, mitnaged, egyben Lucifer magid
 Taub Izsák, másképpen Taub Eizik, egy csodarabbi
 Bóher, másképpen a rabbi egyik tanítványa
 Parasztgyerek, más néven Kiskovács Dávid
 Eszter, a Katzék lánya
 Samesz, másképpen hitközségi szolga
 Rasekol, Fisch Jakab, másképpen hitközségi elöljáró
 Itzig Rabinowitz, szatócs
 Viceispán, vagyis Alispán
 Városi Hajdú
 Tanító, másként Tóth Benjámín viceprofesszor, végül prozelita

Továbbá más purimi alakoskodók, névtelen hászidok és egyéb jövő-menő kál-
 lói gojok.

Játszódik egy stettlben, Szabolcs megye központjának, Nyírkállónak a Zsidó-
 utcájában, valamint a város környékén. A történet péntek este kezdődik, de
 közben szombatra fordul az idő. A játék előtt és a szünetben variációk szólnak
 a *Szól a kakas már* dallamára.

**[A jelek közötti részek a Mesélő szövegébe mindig bele-belekotyogó
 hászidok, vagyis a közönség szólama, akik kommentálják, értelmezik a
 hallottakat; valamint ugratják a Mesélőt, évődnek vele.]**

[Jelek között a Mesélő a közönséghez szól mint játékmester.]

EGY PROLÓGUS JELENET
A tóraolvasásról

MESÉLŐ Amikor a Földön nagy a baj, az Égben sincs minden rendben. Vagy lehet, hogy épp fordítva áll a dolog? Amikor az Égben nagy a baj, akkor a Földön is mindig történik valami. Ki tudja?! A Mindenható, áldott legyen a neve, figyel az ő teremtményeire. Csak a rabbinövendékek, a bóherek vitatkoznak olyan hiábavalóságokon, hogy vajon, ha Isten mindenható, **[Áldassék a neve!]** áldassék a neve, tud-e olyan nagy követ teremteni, amelyet képtelen megmozdítani? Na ugye?! Nincs jó válasz. Mert ha nem tud, akkor nem mindenható. De ha tud, és mégsem tudja azt megmozdítani, hát akkor megint csak nem mindenható. **[Áldassék a neve!]** Ájvé, ájvé! Hát nem csodálatos az emberi elme, amely mindent meg tud mozdítani? De hallgassuk csak ki az angyalokat, miről vitatkoznak ott fenn így purim **[Pírem az!]**, akkor *pírem* előtt **[így most jó?]** **[Így jó.]**.

GÁBOR Boruh ato Adonaj.
 MIHÁLY ...boruh ato ...

(Háttérben jiddis zene, hol felerősödik, hol halkul, hogy hallatszódják az ima, de ne kelljen rá kizárólagosan figyelni.)

LUCIFER Mit csinálsz?
 MIHÁLY Nem látod?
 LUCIFER Látom, de nem tudom.
 MIHÁLY Olvasok.
 LUCIFER Beszélgessünk.
 MIHÁLY Nem lehet. Olvasunk.
 GÁBOR Olvasás közben nem beszélgetünk.
 LUCIFER És mit olvastok? Valami érdekeset?

MIHÁLY Mit-mit? Hát a Tórát.
 LUCIFER Miért, ti még nem olvastátok?
 GÁBOR Mindig újra kezdjük...
 MIHÁLY Mindig újabb kérdéseket találunk benne.
 LUCIFER És lehet közben beszélgetni?
 GÁBOR A Tórát mindig csendben olvassuk.
 LUCIFER Na de beszélgetés közben sem szabad Tórát olvasni?
 MIHÁLY A rebbe azt mondta, hogy Tórát mindig szabad olvasni...
 LUCIFER Na ugye. De most ellentmondtal magadnak.
 MIHÁLY Szó sincs róla. Tórát olvasni nagy micva...
 LUCIFER Néked is? És mi ebben a bóni? Én azt hittem, csak az embereknek, akik ott lenn szívnak, mint a torkos borz... Reggel az időt vágják, kis szeletenként, besosztással, míg egyszerre végük van, mint a botnak, oszt kampec doloresz...
 GÁBOR Még nagyobb micva azoknak, akik el nem enyésznek.
 LUCIFER Mér, assziszted, az Öreget érdeklí?
 MIHÁLY Ne Öregezd azt, aki időtlen...
 GÁBOR Hagyd, Misi, ez egy mitnagéd! Az ellenkezést keresi. Azért jött, hogy bosszantson és a sodrodból kihozzon...
 LUCIFER Bocs, bocsi, bocsóka... Az Öreg küldött. *(Mindketten azonnal felé fordulnak feszült érdeklődéssel.)* *(Hatásszünet után.)* Bevettétek, mi? Hehe. Jaj, de jámborak vagytok!
 MIHÁLY Az Öreg nevét hiába ne vedd!
 LUCIFER Jó, jó. Tudom, tudom. Negyedik parancsolat. Vágom. Csak ugrattalak. Na, kicsi mosolyt az arcokra. Lazuljatok.

GÁBOR Meg kellett volna tanulnod olvasni...

LUCIFER Köszí, megvagyok nélküle. Így is jól megy a biznisz.

MIHÁLY A biznisz, a biznisz!... Vagy te egy jenki? Mit akarsz itt eladni? És kinek?

LUCIFER Csak beugrottam hozzátok, mert beszélnek ezt-azt.

MIHÁLY Beszéljenek.

LUCIFER Ti tényleg nem tudjátok? Már a stettlben azt beszélnek, hogy egy rabbi vett egy dalt, amely a Messiás érkezéséről szól, pedig aki énekelte, nem is tudhatott erről. *(Sejtelmesen.)* Egy gyerek szávaival üzent az Öreg, hogy minket kihagyjon a buliból...

GÁBOR Gondolod?

MIHÁLY Épp egy dallal üzent volna?

LUCIFER Ja.

MIHÁLY És ki vette meg azt?

LUCIFER Taub Eizik, a kállói cádik...

GÁBOR Sose hallottam ilyen cádikről...

MIHÁLY Taub, Taub? Én sem...

LUCIFER Mert az Öreg rejtegeti előletek. Ő egy a titkos 36-ból...

GÁBOR Ugyan honnan tudhatnád, hisz az titok...

LUCIFER Szenilis már az Öreg, ezt-azt kikotyog...

MIHÁLY Egy stettlben?

LUCIFER Ja.

MIHÁLY És egy goj énekelte?

LUCIFER Ja, pásztorfiúcska... Dávidnak hívják egyébként: Kovács Dávid, Kiss vagy Szabó Dávid, már nem emlékszem...

GÁBOR Balgaságot beszélsz...

LUCIFER Pedig azt rebesgetik Kállóban, hogy ott születik meg a Messiás.

MIHÁLY Hol van az a Kálló?

LUCIFER Hol? Hol? Hát ennyit sem tudtok? Pedig ti tudtok olvasni! A lényeg a lényeg: elterjedt Kálló-

ban: egy titokzatos dal hirdeti, és egy titokzatos rabbi arra jár...

GÁBOR A titkon nincs áldás...

LUCIFER Ah, mesügek! Titeket, tudom, más nem érdekel, csak a Tóra. De én megyek és megnézem... *(Le.)*

(Egy ideig úgy tesznek, mint akik olvasnak tovább nyugodtan.)

MIHÁLY Mégiscsak lehet abban valami, ha egyszer azt beszélnek.

GÁBOR A Talmud megmondaná, ha volna benne valami.

MIHÁLY Engem is érdekel ez a dolog. Megyek és utánajárok. Ha jön a Messiás, lehet, hogy neked nem, de nékem ott a helyem!

GÁBOR Menj csak, rohanj csak, fel is út, le is út! Ahol két fedőt összeütnek, neked azonnal ott kell lenned. Tessék csak, tessék, én majd olvasom a Talmudot addig, mert ha senki sem olvassa, összedől a világ! És akkor aztán kapunk az Öregtől! *(Megjédvé:)* Áldott legyen a neve!

MIHÁLY Jó. Akkor tartsd a frontot. *(Le.)*

GÁBOR *(egy ideig olvas tovább)* Vagyok én egy mesüge? Hát juszt se... Dafke lemegyek én is. Mindig én tartsam a hátam? *(Le.)*

EGY JELENET

az alvásról, ami a legjobb

Mesélő, Bóher, Taub Eizik és a Pásztorfiú

MESÉLŐ Így kezdődött ez az eset, amelyről mélyen hallgat a Talmud is, nagy titok fedi azóta is. De én most elmondom nektek. Úgy beszélnek, egy nap a kállói rabbi, Taub Eizik, a csodarabbi, áldassék a neve, sétálni indult...

BÓHER Kippában és a bóherrel....

MESÉLŐ Persze hogy kippában! De szó sincs bóherről ...

BÓHER Már hogyne lenne benne bóher, minden hászid történetben kell szerepeljen egy bóher. Ki hallott már olyat, hogy a szent életű cádik elmegy sétálni, és nem visz magával legalább egy icike-picike bóherecskét...

MESÉLŐ Ugyan miért kellene neki magával vinni egy akadékoskodó bóhert?

BÓHER Hallottál te már olyat, hogy egy rendes zsidó, kivált ha cádik, kimegy az utcára anélkül, hogy sapkát tenne a fejére, he? És ne vinne magával egy bóhert, aki elkíséri, és megjegyzi azokat a bölcsondásokat, amelyeket a cádik véletlenül ejt ki a száján?

MESÉLŐ Jó, jó. Legyen neked. És vitt magával egy bóhert is! Így megfelel?

BÓHER Így: ...sétálni indult kiváló tanítványával, a későbbi olaszliszkai rabbival...

MESÉLŐ ... sétálni indult kiváló tanítványával, a későbbi sátorlajújhelyi rabbival **[Olaszliszkai rabbi lett később.]**, sátorlajújhelyi! **[Nem sadaradai! Olaszliszkai.]** Hát ti mindent jobban tudtok? Akkor legyen olaszliszkai. Szóval sétálni indult ebéd után a későbbi nagy nevű rabbival, aki akkor még bóher volt mellette **[Beee!]**. A séta és a tavaszi jó levegő elfárasztotta a betegség után lábadozó rebbét, aki aztán a patak parton ledőlt kicsit, hogy erőre kapjon. Elszundított. De a rabbi csak nem akart felébredni. A bóherek tanakodtak, mi legyen, mert túl messze távolodtak a stettlőtől, és már közel volt a sábesz, vagyis a péntek este. **[A sábesz, a sábesz!]** Kezdték ébreszteni, de csak nem akart felkelni.

BÓHER Ébredjen, Mester! Ébredjen! Na! Keljen már fel. *(Magában.)* Hát mit mondjak neki? Ég a stettl! Ég a stettl! Vízet, vizet! Ez sem használ. Hogy milyen mélyen tud aludni! Ez valóságos csoda. Talán nem is szabadna felköltötenem, mert nem fog tudni visszatalálni a lelke, ha hirtelen felkeltem. Gott bewahr! Ájvé, ájvé! Na de mégiscsak fel kell ébresztenem. Nem illik fényes nappal aludni, már elmúlt a délutáni muszaf ima ideje is... Szerencsétlenség száll a gyülekezetre, ha elmulasztjuk. *(A Bóher kétségbeesett lépésre szánja el magát:)* „Jön a Messiás! Jön a Messiás!”

TAUB Hah?! Mit álmodtam? Azt súgta a fülembé Élijahu próféta, hogy készüljünk, mert érkezik a Messiás?

BÓHER Oh, akkor csoda történt, Mester! Álmában meglátogatta Élijahu, a próféta, és méghozzá ezzel a jó hírrel! Hát ez csoda! Megyek és elújságolom a zsinagógában... *(Táncol.)* Csoda! Csoda! *(Menne.)*

TAUB Várj egy kicsit! Ne siess! Ne feszítsük túl a húrt. Mondd csak: nem te kiabáltál a fülembé?

BÓHER Én? Mernék én kiabálni? A cádik fülébe? Amikor alszik a szentséges cádik, áldassék a neve? Hát vagyok én egy mesüge? Vagyok én egy ellenlábás, egy mitnagéd?

TAUB Ne beszélj mellé. Nem te voltál?

BÓHER Némán ültem. Én ugyan nem lehettem.

TAUB Akkor vajon mit jelent ez?

BÓHER Hát csoda! De most mennünk kell, majd megtudjuk a városban.

TAUB Jó, jó. De ne siessünk. Jegyezd meg: sose feszítsük túl a

- húrt! A legjobb aludni. És álmodni! A legszebb a teremtett világ, áldott légy, Uram, aki teremtette a fűvet, a fákat, a napocskát és nővérnket, a holdat, a kökénybokrot, csak ne lenne ilyen szúrós, a csodálatosan illatozó csipkebokrot, amelyben Mózes atyánk megpillantotta örökké lobogó szereteted tüzét, ezt a múlhatatlan áldó és pusztító tüzet, amellyel választott néped iránt lobogsz... Légy kegyes hozzánk.
- BÓHER Na de talán még a hajdúkat is az Örökké- való a mi kedvünkért teremtette?
- TAUB Na ja, hát igen. E jidische Szimche ist nie e ganze Szimche. A zsidó öröm sohasem teljes öröm.
- BÓHER És a gojokat, beleértve a Bírót, meg az Alispánt is, akik a legtöbbet piszkálnak bennünket, hogy szegény kicsi zsidókat szekáljanak?
- TAUB Őket is. Mit is kezdenénk nélkülük? Ki figyelmeztetne bennünket arra, hogy zsidók vagyunk, ha nem volnának?
- BÓHER Ha a Szentföldön élnénk, nem kellene más figyelmeztetés!
- TAUB Ahol velünk van a Tóra, az a föld: szent. Nézd, ott van Kálló, a temploma tornya kimagaslik, még ha nem is akkora, mint Salamon temploma. És lásd, milyen hatalmas a megyeháza, ha nem is akkora, mint Heródes palotája vagy az Antonius-erőd. És itt van ez a csendesen csordogáló patakocská, és ez a tó olyan, mint Si-loam tava....
- BÓHER Oh, Jeruzsálem, Jeruzsálem, ha elfelejtenélek...
- TAUB Jövőre talán már Jeruzsálemben ünnepelünk!
- BÓHER Lehet, hogy erre figyelmeztet a csoda?
- TAUB Lehet, lehet... Ha eljön a Messiás, mindenütt hirdetni fogják a jelek, a fűzfák, a füvek, a madarak, a fák, jelteni fogják a jámbor állatok, de még a kövek is kiáltani fogják: eljött a Messiás, halleluja, eljött a Messiás! (*Lassan táncolni kezd.*)
- BÓHER Vigyázzon, Mester, tehenlepény!
- TAUB Ehh... E jidische Szimche ist nie e ganze Szimche. A zsidó öröm sohasem teljes öröm. Menjünk inkább vissza, készüljünk a Purimra.
- BÓHER Menjünk is, mert már nem tudják, hová tűntünk.
- TAUB Állj! Te hallasz valamit?
- BÓHER (*a közönség felé*) Pszt! Hall valamit a cádik!
- TAUB Hangot hallok!
- BÓHER (*a közönség felé*) Hangokat hall a cádik!
- TAUB Csak egyet...
- BÓHER (*a közönség felé*) Egy csodálatos hangot hall a cádik...
- TAUB Gyerekhang...
- BÓHER (*a közönség felé*) Csoda! Csoda! Gyerekhangon szól hozzá az Úr! Jelenése van a cádiknak...
- TAUB Dávid lesz az...
- BÓHER (*a közönség felé*) Nagy-nagy csoda! Dávid király maga énekel, gyerekhangon, a mi cádikunknak... Megyek...
- TAUB Ne, ne! Csendesen...
- BÓHER Szaladok a stettlbe, hogy elmondhassam.
- TAUB Dávid énekel a Messiásról...
- BÓHER (*a közönség felé*) A Messiásról! Ezt el kell mondanom! (*a közönség felé*) Csoda, csoda! A mi cádikunknak maga Dávid király énekel a Messiásról gyerekkorában!
- TAUB Csitt! Csitt... Erre jön...
- BÓHER Egyre közelebb ér... Ájvé, ájvé...

(Egy pásztorfiú, Kiskovács Dávid énekelve, furulyázva jön.)

PÁSZTORFIÚ Adjon Isten, rebbe!

TAUB Aléchem Sálom!

PÁSZTORFIÚ (Bóherhoz) Magának is!

BÓHER Nagy tisztelettel, fenség!

PÁSZTORFIÚ Oszt, hogy ityeg a fi-tyeg?

BÓHER (a közönséghez) A cádikkal beszélget Dávid, hát csoda, nagy-nagy csoda....

TAUB Egy szép dalt énekeltél...

PÁSZTORFIÚ Annak-e...? Ha csak ennyi kell a bódogságához, én el-énekelhetem mégeccer.

TAUB Énekelj el, kérlek, valami méz-édes, titokzatos zengése van...

PÁSZTORFIÚ Nincsen ebben semmi titokzatos. Na figyeljenek, így ke'ni: (Élénekli a Szól a kakas már kezdetű éneket.)

TAUB Hallod-e, nem adnád el nekem?

PÁSZTORFIÚ El én, az anyám is. De mit?

TAUB Ezt a nótát.

PÁSZTORFIÚ Énekeljem el újra?

TAUB Nem. Add el nekem.

PÁSZTORFIÚ De hogy tudnám én el-adni?

TAUB Ímhol egy máriás érte.

PÁSZTORFIÚ Eladom én...

TAUB Hohó, előbb ígérd meg, hogy másnak nem adod el.

PÁSZTORFIÚ Megígérem, senki emberfiának.

TAUB Hohó! De te se éneked többé.

PÁSZTORFIÚ Üsse kő, azt is megígérem. Na, adjon Isten, megyek **[míg meg nem gondolják magukat]**, mer' még elszéled a nyáj.

TAUB Mondd meg apádnak, üdvözlí a rebe...

BÓHER (a közönséghez) Ájvé, ájvé... Gyengül a rebe elméje! Kiadni pénzt, a semmire, rebe? Mintha

kidobta volna az ablakon. Huss! Ájvé, ájvé! Inkább a szegényeknek kellett volna adni!... Az legalább micva... (Elrohan.)

TAUB Meg vagyok verve ezzel a bóherral. Ez a Kiskovács Dávid. Mióta meghalt az anyja, mindig segítjük. Nálunk szolgált. Nagyon szépen furulyázik. És milyen szép ez a dal... (Dúdolja magában.) Na de hát, a zsidó öröm sohasem teljes öröm. (El.)

EGY JELENET a titkolt szerelemről

MESÉLŐ Élt ebben a mezővárosban, mint mondtam, Kállónak hívták, egy szegény bóher **[Dehogy bóher! A városi héder viceprofesszora volt!]**, vagyis a városi **[nem héder az, ti mesügék, hanem oskola]**, tehát a városi oskola viceprofesszora, tudós és tekintetes Macskássy Benjámín. A nagyapja állítólag nemes volt, de a kutyabőr valahol elkallódott. Az árva gyerek, ahogy az már lenni szokott, a Benjámín nevet kapta. A gyülekezet felnevelte, Patakra küldte, hogy tanuljon. Így lett Benjámín szegény melamed. **[Nem melamed, hanem viceprofesszor!]** Így lett tehát. **[Én is tudom, csak megbicsaklott a nyelvem!]** Kállóba vetődött, bérelt egy szobát a Kiskovácséknál. Azon a portán volt egy szegény zsidó család, a Katzék, ők is bérlők voltak. Így esett, hogy Jacob Katz lánya, az Eszter meg a Macskássy fiú titkon valahogy egymás mellé keveredtek. Egyszer csak azt mondta az Eszter:

ESZTER Gyerekem lesz, Benjámín.
TANÍTÓ Húha! Most mit csináljunk?

ESZTER A gyerekeknek apa kell.
 TANÍTÓ Na de honnan szedjük?!

ESZTER Minden gyerekeknek van apja.
 TANÍTÓ Má' hogy én?
 ESZTER Nem is én...
 TANÍTÓ De az nem lehet.
 ESZTER Ugyan miért nem?
 TANÍTÓ Nem vehetek el zsidó lányt.
 ESZTER De szeretsz-e?
 TANÍTÓ Mindennél jobban.
 ESZTER Akkor meg elvehetsz.
 TANÍTÓ Keresztelkedj ki.
 ESZTER Azt nem lehet.
 TANÍTÓ Miért ne lehetne?
 ESZTER Mert lehet, hogy a fiam lenne a Messiás. Ha megkeresztelik, akkor nem lehet Messiás.
 TANÍTÓ Ki mondta?
 ESZTER Hogy lehetne keresztény a Messiás?
 TANÍTÓ Az legyen a Messiás gondja. Te csak keresztelkedj ki, és elveszlek.
 ESZTER Mondom, hogy nem lehet. Apám kitagad. Anyámat többé nem látom, se a testvéreimet.
 TANÍTÓ Babonaság ez. Na és akkor mi van?!

ESZTER Te könnyen beszélsz! Nem neked kell lemondani a családotról.
 TANÍTÓ Nekem nincs családom.
 ESZTER Akkor meg azért. Térjél te be inkább hozzánk.
 TANÍTÓ Nem örültem meg! Meg a gyerekeknek is jobb, ha nem zsidó.
 ESZTER Hogy mondhatasz ilyet!? Én büszke vagyok arra, hogy zsidó leszek. Én is az vagyok. És büszke vagyok arra, ha ezért megvetnek. Hogy védekezhetnék egyébként? Szégyenkezsem talán egész életemben, mert zsidónak születtem?
 TANÍTÓ Szökjünk meg, Eszter.
 ESZTER Én nem szököm...
 TANÍTÓ Elmegyünk oda, ahol nem ismernek. Majd csak megbékél az apád.

ESZTER Nem ismered. Soha!
 TANÍTÓ Akkor meg most mit tudom én, mit csinálunk... Kit szeretsz jobban: engem vagy az apád?
 ESZTER Téged... Meg a fiamat.
 TANÍTÓ Akkor gyere velem. Elszökünk.
 ESZTER Hová?
 TANÍTÓ Mit tudom én. El. Valahová...
 ESZTER Nem. Értsd meg!
 TANÍTÓ Akkor ne találkozzunk többé.
 ESZTER Férfias megoldás.
 TANÍTÓ Mit akarsz? Növesszek szakállt meg pajeszt, öltsek kaftánt, és spekuláljak egész nap arról, hogy mikor jön el a Messiás?
 ESZTER Csak azt, hogy légy apa. Áldd meg az asztalt, mondd el az imát. Vagy csak legyél ott, hogy lásd, hogy nő fel a fiad. Neveld rendes zsidónak.
 TANÍTÓ Hogy neveljem zsidónak, ha magam se vagyok az?
 ESZTER Majd segítetek.
 TANÍTÓ Köszönöm. Nagy segítség. Van még más ötleted is?
 ESZTER Tegyéél úgy, mintha nem ismernél.
 TANÍTÓ Jó, majd igyekszem.

EGY JELENET az angyalokról és a betérésről

MESÉLŐ Lucifer, a *mitnagéd* angyal, hogy utánajárjon a dolgoknak, miképpen ígérte, leszállt a harmadik mennyből. Vándorprédikátor, vagyis egy *magid* képét öltötte magára. És mintha forgószél támadt volna, egyszerre a Bátor és Kálló közötti poros úton termett. Nagy jámboran baktatott Kálló felé. Mihály is elunta a tóraolvasást,

és mivel neki is fúrta az oldalát a Messiásról szóló hír, ő is vándorprédikátor-maskarát vett magára, és a pócsi úton nagy hetykén gyalogolt Kálló felé. Gáabriél is, miután egyedül maradt, megelégette a jámborságot. Ő is szépen alakot öltött, és ő is Kállónak vette az irányt...

A Rabbi meg visszafelé tartott a mezőről. Hogy a hívei ne nyugtalankodjanak, előreküldte hírvivőnek a bóhert. Az pedig beérve a városba hangosan hirdette, hogy a rabbinak jelenése volt, azt hallotta álmában: „Közeleg a Messiás, és pont Kállóhoz. Örüljete! Halleluja!” Erre a Zsidóutcában nagy izgalom támadt: „Készülődjünk!” „Biztos Illés súgta meg neki.” „Vagy maga a Mindenható, áldott legyen a neve.” „Van a mi rabbink is olyan szent, hogy meghallja, amit az angyalok beszélnek, nem kellett annak senki súgása.” „Úgy van.” Ilyen és efféle találgatások keltek azonnal lábra a Zsidóutcában. A rabbinak derült volt a kedve, énekelgette az újonnan vásárolt dalt. Közben találkozott a falu fiatal másodtanítójával, aki titkon követte őt a mezőre, és amikor látta, hogy egyedül maradt, hozzászegődött.

TANÍTÓ Adjon Isten, Rabbi uram!

TAUB Salom.

TANÍTÓ De jó kedve van.

TAUB Legyen neked is.

TANÍTÓ Nekem nagy gondom van.

TAUB És mi lenne az?

TANÍTÓ Zsidó szeretnék lenni.

TAUB Ezt már mondtad egyszer. Már megint ezzel akarsz ugratni?

TANÍTÓ Pedig komolyan mondom, nem látok más megoldást, zsidóvá kellennem.

TAUB Áj, édes fiam, a múltkor láttam, hogy a Horowitz nagyon szomorú.

TANÍTÓ A részeges Horowitz?

TAUB Nem mondd!? Iszik a Horowitz?

TANÍTÓ A köszörűs Horowitz, az mint a kefekötő...

TAUB A Horowitz nem köszörűs. Boltja van.

TANÍTÓ Akkor az nem a Horowitz?

TAUB Nem, dehogy! A részeges az a Rabinowitz, amelyiknek az a kövér felesége van...

TANÍTÓ Az a Horowitzné.

TAUB Hát csak jobban tudom?

TAUB Na most ezen ne vitatkozzunk! Nem mindegy, hogy melyik Rabinowitz?

TANÍTÓ Az előbb még Horowitzot mondott...

TAUB Mert belezavarsz. Szóval, amikor kérdezem tőle, hogy mi bajod van, Horowitz?, azt mondja: Két nagy bajom van nekem, rabbi. Az egyik az, hogy a feleségem zsidó. De hát te is zsidó vagy, mondom neki. Hát ez meg a másik, mondja.

TANÍTÓ De jó neki, hiszen ő zsidó...

TAUB Nem értelek titeket! Horowitz amiatt szomorú, hogy zsidó, te meg azért, mert nem vagy az?

TANÍTÓ Az mindent megoldana...

TAUB Mit oldana meg?

TANÍTÓ A problémát.

TAUB Te örülhetsz, hogy nem születted zsidónak. Tudod, hány zsidó szeretné, ha nem lenne zsidó? Miért akarsz te zsidó lenni?

TANÍTÓ A becsület miatt.

TAUB A becsület, a becsület. Asszony van a dologban, ugye?

TANÍTÓ Lány...

TAUB Ó, jaj! Csak nem az Eszter?

TANÍTÓ A rabbi az ember lelkébe lát.

TAUB Hát ez nehéz ügy, fiam, nehéz ügy...

TANÍTÓ Azt mondják, hogy Taub Izsák mindent csomót fel tud oldani.

TAUB De csak a zsidók csomóit.

TANÍTÓ Ezért kell nekem is zsidóvá lennem.

TAUB Ájvé, nem jó az. Ne akarj te betérni! Jobb lesz mindenkinek.

TANÍTÓ Hogy mondhat ilyet?

TAUB Schwer ist zu sein e Jid. Nehéz zsidónak lenni.

TANÍTÓ De nehéz titkot hordozni is.

TAUB Az igaz. Majd gondolkodom. Sálom. Sietnem kell.

TANÍTÓ Isten áldja!

EGY JELENET

a három magid fogadásáról

MESÉLŐ Így történt, hogy egy hideg és szeles éjszakán három rabbi érkezett keletről Kállóba. Lembergől vagy Vilnából [**Nem Vilnából, onnan nem jöhet jó, hanem Csernowitzból**], szóval akkor Csernowitzból [**Berdicsevből jöttek, Berdicsewből!**], vagy tán Berdicsevből, nem tudni, annyi bizonyos, hogy messziről, igen messziről érkeztek, hosszú utat hagytak maguk mögött, amíg Kállóig értek. Lovaik holtfáradtak voltak, kocsijuk majd szétesett már, maguk is alig tudtak ülni a bakon. [**Gyalog jöttek!**] Szóval alig álltak a lábukon. Úgy estek ágyba, hogy egy szót sem lehetett kivenni belőlük. Ebben talán a hideg ellen használt pálinka is ludas lehetett, tisztesség ne esék szólván. Elég az hozzá, hogy a városkában elterjedt a hír: közel a Messiás érkezése, három cádik érkezett hozzánk, hogy ezt hírül adja, még a gojok is arról beszél-

tek, hogy ezek a buta zsidók [**Aki mondja!**], mármint a hászidok, már megint lázban égnek, izgatottan rohangálnak a stettben le s fel. Azt beszélik, megérkeztek hozzájuk a három királyok, pedig épp nincs ádvent, hanem a Purimnak van itt az ideje, hiszen éppen csak véget ért a Vízkereszt. De azt is suttoják, hogy a keletről jött három álöltözetben utazó király, akik azt a titkos hírt hozták magukkal, hogy itt fog megszületni, a zsidók közt újraszületni a Messiás, és vele eljön a világ végét jelentő ítélet. Ezért az alispán kiküldte a bírót a zsidókhoz, hogy járjon utána a dolognak. Másnap a három idegen a tanházba ment. A kállói haszidok, hát mit csináltak volna mást?, épp épületes dolgokról beszélgettek a tanházban:

SAMESZ Mit csinál egy jámbor zsidó, mielőtt a teát meginná?

HÁSZIDOK Na? Na?

SAMESZ Kinyitja a száját. *(Nevetés.)* És azt tudjátok-e, hogy ki irtotta ki az emberiség egynegyedét?

HÁSZIDOK Na ki?

SAMESZ Hát Káin! *(Nevetés.)* És akkor azt mondjátok meg, melyik állat nem volt Noé bárkájában?

HÁSZIDOK Hát... melyik? A poloska?

SAMESZ A hal! A hal... *(Nevetés.)*

HÁSZIDOK Ja, tényleg. Hát persze hogy a hal... Na meg a pióca. *(Közben bejön a három magid.)*

LUCIFER Aludhatnánk itt az éjjel?

SAMESZ Hagyjatok most, még...

GÁBRIEL Nagyokos, azt kérdeztük, éjszakázhatnánk-e itt.

SAMESZ Mondtam már, hogy hagyjatok. Nem lehet! Értsék meg, nincs hely, nincs hely.

LUCIFER Mi az, hogy nincs hely?

SAMESZ Hát ha nincs, hát nincs!
Még hozzá három hely nincs!

MICHÁEL Akkor a tűz eméssze el ezt
a házat!

SAMESZ Tűz eméssze, tűz eméssze,
könnyű azt mondani, hogy a tűz
eméssze! Azt akárki mondhatja...

GÁBRIEL De ezt nem akárki mondta,
hanem a berdicsevi magid, tudjá-
tok meg!

LUCIFER És a Tűz Angyala már útnak
indult.

SAMESZ A berdicsevi magid? Hát
mér' nem ezzel kezdtétek? Akkor
van hely...

HÁSZIDOK Jaj, meneküljünk! Hal-
lottátok, a berdicsevi magid azt
mondta, hogy tűz eméssze. Mind
itt fogunk elpusztulni! Te Samesz,
te Samesz. Miért nem adtál nekik
helyet?

SAMESZ Nagy micva könyörölni a
rászorulókon, csak a legkiválóbb
cádikok képesek erre.

GÁBRIEL Örvendjete, hászidok.
Nagy bajtól menekültetek meg.
A cádik ugyan már kiharancsolta
a Tűz Angyalát, amely épp Kállóba
tartott, hogy eleméssze nyomorú-
ságos házaitokat, de a nagy cádik
megkönyörült, és visszarendelte a
pusztító angyalt.

HÁSZIDOK Csoda, nagy csoda tör-
tént Kállóban! Halljátok a csodát:
a berdicsevi magid visszaparanc-
csolta a Tűz Angyalát!

LUCIFER Bizony, most az egyszer
megmenekültetek, hogy a kénkö-
ves eső pusztítson el benneteket.
Hozzatok már valamit inni!

SAMESZ Azonnal, azonnal. Legye-
tek a vendégeink! Cuccoljatok le,
érezzétek magatokat otthon. Me-
gyek, megkeresem a rabbinkat,
bizonyosan meghív titeket a sábe-
szi asztalhoz. (El.)

EGY JELENET

a tokaji tréfli aszúró!

MESÉLŐ Így telt-múlt az idő a kállói
hászidoknál. Mire a rebbe vissza-
tért, a városban már elterjedt a hír,
hogy Kálló felé közeleg a Messiás.
És itt nem lehet félreértés, mert a
rabbinak látomása volt, sőt még
hallotta is álmában, hogy jön a
Messiás, mondták a bóherek, és
aztán a hászidok mind. Mire a reb-
be visszatért, felbolydult az egész
Zsidóutca. És erre pedig az egész
városban nyugalanság vett erőt.
Mindig történik valami, ha a zsidók
nyugtalanok, gondolták a városla-
kók. A bóherek tódították is a hírt,
minden szaván kicsit változtattak,
és a végére alig lehetett ráismerni
a hírre. A város hajdúját leküldték,
hogy tapogatózzon, tudakolódjon,
járjon utána ennek az egész kala-
májknak.

VÁROSI HAJDÚ Hogy megy az üzlet,
Itzig Rabinowitz?

RABINOWITZ Oh, nagy ráfizetség,
nagy ráfizetség, csak a veszteség,
csupán a veszteség... Mindent
ócsón adok, drágán veszek. Csupa
ráfizetség, ájvé! Mindig csak a cő-
resz, sohasem a bóni... Ájvé, ájvé.

VÁROSI HAJDÚ Mit siránkozol? Most
vettél egy házat, azt beszélnek...

RABINOWITZ Rám tukmálták. Akar-
tam én? Hát rám tukmálták. Mu-
száj vót! Zsidónak kell adakozni,
segíteni másikat zsidót, ha meg-
szorul. Nagy ráfizetség, nagy rá-
fizetség...

VÁROSI HAJDÚ De akitől vetted, az
nem volt zsidó!

RABINOWITZ Jótékonykodni min-
denkivel muszáj, nemcsak zsidó-
val. Ájvé, ájvé, Schwer ist zu sein
e Jid.

VÁROSI HAJDÚ Kereszténynek se könnyű, pénteken nem lehet húst enni. Hát miért nem lehet pénteken húst enni?

RABINOWITZ Igaza van a méltóságos úrnak: hát miért nem lehet pénteken húst enni?

VÁROSI HAJDÚ Ah, nem lehet veletek beszélni, folyton csak visszakerdeztek.

RABINOWITZ Hát már nem is kérdezhet az a szegény zsidó?...

VÁROSI HAJDÚ Na de az üzlet, az hogy megy, he?

RABINOWITZ Geht wie Macesz im Vatikan.

VÁROSI HAJDÚ Mit mondasz?

RABINOWITZ Mondok, hogy megy, mint a macesz Vatikánban.

VÁROSI HAJDÚ Te most viccelsz, he?

RABINOWITZ Dehogy, dehogy! Szegény zsidó nem viccel, szegény zsidó csak válaszol a nagyságos úrnak.

VÁROSI HAJDÚ Nem vagyok én nagyságos.

RABINOWITZ Tisztelendő?

VÁROSI HAJDÚ Kurvaanyád tisztelendő!

RABINOWITZ Tiszteletes?

VÁROSI HAJDÚ Az meg a protestáns lelkész uram.

RABINOWITZ Akkor tekintetes az úr, nemde?

VÁROSI HAJDÚ Azt mondhassuk, mondjuk...

RABINOWITZ Nágyon jó, nágyon jó! Drága jó tekintetes nemzetes vitéz uram....

VÁROSI HAJDÚ Na, na, te valamit akarsz!...

RABINOWITZ Akar én valamit? Hát akkor mondanám! Nem akar én semmit, csak van nekem ez jó kis borocskám, Tokajból hozták, nem tudok vele mit kezdeni, hát nem kóser, nem kóser! Hát vinné már

el innét, mert nagy a kísértés. Jót tenne velem. Ájvé, de fene nagy kísértés! Már nem merek az asszony elé kerülni se...

VÁROSI HAJDÚ Drágán adod, te.

RABINOWITZ Szoktam én? Hát ismer! Csak a ráfizetség van vele, higgye el. Csak nyelve hegyét dugja bele, icipicit...

VÁROSI HAJDÚ Egy kóstolást megér. Lássuk azt a hitvány lőrét, te Itzig!

RABINOWITZ Nem bánja meg.

VÁROSI HAJDÚ Majd szólok... Nem mondom, baszom a lelked, te Itzig.

RABINOWITZ Ugye? Ugye? De nem kóser, ájvé. Nem kóser...

VÁROSI HAJDÚ És mennyi' adod?

RABINOWITZ Ajándék! Ajándék a nagyságos úrnak. Ajándék lúnak meg ne nézzed a fogát, ahogy mondani szokták...

VÁROSI HAJDÚ Fura egy népség vagytok ti, zsidók! Nem hisztek Krisztus feltámadásában, de abban igen, hogy a tisztelt csodarábbi kendőt terített a folyó vizére, s azon száraz lábbal átcsúszott a túlsó partra... És arról mit beszélnek nálatok, hogy mikor érkezik a Messiás?

RABINOWITZ Azt várjuk, a Messiást, azt nagyon várjuk, mint a... Hát szóval várjuk, mint a Messiást.

VÁROSI HAJDÚ De azt mondogatják, hogy itt fog megszületni nálatok, Kállóban.

RABINOWITZ Hát én erről nem tudhatok, meg kék kérdezni a szent cádikot...

VÁROSI HAJDÚ Ilyen nagy dolog, és te nem hallottál vóna róla?

RABINOWITZ Hát... mostanában nincs viselő asszony. Hacsak nem az Eszter fogja szülni, annak közeleg az ideje.

VÁROSI HAJDÚ Melyik Eszter?

RABINOWITZ A Katzék lánya, az Eszter. De nincs meg annak a gyerekek az apja...

VÁROSI HAJDÚ Hogyhogy?

RABINOWITZ Nü, nagy szegény! Nagy szegény!

VÁROSI HAJDÚ Megesett a lány?

RABINOWITZ Meg szegény, nagyon megesett, meg is ütötte magát. Hihi. Ilyen nagy pocakja lett, ni, úgy megütötte magát... De nem mondja ki a nevét a gazembernek.

VÁROSI HAJDÚ Nagyon gyanús... nagyon gyanús... Na, akkor az a gyerek lesz a Messiás.

RABINOWITZ Hacsak úgy nem.

VÁROSI HAJDÚ Hát akkor egészsé-
günkre, Itzig!

RABINOWITZ Éltesse az Örökkévaló,
áldassék a neve, a nemzetes te-
kintetes urat...

VÁROSI HAJDÚ Ne hízelegj, te, ne hízelegj! Csak egy pohárral igyál belőle.

RABINOWITZ Nem lehet, ájvé, nem lehet... Schwer ist zu sein e Jid.

VÁROSI HAJDÚ Hát egy kicsit se?

RABINOWITZ Egy kicsit se.

VÁROSI HAJDÚ De talán egy pindurit?

RABINOWITZ Talán pinduricskát... ha nem lát meg a rabbi. *(Iszogatnak.)*

EGY JELENET

vagyis pilpul a Messiás érkezéséről

MESÉLŐ A Hajdú visszament a vármegyeházára. *(Eltéveszti az ajtót...)* Mondom, a vármegyeházára. Szóval egy kicsit cikcakkban ment, ahogy azt látni lehet, mert az a **[Pfúj, tréfli... a güzü hordja el!]** bor, amit ketten elköstölgattak, emberül megtette a hatását. A Hajdú jelentette a

Vármegyénél, hogy a stettlben a Katzék lányát valami kurafi felcsinálta, és az Eszter szülése a napokban esedékes. **[Bátor egy zsidó menyecske az, férj nélkül is tud szülni, hehe...]** És ezek a kerge hászidok úgy várják annak a csecsemőnek a születését, mint a Messiást. Hogy még gyanúsabb legyen a história, érkezett is az éjjel három titokzatos vendég, állítólag napkeletről, akik zsidó esküvel állítják, hogy a Messiás fog megszületni. És bár a Hajdú állapotára való tekintettel a jelentést nem iktatták a vármegyegye nagykönyvébe, a szóbeszéd elterjedt. A lelkész azt mondta, hogy ez csak zsidó babona. A katolikus pap azonban összevonta a szemöldökét, és elsötétült arccal azt mondta: jó lesz vigyázni, mert akkor közel a végítélet. De meg is érdemli ez a bűnös város, annyi benne az istentelen kálomista fertelem... Az alispán, aki felvilágosult, Budát járt ember volt, egyszer már Pozsonyt is meglátta, azzal zárta le a vitát, hogy hallgatassék meg a másik fél is. Taub rabbit személyesen kikérdezi. És mert a rabbi a bóherrel épp a vármegyeház előtt szaporázott, hát az alispán kihajolt az ablakon és kikiabált neki:

ALISPÁN Hová, háová olyan nagy sietve, rabbi? Csak nem a Messiás elé?

TAUB A zsidónak mindig sietnie kell.
ALISPÁN Oszt miért kell sietnie a zsidónak?

TAUB Mert nem tudhatja, mikor jön a Messiás.

ALISPÁN Mert már jön?

TAUB Hát, úton van...

ALISPÁN Mióta?

TAUB Az idők kezdete óta.

ALISPÁN Na jó, ezzel nem lettem okosabb. Nehéz veletek társalkodni. Ezt az egészséget csak ti értitek. De nem is erről akartam szólni veled. Hanem az a hír járja, hogy most érkezik, és még hozzá épp ide, a kállói hászidokhoz...

TAUB Mi erről nem tudunk semmit, de az nem lep meg bennünket, mert az Örökkévaló... nem köti az orrunkra, hogy mikor tetszik neki elküldeni a Messiást.

ALISPÁN Ti nem hisztek a Messiásban?

TAUB A zsidónak nem hinni kell, elég várni...

ALISPÁN De hogy várná, ha nem hisz benne?

TAUB Hát azzal, hogy zsidó marad: tartja a szombatot, eszi a kósert, mondja az imát. Nem kevés az, jaj, nem kevés. Jaj, nehéz dolog zsidónak lenni. Schwer ist zu sein e Jid...

ALISPÁN És akkor eljön a Messiás?

TAUB Hát persze. Tehetne az mást? De ha nem maradnak meg a zsidók zsidónak, jámbornak, hanem mind gőgös és gazdag goj akar lenni, nem szegény, jámbor zsidó, akkor hová, kikhez jönne el az a szegény Messiás?

ALISPÁN Mér, gazdag zsidóhoz nem megy a Messiás?

TAUB Hát hallott már olyant a méltóságos úr, hogy a gazdagok befogadták a szegény vándort? Adtak neki hajlékot, ültették asztalhoz, fektették a saját ágyukba?

ALISPÁN Igazad lehet, Jézus urunk is istállóban született.

TAUB Na ugye, ugye?

ALISPÁN De ti szegények vagytok.

TAUB Szegények...

ALISPÁN Jámborak is vagytok.

TAUB Jámborak...

ALISPÁN Befogadjátok a jövevényt.

TAUB Befogadjuk.

ALISPÁN Alamizsnát adtok a szűkölködőnek.

TAUB Alamizsnálkodunk szorgalmasan.

ALISPÁN Akkor nincs semmi akadálya, hogy hozzátok jöjjön a Messiás...

TAUB Úgy látszik, ezek szerint nincs.

ALISPÁN Akkor meg mégiscsak ide fog jönni.

TAUB Ezt honnan veszi a méltóságos úr?

ALISPÁN Azt beszélük.

TAUB Kik?

ALISPÁN Hát a zsidók a Zsidóutcában.

TAUB Ott mindig ezt beszélük, folyton jeleket meg csodákat látnak, de ne higgyen nekik a méltóságos úr.

ALISPÁN De ha megtudtok valamit, szóljatok! Mert minket is érint a dolog. Ötven százalékig benne vagyunk az üzletben, hehe...

TAUB Úgy lesz.

ALISPÁN Úgy legyen.

EGY JELENET

MESÉLŐ Egy házban, ahol keresztény és zsidó bérlők laktak, az udvaron a Katz és a Kiskovács gyermekek békésen játszottak mindaddig, míg a Kiskovács gyermekek egy napon meg nem macacsolták magukat. **[Kiskovács: A papa azt mondta, hogy ti zsidók vagytok, és megöltétek a mi Üdvözítőnket!]**, mondta durcásan, és elfordult, lábujjaival a földet piszkálta. A kis Sámuel gyorsan válaszolt, hogy megmentse a vágyott közös játékot. **[Sámuel: Nem, becsszóra! Azok**

a Kohnék voltak, a szomszédból...], mondta. És ebben meg is egyeztek, azzal a feltétellel, hogy majd ha találkoznak velük, megkérdik a Kohn gyereket, mit tudnak a dologról, és hogy valóban ők voltak-e. De mivel azok rártartiak voltak, valójában se a Katz, se a Kiskovács gyerekek nem szerettek velük játszani...

(A gyerekek pörgettyűznek, barkobáznak. Összevesznek.)

KATZÉK Add ide!

KISKOVÁCSÉK Nem adom. Csaltál.

KATZÉK Nem csaltam. Ti csaltok!

KISKOVÁCSÉK Mindig a zsidók csalnak...

TANÍTÓ Min veszekedtetek?

KISKOVÁCSÉK A pap bácsi azt mondta, hogy a Katzék megölték a mi Üdvözítőnket.

TANÍTÓ És miért pont a Katzék?

KISKOVÁCSÉK Mert ők zsidók.

TANÍTÓ És azért?

KISKOVÁCSÉK Azért!

TANÍTÓ Tényleg?

KISKOVÁCSÉK Tényleg. Tanultuk.

KATZ SAMU De nem igaz, tanító úr, nem mi voltunk! Talán a Kohnék lehettek!

TANÍTÓ A Kohnék? Honnan tudod?

KATZ SAMU Mert ők olyan undokok. Mi nem tennénk ilyet.

TANÍTÓ És ezen összevesztetek?

KISKOVÁCSÉK Kicsit, de már kibé-kültünk.

TANÍTÓ És az apád honnan veszi ezt?

KISKOVÁCSÉK Mondta a pap bácsi a templomban. Meg tanulta is a kátéból.

TANÍTÓ Értem. A káté pedig hasznos. És még mit tanultatok?

KISKOVÁCSÉK Hogy megbabonázzák a tehenet, hogy elmenjen a teje.

TANÍTÓ Hinnye-bennye...

KISKOVÁCSÉK Ha átbukfenceznek a fejükön, bármilyen állattá át tudnak változni.

TANÍTÓ Még tán elefántta is?

KISKOVÁCS Olyan állatot még nem láttunk. És keresztény gyereket áldoznak.

TANÍTÓ Miért tennének ilyet?

KISKOVÁCS Hogy kiengedjék a vé-rét...

KATZÉK Ezek hazugságok. Miért tennének ilyet?

KISKOVÁCS Hogy belesüssék a pászkába! Mer' úgy finomabb.

KATZÉK Véres pászka? Aligha finom.

KISKOVÁCS Akkor varázslat miatt. Vagy inkább gonoszszágból

TANÍTÓ A zsidók gonoszok?

KISKOVÁCS Nagyon gonoszok.

TANÍTÓ Mitől gonoszok?

KISKOVÁCS Mert gazdagok! A gazdagok mind gonoszok.

KATZÉK Ki? Mi volnánk gazdagok? Akkor miért játszotok velünk?

KISKOVÁCS Ti nem vagytok gonoszok.

KATZÉK Akkor talán a Kohnék?

KISKOVÁCS A Kohnék sem. Csak zsidók...

TANÍTÓ És a Kohnék ölték meg Jézust?

KISKOVÁCS Ha nem ők, akkor a rokonaik.

EGY JELENET

a sábeszi vendéglátó asztalról

MESÉLŐ A péntek már a küszöbön állt **[Vagyis csütörtök esete volt.]**, amikor az asztalnál együtt ültek: a vendégségbe érkezett három magid és Taub Eizik, a rabbi családja és a tanítványok.

TAUB Áldassék az Örökkévaló ezért a napért. Szép dolgok történtek...

BÓHER Bizony!
 TAUB Meg rosszak is.
 BÓHER Ájvé, ájvé!
 TAUB Kedves vendégeket hozott nekünk, három magidot.
 BÓHER Bizony, bizony!
 MICHÁEL ÉS GÁBRIEL Áldott legyen az Örökkévaló, szép nap volt valóban.
 TAUB Mi járatban vagytok, honnan érkeztetek?
 MICHÁEL ÉS GÁBRIEL Hát, ööö, szóval...
 LUCIFER Úgy keletről (*mutatja*), én legalábbis...
 TAUB Miért, nem együtt utaztatok?
 LUCIFER De együtt, ja, ja.
 MICHÁEL ÉS GÁBRIEL Igen-igen, együtt...
 TAUB És mi célból utaztok?
 LUCIFER Hírt kaptunk a Messiásról.
 TAUB Ó, ti is? Magam is jelet látam...
 BÓHER Ma csoda történt! A rebe halotta álmában, hogy érkezik a Messiás...
 TAUB Pontosabban hallottam.
 BÓHER Azt beszélik, hogy itt születik meg Kállóban...
 GÁBRIEL Kik beszélik?
 BÓHER Hát... mi.
 LUCIFER A zsidók?
 BÓHER De már a gojok is...
 LUCIFER Mert már megszedítették őket a folytonos ujjongásokkal.
 MICHÁEL És miféle jelek azok?
 TAUB Egy dalt hallottam, amely titkos üzenet rejt. A pásztorfiú, aki énekelte, nem is tudhatja, mit énekel.
 MICHÁEL Mit énekel?
 TAUB Megvettem tőle. Ez volt, figyeljete: (*Eléneklí. Egyik kiegészítésel, amit neki tulajdonítanak.*)
 MICHÁEL Honnan tudhatott erről az a pásztorfiú?

TAUB Én sem értettem, ezért vettem meg tőle.
 GÁBRIEL Most már a tied, a fiú el fogja felejteni, nem fogja tudni többé elénekelni ezt a dalt.
 TAUB Azóta sem hagy nyugodni ez a dal...
 BÓHER A cádik hallotta a Messiás érkezését, Illés próféta mondta el neki álmában...
 MICHÁEL Te bóher, biztos, hogy így volt?
 BÓHER Lehetett volna másképp?
 MICHÁEL Lehetni nem lehetett. De most nem az a kérdés, viszont mégis másként volt...
 BÓHER Jó, jó, valóban másként volt. De mit mondjunk a hászidoknak, akiknek minden nap egy örökkévalóság? Akik minden Pészahkor elmondják: „Jövöre Jeruzsálemben!” – de úgy fognak meghalni, hogy sohasem látják Jeruzsálemet?
 GÁBRIEL Hát, nehéz zsidónak lenni...
 BÓHER Bizony, bizony. Nehéz zsidónak lenni.
 MICHÁEL Gyanús, nagyon gyanús.

EGY JELENET a Messiás-várásról

MESÉLŐ De nem örült egyformán mindenki a Messiás jövetelének. A szegények jobban várták, mint a gazdagok. Azok is várogatták, leseggették, hiányolgatták is mindig a zsinagógában, hogy miért nem jön már el az ő népéhez, ebben a nagy elhagyatottságában meglátogathatná, összegyűjthetné a szétszéledt nyáját, de szívükben mást is gondoltak. Nagyon várták, nagyon várták, a többség abban egyet is értett, hogy jöjjön... de titkon a legtöbben talán mégis

azt gondolták: „Csak ne most!”
[Ájvé, csak ne most jöjjön!] Élt Kállóban egy gazdag kereskedő, a hitközség rasekolja, Jákob Fisch volt a neve, ha még nem tudátok, a felesége lélekszakadva rontott be hozzá egy nap a szobájába:

FISCHNÉ Ájvé, ájvé, Jákob!

RASEKOL Már megint mi bajod? Mit süvöltesz így?

FISCHNÉ Hallottad? Azt beszélük, hogy közeledik a Messiás Kálló városához.

RASEKOL Nü, már csak ez hiányzott!

FISCHNÉ És pont most, jaj, Jákob, pont most!

RASEKOL Pont most, pont most! Hát nem most vártuk.

FISCHNÉ Hát ez az! Úgy vót, hogy majd jön...

RASEKOL Most miért lehet olyan sürgős?

FISCHNÉ Én is ezt mondom: ha eddig ráért, kicsit még miért ne várhatna?

RASEKOL Az ember még venne egy telket, építene egy házat, üzletet szerezne hozzá, nyereségre tenne szert... Most meg, hogy a Messiást kövesse, mindent elhagyhat!

FISCHNÉ Most akkor el kell hagynunk Kállót?

RASEKOL Még ha csak Kállót! De ki tudja, mi lesz ennek a vége!

FISCHNÉ Ne vedd úgy a szívedre! Gondold csak meg, mi minden ment már keresztül a mi népünk: az egyiptomi szolgaságon, a babilóniai rabságon, Hámán üldözésén... kétezzer éve üldözés és pogromok között élünk. Isten segítségével majdcsak túléljük ezt is!

RASEKOL Akkor szét kell osztanunk, amink van. Adakozni is jó dolog...

FISCHNÉ Nem kell azt elkapkodni. Nem azt beszélük, hogy Kállóban

születik? Akkor meg még van néhány évünk, amíg megnő.

RASEKOL Mondasz valamit. Ha cse-csemőként születik, akkor még van néhány év... De ki tudja, milyen gyorsan nő?

FISCHNÉ Akárhogy is, nyerünk egy kis időt. Addig még csak ki lehet valamit okoskodni.

RASEKOL Össze kell szedni a kintlévőségeinket. Ó, ha tudtam volna...

FISCHNÉ Mi lett volna, nü? Csak nem kölcsönadtál valakinek?

RASEKOL Jó üzletnek látszott... Meg hát segíteni is kell.

FISCHNÉ Csak nem a segédtanítónak, akit mostanában gyakran látok az üzletben lézengeni?

RASEKOL A Horowitznak adtam. Adnék én egy tanítónak? Hát minek nézel te engem?

FISCHNÉ Akkor meg miért lábatlanodik ott?

RASEKOL Magam se tudom pontosan. Kérdezősködik.

FISCHNÉ Ugyan miről kérdezősködik?

RASEKOL Erről is, arról is...

FISCHNÉ Mi az az „erről is, arról is”? Hogy beszélsz te a feleségeddel?

RASEKOL Hát ezt is kérdezett, meg azt is kérdezett...

FISCHNÉ Te, te, Jákob, hajlandó vagy a feleségednek tisztességesen válaszolni? Vagy üzletet akarsz velem csinálni?

RASEKOL Veled üzletet? Már egyszer jól bevásároltam! Az apád még most sem fizette ki a hozományt...

FISCHNÉ Akkor ugyan miből lettél tehetős?

RASEKOL Hát a szorgalmamból meg a leleményességemből...

FISCHNÉ Persze. Az csak úgy megy. Ezt majd meséld másnak! Kell ahhoz induló tőke is. Tudnék én még beszélni!

RASEKOL Na jól van már, öreg satarafa, a te eszed nélkül semmire se mentem volna.

FISCHNÉ Ne hízelegj, ne hízelegj! Hanem válaszolj végre, Jákob...

RASEKOL Jól van, jól van. Hát arról kérdezett, hogyan lehet valaki zsidó.

FISCHNÉ *(meghökken)* Csak nem akar áttérni?

RASEKOL Úgy tűnik, azt fontolgatja.

FISCHNÉ Akkor tényleg meg van bolondulva. Kerüld, Jákob, a bolondokat. Rossz ómen!

RASEKOL De ez nem bolond, csak azt hiszem, szerelmes.

FISCHNÉ Egykunya! Ájvé, akkor mégis igaz lehet a pletyka az Eszterről!

RASEKOL Melyik Eszterről?

FISCHNÉ A Katzék lányáról. Nem beszélt róla?

RASEKOL Arról nem.

FISCHNÉ Remélem, lebeszélted!

RASEKOL Mondtam neki, hogy nem bóni zsidónak lenni.

FISCHNÉ Ájvé, rossz üzlet, nagyon rossz üzlet. Még ez is! Nem elég a Messiás?

RASEKOL Én is azt mondtam neki, az nem üzlet, zsidónak lenni.

FISCHNÉ Vagy mesüge, vagy valamilyen számítása van... Megkérdem a házasságközvetítőt.

RASEKOL Úgy. Menj. Kérdezd csak meg. De siess! *(Mégkönnyebbülve.)* Na végre, hogy elment. Inkább jöjjön a Messiás...

EGY JELENET a rejtett igazakról

MESÉLŐ Hát így teltek a napok a kállói stettlben, mint minden stettlben arra keleten, távol Jeruzsálemtől. Várták egyik ünnep után a másikat, örültek és szo-

morkodtak **[A zsidó öröm sohasem teljes öröm...]**, pészahkor a felnőttek örömtől csillogó és a gyerekek a Hággadá meséitől álmódzó szemmel mondták: **Jövőre Jeruzsálemben!** Hát igen, elvágództak. *[Na de hát hová vágódjon az a szegény hászid?]* Egymásba kapaszkodtak hát, és a pészahi asztalnál egy helyet mindig üresen hagytak, és egy serleget megtöltöttek Illés prófétaának. **[Elijáhu azi]** *Ne szóljatok folyton közbe! Én vagyok a Mesélő!* És várták a Messiást. Ekkor Kállóban, a Purim előtti készülődésben ismét lábra kapott a híresztelés, hogy: Közel a Messiás! Jön a Messiás!

RABINOWITZNÉ Mitől van olyan jó kedved?

RABINOWITZ Miért, nekem nem lehet jó kedvem?

RABINOWITZ Te, lehelj csak rám!

RABINOWITZ Nem ittam.

RABINOWITZNÉ Akkor meg mitől?

RABINOWITZ Érkezett ma három magid, és azt beszélnek, hogy közeledik a Messiás!

RABINOWITZNÉ Micsoda?

RABINOWITZ Itt fog megszületni...

RABINOWITZNÉ Ugyan már, honnan veszed? Vagy már megint felöntötél a garatra?

RABINOWITZ Dehogy, dehogy. Ezt beszélnek.

RABINOWITZNÉ Ugyan! Ilyesmit a gojok mondanak. A Messiás nem megszületik, hanem eljön. Te ezt öregkorodra se tudod?

RABINOWITZ Tudom én.

RABINOWITZNÉ Na akkor meg. Ne izgulj.

RABINOWITZ Nem én izgulok, hanem a Fisch Jákobok, akik gazdagok.

RABINOWITZNÉ Azokért meg végképp ne aggódj! Majd megoldják azok maguknak.

RABINOWITZ De mégis. Olyan, mint-ha jeleket látnék. Mert tudod-e, ki látogatott meg ma?

RABINOWITZNÉ Eljáhu?

RABINOWITZ Ne csúfolódj! A tanító jött be.

RABINOWITZNÉ Az a tejfelesszájú, aki az Eszter körül legyeskedett?

RABINOWITZ Te ezt most mondod? Honnan veszed?

RABINOWITZNÉ Beszéltek.

RABINOWITZ Egy udvaron laknak. Hát persze hogy szóba álltak...

RABINOWITZNÉ De az Eszter nemcsak szóba állt.

RABINOWITZ Na de csak nem gondold?

RABINOWITZNÉ Mit nem gondolok?

RABINOWITZ Hát azt.

RABINOWITZNÉ Mit azt?

RABINOWITZ Hát hogy ő lenne az apa?

RABINOWITZNÉ Láttam én már ilyent!

RABINOWITZ A tanító nagyon becsületes ember. Nagyon érdeklődő.

RABINOWITZNÉ Leginkább a lányok érdeklík...

RABINOWITZ Nem. Meglepődnél, mi érdeklík.

RABINOWITZNÉ Na mi?

RABINOWITZ De nem szabad elmondani.

RABINOWITZNÉ Én tudok titkot tartani.

RABINOWITZ Azt tudom. A hagyományokról érdeklődött. Még azt is megkérdezte, hogy lehet egy keresztény zsidóvá.

RABINOWITZNÉ Ájvé, csak nem be akar térni?

RABINOWITZ És ha be akar térni, az olyan nagy baj?

RABINOWITZNÉ Abból baj lehet. A papok nem szeretik, és rajtunk csattan az ostor. Remélem, nem mondtál semmit?!

RABINOWITZ Persze hogy nem. Csak tanítottam.

RABINOWITZNÉ Mi az, hogy tanítottad? Te, aki még olvasni se tudsz? Ájvé, ájvé, ha megtudja a rabbi!

EGY JELENET a hászid imáról

MESÉLŐ A Purimra készülődő kálói hászidok örömmünetet ülték. Ilyenkor mindenkinek meg kellett inni néhány pohárával. És a jámborság jelének tekintették, ha meg is részegültek kicsit. Ekkor Rabinowitz különösen szeretett zsidó lenni.

LUCIFER Ki maga? Hogy is hívják?

RABINOWITZ Rabinowitz.

LUCIFER Rabinowitz... Rabinowitz...? Olyan ismerős a neve... Nem maga szokott tréfli bort inni mindenféle jöttment hajdúkkal, és eltitkolja a felesége elől?

RABINOWITZ Hát, hacsak nem az üzlet miatt...

LUCIFER Na ja, hacsak úgy nem. És nem maga ad tanácsokat azoknak, hogy térjenek át a zsidó vallásra?

RABINOWITZ A viceprofesszor való igaz, kérdezett...

BÓHER Rabinonwicz, Rabinonwicz. Hát mégis igaz, hogy meg akarod téríteni a tanítót? Összezavarod a fejét, azt beszélík, úgy teszel előtte, mint valami Talmud-tudós, pedig még a betűt se ismered. Hát illík ez?

GÁBRIEL A jámborság fontosabb, mint a tanulás.

LUCIFER Hászidok, rám hallgassatok, nekem megjelent az Örökkévaló...

HÁSZIDOK *(közbevágnak)* Áldott legyen a neve!

LUCIFER ...áldott legyen! De nem ezt akartam mondani, hanem hogy, szóval megjelent az Örökkévaló...

HÁSZIDOK *(közbevágnak)* Áldott legyen a neve!

LUCIFER Ne gajdoljatok már folyton a fülembé, összezavartok. Szóval megjelenik nekem minden péntek este az Úr, és azt mondta: Hallgass rám, te Lu... Lubavicsi, Kállóban fog születni a Messiás...

HÁSZIDOK Oh, nagy csoda! Pont itt!

LUCIFER Azt nem árulom el, hogy ki lesz az anyja, de közel az idő! És most mondjátok el, hogy mit tudtok ti erről?

HÁSZIDOK Semmit.

LUCIFER Ne titkolózzatok!

HÁSZIDOK De tényleg nem tudunk semmit. Meg is esküszünk rá.

GÁBRIEL Ne esküdzözzetek! Tiltja a törvény.

HÁSZIDOK Az már igaz. Akkor nem esküszünk meg.

MICHÁEL Gyanús... nagyon gyanús...

BÓHER De ma csoda történt..., Rebe, ne hallgassuk el!

TAUB Szó nincs róla.

LUCIFER Oszd meg velünk, miféle jelet kaptál?

TAUB Egy pásztorfiú...

BÓHER Dávid király...

TAUB Dávid, de nem király, hanem a Kiskovácsék fia...

BÓHER Pásztor volt Dávid, nem kovács...

HÁSZIDOK Kovács is volt. Halljuk tovább!

TAUB Ezt énekelte, figyeljetek: *(Elénekli a Szól a kakas már...-t.)*

LUCIFER És hová fog születni a Messiás?

TAUB Egyedül a Katzék Eszteréről tudjuk, hogy bármelyik pillanatban szülhet. De neki nincs férje. És titkolja, hogy ki az apa.

MICHÁEL De honnan tudjátok, hogy fiú lesz?

GÁBRIEL És hogy Messiás?

BÓHER A dal súgta meg, Dávid dala...

LUCIFER Csak nem egy goj dala alapján terjesztettétek el a hírt?

TAUB Miért ne lehetne a dal jel, amely a Messiás küld maga előtt?

MICHÁEL És mi ezért utaztunk ennyit?! Menjünk, Gábriél!

LUCIFER Na, ne siessetek! Legalább a flódnit egyétek meg. Nagyon finom. *(Miháél és Gábriél el.)* Sebaj, több marad.

EGY JELENET

az utólagos gyanakvásról

MESÉLŐ A két magid és utánuk a harmadik is gyorsan távozott, még a szombat kimenetele előtt. Taub Eizik elszundított az asztalnál. Ezért halkán beszéltek a vendégek, majd lábujjhegyen, lassan elszállingóztak. A három különös magidról spekuláltak, akik amilyen rejtélyesen megjelentek, ugyanolyan rejtélyesen el is tűntek. De a hászidok megszokták már, hogy titokzatos dolgok történnek a rabbi körül, és így velük magukkal is.

RABINOWITZ Fura alak volt az egyik. Sose láttam még ilyen részeges magidot.

BÓHER Leitattad?

RABINOWITZ Nem kellett azt. Átlátott rajtam. Tudta, hogy van aszúm. Azt is tudta, hová rejtettem. Mu-

száj volt adnom. Ez nem is ivott, vedelt. Ivott, mint a gödény.

BÓHER Hogy merészelsz gúnyolódni a szentséges mágidon, akinek pedig minden péntek este megjelenik az Úr?

RABINOWITZ És ha hazudott?

BÓHER Megőrültél? Hazugsággal vádolni azt az embert, akinek személyesen megjelenik az Úristen?

RABINOWITZ Azért én elgondolkoznék rajta: mi van, ha mégsem jön el a Messiás?

BÓHER Mi volna, mi volna? Hát csak megleszünk nélküle, ahogy eddig is megvoltunk.

RABINOWITZ Megvoltunk, az igaz. Talán nem is nagy baj, ha nem most jön el, az is igaz... De vajon akkor ezek a magidok becsaptak bennünket?

BÓHER Hogy gondolhatsz ilyet istenfélő magidról?

RABINOWITZ Az a harmadik, az gyanús nekem.

BÓHER Mert megpirongatott?

RABINOWITZ Nem. Azt mondta, hogy ő szokott beszélni az Öreggel.

BÓHER Ki az az „Öreg”?

RABINOWITZ Hát tudod (*felfelé mutat*), ő ott...

BÓHER Így hívta?!

RABINOWITZ (*bólint*) Meg hogy harragszik rá az Öreg, és nem engedi a színe elé már évezredek óta...

BÓHER És mért nem mondtad?

RABINOWITZ Gondoltam, csak viccel.

BÓHER Ez nem vicc. Káromkodás. De erről jobb, ha nem beszélsz senkinek. Gyere. Hagyjuk a rabbit aludni.

(*Elmennek. Utánuk belopakodik a Tanító.*)

TANÍTÓ Khh... Khh...

TAUB Mi az? Megjött a Messiás?

TANÍTÓ Nem, nem. Én vagyok az, rabbi.

TAUB Már megint? Mit akarsz?

TANÍTÓ Rebbe, zsidó akarok lenni!

TAUB Jaj, ne akarj közénk tartozni! Nem tudod, mire vállalkozol.

TANÍTÓ Akkor oktass engem!

TAUB Hát nem tudod, hogy nekünk milyen hányatott a sorsunk a népek között?

TANÍTÓ Tudom, rabbi.

TAUB Ma itt lakunk, de nem tudjuk, hogy holnap hol hajtjuk le a fejünket.

TANÍTÓ Ezt is tudom, rabbi.

TAUB És azt nem tudod, hogy gyűlölnék bennünket? És el akarnak pusztítani, mert nem olyanok vagyunk, mint a többi nép?

TANÍTÓ Tudom, rabbi.

TAUB És azt tudod, hogy az életünk mindennap hajszálon függ, hogy minden éjjel felriadunk, mert halottak emlékei kísértenek közöttünk?

TANÍTÓ Jól tudom ezt is.

TAUB És azt tudod, hogy minden örömünkbe keserűség vegyül? Ezért nem ürítjük ki soha teljesen a poharat, és mindig teszünk az asztalra egy üres terítéket azoknak, akikre ma is hiába vártunk?

TANÍTÓ Tudom, és éppen ezért nem is vagyok rá méltó, hogy magatok közé fogadjatok.

TAUB Látom, fiam, te igazi *gér cedek* vagy. Mától a neved Benjamin ben Avrahan. Legyen neked a te akaratod szerint. Én befogadlak.

TANÍTÓ Köszönöm.

TAUB De ezt a közösségnek kell megerősítenie.

EGY JELENET
a rabbi táncáról

MESÉLŐ A rabbi örült, hogy egy de-
rék zsidóval több lett a világon.
Annak is örült, hogy ez alkalom-
mal nem az történt, ami szokott:
nem a lány keresztelkedik ki. Ag-
godalom csak azért volt benne,
hogy vajon ki fog-e tartani a tanító
akkor is, ha majd jönnek a meg-
próbáltatások. Mert, jaj, nehéz zsi-
dónak lenni. De most, a közelgő
Purim ünnepén nem akart erre
gondolni. Ezért a rabbi táncolni
vágyott örömeiben, és elénekelni
azt a kedves dalt újra meg újra,
hogy hívei emlékezetébe véshesse
a szöveget, és mert neki örömet
okozott. A szombat kimenetelekor
maga köré akarta gyűjteni a fér-
fiakat. Elküldte értük a sameszt.
A rabbi, amíg a tanházban vára-
kozott, közben megint elszunyó-
kált a székében. Amikor megjött a
gyülekezet, a bóherrel a hászidok,
mély alvásban találták.

BÓHER Rabbi! *(Nem ébred.)* Ébresz-
tő, tiszteletre méltó rabbi, már
mindenki itt van, ahogy kérte.

HÁSZIDOK Nem kellene felébresz-
teni. Olyan édesen alszik, mint egy
gyerek.

BÓHER De hisz ő mondta, hogy jöj-
jünk ide.

RASEKOL Na de mégis. Hadd pihen-
jen.

KÁNTOR Ki tudja, milyen távoli vilá-
gokban jár most a lelke. Nem sza-
bad megzavarni.

SAMESZ Míg felébred, mondjunk el
egy imát.

KÁNTOR Kezdje az előimádkozó.
*(Imádkoznak, kezdetben halkán,
majd egyre hangosabban. Meg-
mozdul a rabbi.)*

BÓHER Pssz! Ébredezik.

HÁSZIDOK Mit mond?

BÓHER Nem hallom tisztán. Valamit
morog. Ilyesmit: „Már elment a
Messiás?”

TAUB Micsoda? *(Hirtelen felébred.)*
Már elment a Messiás? És ti nem
ébredtetek fel?

BÓHER Dehogy, rebbe. A három
magid ment el.

TAUB Áh... Akkor jó. A legjobb alud-
ni.

RASEKOL Kívánt valamit közölni ve-
lünk, rabbi.

TAUB Ja, ja. Halljátok, híveim! Ha az
Örökkévaló...

HÁSZIDOK Áldott legyen a neve!

TAUB ...nem is magát a Messiást,
de küldött helyette valakit, aki
köztünk akar élni és zsidó akar
lenni.

HÁSZIDOK Nehéz zsidónak lenni!

TAUB Nehéz, nehéz. Nekem mondjá-
tok?! Igazatok van. Figyelmeztet-
tem is háromszor rá, hogy nehéz
zsidónak lenni. Kétszer küldtem
el, kétszer beszéltem le a szán-
dékáról. De a törvény szerint, aki
kitart és harmadszor is kéri, azt
kötelesek vagyunk befogadni.

HÁSZIDOK Na tessék! Még egy zsi-
dó. Mintha nem lennének elegenden...
Majd rontja az üzletünket.

TAUB Hogy beszélhettek így! A zsi-
dók befogadják a másik zsidót.

HÁSZIDOK Na de ő mióta zsidó?

TAUB Mától. Örömműnnp a mai nap.
A rabbi táncolni akar.

*(A tánc közben a hászidok felöltözte-
tik a tanítót hászidnak.)*

SAMESZ Na, senki sem mondaná
meg, hogy nem hászid.

TAUB Tegnap még szomorkodtunk,
ma pedig vigadunk!

(Beszálad a Samesz.)

SAMESZ Emberek! Eszternek lánya született

HÁSZIDOK Ájvé, akkor mégsem a Messiás.

TAUB Na és, ha nem a Messiás? Mert azt hiszitek, olyan könnyű Messiást szülni? Na de ki tudja, hogy nem Eszter lánya szüli-e majd meg a Messiást?

HÁSZIDOK Ezt tényleg nem tudhatjuk...

TAUB Ugye? Azt sosem lehet tudni. Ha nem is jött el a Messiás, nyertünk egy hászidot. (A Tanítóhoz:) Még egyszer kérdezlek: alaposan megfontoltad?

TANÍTÓ Igen. Nincs számomra nagyobb tisztesség, mint ha befogadtok. Tudom, milyen nehéz zsidónak lenni, épp ezért kérem.

TAUB Jól van. Ne feszítsünk túl a húrt. Legyen úgy, ahogy kívánod. Elrejt majd a zsidó ruhád.

EGY BEZÁRÓ JELENET a szombat kimeneteléről

MESÉLŐ A tanító azt mondta az előjáráságon, hogy külső országba megy tanulni. Többet senkinek sem hiányzott. Nem tűnt fel a városban, hogy egy addig ismeretlen hászid telepedett meg a Zsidóutcában. Egyik jön, másik megy, úgy voltak vele a városiak. A gojoknak minden hászid egyforma. Fekete kalap és kaftán, pajesz és szakáll, alatta pedig a kiismerhetetlen Idegen. A jövevény kapott egy szobát, aztán nemsokára rá házasságot kötött Eszterrel, akinek időközben gyönyörű leánya született. A Messiást azóta is várják. Taub rabbi csodáinak száma napról napra szaporodik. Messiás-vá-

ró dalát mindenfelé megszerették, húsvétkor [**Pészah az, Pészah!**], szóval Pészahkor pedig szerte a világon a zsinagógában [**Már kezdettől fogva akartam mondani, hogy tanház az!**] éneklük. Na, akkor tanházban is énekelik. [**Most örültök?**] A három magid még szombat kimenetele előtt távozott Kállóból. Hogyan? Senki sem érti. Szórén-szálán eltűntek...

(*Néznek szomorúan lefelé mind a hárman.*)

LUCIFER Vaklárma volt. Most sem jött el. Megint hülyére vettek bennünket.

MIHÁLY Te ugrattál be minket.

GÁBOR Többé nem hiszünk neked. Megszívtátál megint...

LUCIFER Pedig eljöhettél volna. Ha már ennyit mentünk miatta.

GÁBOR Majd ő tudja.

LUCIFER Mit?

MIHÁLY Hogy mikor van itt az ideje.

GÁBOR Mert meg van írva...

LUCIFER Mi van megírva?

MIHÁLY Minden!

LUCIFER Semmi! Mi van megírva, he? Nagyokosok, mi? Itt bővölitek a könyveiteket, mert „meg van írva benne”, mondjátok. Oszt mit tudtok ti? Hee? Semmit! Egy nagy rakás (*viszanyeli*)... Semmit se tudtok.

MIHÁLY Tudunk várni.

GÁBOR Meg tudunk örülni.

LUCIFER „Tudunk várni.” „Meg tudunk örülni.” Gyávák vagytok és álszentek. Alig várjátok, hogy valaki elcsábítson benneteket! Hogy végre kimozdulhassatok innen!

MIHÁLY Nélküled is ki tudunk mozdulni, ha akarunk...

GÁBOR Nézzétek! Felébredt a rabbi, hogy elmondja a zmirotot.

MIHÁLY Vége a szombatnak.

LUCIFER Nagy ügy. Gondoljátok, hogy az Öreg is felkelt?

MIHÁLY Sosem alszik, maga a mindent látó szem.

GÁBOR Szerintem meg alszik, és mindannyiönkat ő álmodik.

MIHÁLY Ezt honnan veszed?

GÁBOR Emlékszel: Taub is azt mondta, hogy a legjobb aludni.

MIHÁLY Na és?

GÁBOR Ha a legjobb aludni, akkor az Öreg is alszik. Tiszta ügy.

LUCIFER De akkor nem kell parázni.

GÁBOR De Ő álmában is mindent lát.

LUCIFER Hiszi a piszi. Figyeljete: Be-be-bebe! *(Megint gesztikulál felfelé.)* Na, látjátok? Alszik.

MIHÁLY Azt csak te hiszed.

GÁBOR Reméljük, az Öreg nem vette észre.

MIHÁLY Hogy beszélsz?

GÁBOR Már hogy Ő, *(felmutat)* ott fenn.

LUCIFER Áh, már rég nem figyel. Talán elszundított.

MIHÁLY Vigyázz! Lesújt.

LUCIFER Ne parázz! Na figyelj. Be-be-bebe! *(Gesztikulál felfelé.)* Látod? Semmi. Nem figyel.

GÁBOR Ne hidd. Figyel. Csak megbocsát.

MIHÁLY Nem bocsát. Csak türelmes.

LUCIFER Higgyetek, amit akartok. Az Öreg már passzé. A múlt. Vége. Gyengül.

MIHÁLY Kuss!

LUCIFER Jó, jó! Kicsit eltúloztam. *(Csend.)*

GÁBOR Azért jó volt kicsit kimozdulni.

MIHÁLY Még sose jártunk Kállóban.

GÁBOR Megmozgattuk a tagjainkat. Csak meg ne tudja az Öreg!

MIHÁLY Mondtam már, hogy ne beszélj így.

LUCIFER Na jó, szentfazekak. Akkor Ő *(felfelé mutat)*...

GÁBOR ...áldott legyen a neve...

LUCIFER De ti tényleg nem tudtok semmit a Messiásról?

MIHÁLY Mindent tudunk.

LUCIFER Mikor jön?

GÁBOR Azt nem tudjuk.

LUCIFER Akkor semmit sem tudtok. A Messiás esetében az a legfontosabb, minden más semmi. Az idő a legfontosabb.

GÁBOR Nincs idő. Az csak illúzió.

LUCIFER Nincs idő?

MIHÁLY Nincs, csak örökkévalóság van.

LUCIFER Így görbüljete meg? *(Az ujjával mutatja.)*

GÁBOR Így.

LUCIFER Te is?

MIHÁLY Én is.

LUCIFER De ha valamit mégis elárul... *(Felfelé mutat.)* Tudjátok, *(jelentőségteljesen)* a Messiásról... szóltok, ugye?

MIHÁLY Hóóógyne...

GÁBOR Első dolgunk lesz.

LUCIFER Tudom, hogy nem vagytok őszinték. De ne hagyjatok ki a buliból.

MIHÁLY Tudod, hogy számíthatsz ránk.

GÁBOR Barátok vagyunk, nem?

LUCIFER Na ja. De azért jó buli volt ez a mai, ugye? És király az a dal.

GÁBOR Melyik.

LUCIFER Hát a kakasos...

GÁBOR Ja. Az tényleg.

LUCIFER Tetszett neked is?

MIHÁLY Melyik?

LUCIFER A rabbi kedvenc dala.

MIHÁLY Ja, az? Nem gáz. Tök jó.

LUCIFER Kicsit lehetne pörgősebb. Nem ártana felturbózni. Valahogy így: *(Végdal, más változatban.)*

(Sötét.)

Bakonyi Péter
Szólódal – kórusra

Ó, csavargónak volna lenni jó,
s egy ágon ülve nézni, a folyó
mint hány s hörög, ha medre szűk,
s hogy népek mint vesztik eszük,
mert életük termése habra száll,
s így, bár körül a nagy takarító kaszál,
ez mégse fájna olyan nagyon,
hisz' nem a mi vérünk a vagon,
amit magával ránt, ragad az ár,
se akit habzó hullámsírába zár.

Ó, csavargónak volna lenni jó,
mert nem marna belénk se ráció,
se félelem, hogy elveszíthetünk
annyi izzadást, s hogy minden betűnk,
amit leírtunk vagy írtak nekünk,
szétmállik, s tovább nem élhetünk
emléktelenül, mint puszta elegyek,
mint más ganéján gondtalan legyek,
s hogy nem lesz, aki majd ráköp a rögre,
s imát morog, és áment, mindörökre.

– 2 –

Ó, csavargónak volna lenni jó,
mert átaludható lenne a rebellió,
se üzenet, se küldetés, se hit,
se megölni, se megmenteni senkit
se kellene, se Hallgass!, se Beszélj!,
nem súgná senki, hogy Félj!, Ne félj!,
csak szalonnabőr, kenyér, bögrébe lőre,
elég ráemlékezni valamelyik nőre,
hogy elfelejtsd anyád, apád, és istened,
ha volt is, többé már ne legyen veled.

Ó, csavargónak volna lenni jó,
s nem nézni, szívünknek melyik golyó
lett, melyik baráti tűzzel szánva,
nem nézni előre, s reszketve hátra
se, hol elhullott, langyos vércseppjeink
szűnő nyomát vizslatják jó ellenségeink,
csak kihűlt szem kell s bárgyú nyugalom,
s szolgál vagy máris, egy emberhalom,
mert csak úgy lehetsz kint vakká és siketté,
ha túród: belül lelkedet véssék ketté.

– 3 –

Ó, csavargónak volna lenni jó,
nem lesni, mit fúj tévé s rádió,
ráfagyva, rásülve képre, szóra,
s nem kellene se bank-inkasszóra
remegő gyomorral, se szív falára
vert habarccsal készülni rút halálra,
mert a halál akkor se szép, ha hősi,
ugyanúgy rágnak a férgek az ősi
csontokon, mint enyémen s tiéden,
te balga: a csavargóé lesz az éden.

Ó, csavargónak volna lenni jó,
soha nem szülni, és nem temetni, ó,
nem temetni soha, akit szültél,
nemzettél, mert nem szembesültél
még fájdalommal, ha ezt nem érzed,
s hiú álom, hogy valaha kivérzed
magadból azt a kint, és ne reméld:
lehet még, hogy ne csak a percet éld,
készülhetsz életre, ha int a halál,
hisz meghaltál már, mielőtt rád talál!

Burján Gál Enikő
The Doors-alkímia

Bezárom a szenvedés ajtóit
nem akarok szenvedni és szenvedtetni
bezárom a szenvedés ajtóit

Bezárom a fájdalom ajtóit
nem akarok fájni és fájtatni
bezárom a fájdalom ajtóit

Kinyitom a napsugár ajtóit
akarok ragyogni s ragyogtatni
kinyitom a napsugár ajtóit

Nyitogatom létsíkok ajtóit
csak akarok élni s élni hagyni
nyitogatom létsíkok ajtóit

Tenyeremben időrések hangja
csak akarok látni és láttatni
tenyeremben időrések hangja

Talpam alatt görbülni kezd a tér
csak akarok bolygók közt utazni
talpam alatt görbülni kezd a tér

Pupillámban arannyá vált a fény
csak akarok jelekben olvasni
pupillámban arannyá vált a fény

Nem mű, nem beszélgetés

Krasznahorkai László: *Nem kérdez, nem válaszol* (huszonöt beszélgetés, ugyanarról), Magvető, Bp., 2012

A Kossuth-díjas Krasznahorkai Lászlóról mindenkinek a *Sátántangó* jut eszébe. Pedig pályájának újabb csúcscsaként a közelmúlt legjobb novelláskötetét nyújtotta át olvasóinak 2008-ban, *Seiobo járt odalent* címmel. A művészet metafizikus szintjeiről „mesélő” történetei után most tükröt tartva maga elé, a róla (vagy általa) készült 25 riportját gyűjtötte egy kötetbe.

A *Nem kérdez, nem válaszol* önéletrajz, szigorú szemelvényekben kalauzoló, remek gondolati ível rendelkező dialógok sora. Sírások és örömök könyve, portré egy ingázó, mindenhol élni akaró magyar íróról és felfogásáról, az irodalomról. Krasznahorkai rögtön az első beszélgetésben burokba helyezi magát, amikor az írókról beszél.

Az új kötet úgy visz közelebb az író szellemiségéhez, hogy közben talán el is távolodunk tőle. A *Seiobo...* óta megjelent, két zavarba ejtően rövid és tömör, ugyanakkor a korábbi művekhez képest kissé jellegtelen kötetei (*Az utolsó farkas*, 2009; *ÁllatVanbent*, 2010) után félt volt, hogy a szerzővel készített interjúk összegyűjtése

egy olyan könyvet eredményez, mint az *Este hat, néhány szabad megnyitás* (2001), amely az író tárlatmegnyitókön elhangzott beszédeit tartalmazta.

Ez a huszonöt beszélgetés elsősorban azoknak ajánlható teljes szívvel, akik a *Sátántangó* (1985) óta utaznak együtt a szerzővel, írói fordulatait és újabbnál újabb elmerüléseit fel tudták dolgozni, vissza tudnak emlékezni rá. Viszont a szerkesztés, a beszélgetések jellege és olvasmányossága miatt, annak ellenére ajánlható mindenkinek, hogy filozófiai gondolkodású mű, amely hál’ istennek nem sznob nyelvezettel beszél olvasója felé. Míg az első, a *Vonuljanak a föld alá* az irodalmi élet górcsőve, addig a második már a Krasznahorkaira hatott írók elemzéseiről beszél. Ezek ciklikusan, árnyalataikban változóan térnek vissza a könyvben.

Először a forma a téma, a betű és annak megtagadhatatlansága. Kafka, Nietzsche és a groteszk fordulatok: *Lehet, hogy Istennek van humorérzéke, bizonyíték lehet erre az emberi nem* (21.). A teremtő erő és az eszköz az, melyekre a művésznek szüksége van, derül ki a kezdeti beszélgetésekből: mindegy, hogy ez a zenében vagy a betűben, vagy más világokban található meg.

Ezzel párhuzamosan bomlik ki a konzumkultúra (*A Bibliának is rossz a marketingje*) kritikája és az apokaliptikus predesztinációja, amely az irodalom végével fog zárulni. Krasznahorkai dialógjaiban mindig az e világon túlit keresi, a határátlépést (48.). Talán innen kezdve kapcsolódik legjobban a *Seiobo...* novelláihoz. A világ iszonyatos állagmegőrzés, amelyben nem látszik az a teremtő erő, az a készítés, amely a művészetet létrehozza (46.). Innen kezdve válik érdekessé Krasznahorkai portréja.

A kötet kétharmadának literális-filozófiai beszélgetései tulajdonképpen három részből tevődnek össze. Az első a személyes vallomás. Ebben az író az utazás, az örök keresés, a visszatérés élettérzésével foglalkozik. Mit jelent számára az erő, ami előrehajtja, az a pozíció, amely a világban megjelenik? Krasznahorkai a *szomorúságot* keresi, vagy találja meg. Ez előbb történetekben, mesékben és példákban bomlik ki és a magyar szomorúságot írja le, utóbb a *Théseus-általánostól* (1993) kezdve a kozmikus szomorúságot keresi, a modern ember elveszettségét, az *ami történik, az van* (192.) reménytelenségét.

Krasznahorkai beszélgetéseinek tehát rendszerint egy személyes történet a felütése, amely hol filozófiai vagy metafizikai mélységű (58.), hol egyszerű anekdota (*Akropolisz napszemüvegben*), hol csak adalék a könyvei számára (*Milyen alapon vennék fel távolságot, amikor írok?*). Ezekből a „történetekből” épül fel következtetéseknek vagy szövegeknek második rétege, az írói gondolatából építkező groteszk elem, amely egy (vagy saját) univerzális rendből figyel mindent, a világban lévő létezőt, és ezt nem tudja másképpen értelmezni, mint hol véres, hol nevetséges komikumként (84–85.). Ez a groteszk az előbb is említett vándorlás, vagy ahogy írja: *bárhova, hogy ne legyek itt* (129.) szökés. Ez a szomorúságból hitetlenséggé váló megírt lét világa is. A reménytelenség az, *ami történik, ami van*. Szerinte ezzel együtt a teremtés csodaszép egység, amelyből nem hiányozhat a gonoszság, hiszen akkor nem létezne jóság sem (196.).

A könyv igazi témáját a *harmadik* réteg adja, a teremtő erő, amely létrehozza a *rendezetség világát, a műalkotást* (139.). Mindenki máshol fedezi ezt fel, még Krasznahorkai is, aki a zenében és festészetben (lásd *ÁllatVanbent*;) is megtalálja a kegyelmi állapotot, időnként „kegyvesztett narrátorként” (mint a *Théseus-általánosban*, vö. 204.). A *Háború és háború* (1999) pont a teremtő erőnek a valóságosságát akarta nyomatékosítani. Ez a könyv ugyanis nemcsak a lapjain élt, hanem egy sajátos *happening* előzte meg (*Megjött Ézsaiás* üzenetregénye), és emléktábla-avatással folytatódott a regény egyik utolsó színhelyén. Krasznahorkai életművében sok alkalommal feszegette ezeket az átjárható határokat, nemcsak az irodalomban, de a zenében és filmjeiben is. Végző konzekvenciáját mégis a *nyelvben* találta meg, abban, amely mindennek összetartó, absztrakt építőköve ebben a világban. Mégis érdekes, hogy ezt csak egy szubjektumban képes értelmezni: *nem hiszek a művészet reményt adó, megváltó szerepében (...) nem gondolom, hogy írói eszközökkel megoldható a hiányzó rend visszaállítása* (159.). Számára a homályos cél, hogy megtalálja a tökéletes „egymondatot”.

Ez az a pillanat, amelyben a könyv kétharmada és utolsó nyolcvan oldala élesen elválik egymástól. Az utolsó négy beszélgetés, a *Minden győzelem szomorú, a Melankolikus ellenállás, a Galambos rombolás* és a *Lesz, ami lesz* nemcsak tematikájában, de formailag is különbözik a korpusztól. Ezért e helyütt ezeket szeretném bizonyos szempontból külön kezelni. Az első 21 interjú ugyanis jórészt abból a hármasságból épül fel, amelyet az előbb jellemeztem.

Talán egy kissé nyújtottnak és ismétlésnek is tűnhet, ahogy a szerző magát újra és újra a magyar irodalmon kívül határozza meg, újra és újra a *kegyelmi pillanatot* jellemzi, vagy a metafizikai, szellemi és a kulturális bukást boncolgatja. A beszélgetések önmagukban mégis izgalmas adalékok. Azonban azok, akik nem ismerik az író egyes regényeit, sokszor beleveszhetnek a mondandó-

ba, akik viszont ismerik, azok számára önismétlésként, vagy csak érdekes kiegészítő információként csapódhat le a beszélgetések nagy része. Ez alól talán kivétel a tematikailag is valódi Krasznahorkai-szöveg, *A megbízás a Gonoszra szól*, amely az emberi gonoszról való egylélegzetű okfejtés. A beszélgetések ügyesen lettek válogatva, jól átfedik egymást, így sokszor megszakítás nélkül olvashatók. Ám az ismétlések sokszor éppen ezért fárasztóvá teszik az olvasást.

A kötet utolsó egyharmadában nagyobb hangsúlyt kap a nyelv és a nyelv által összefogott kultúra szerepe. A *Melankolikus ellenállásban* a politikai helyzet is terítékre kerül, pedig a *Null Moralban* még azon az állásponton van a szerző, *hogy egy művésznek nincs politikai szerepe. Különbem nem művész* (181.). Az aktuális politikai helyzetet elemezve azonban Krasznahorkai ügyesen megkerüli a kissé elfogult beszélgetőpartnerét: *Az értelmiségieket még a többiekénél is nagyobb felelősség terheli amiatt, hogy ide jutottunk* (227.). Ezt a mondatát azért tartom fontosnak kiemelni, mert talán Krasznahorkai az egyetlen magyar író, aki felelősséget vállalva, súlyos szavakkal ki meri mondani ezt az évek óta ki nem beszélt hibát.

Az utolsó részek érdekes beszélgetéseiben közelebb jutunk a nyelv és kultúra viszonyához. A *Galambos rombolás* szerkesztetlen, elütésekkel és helyesírási hibákkal tarkított chatbeszéde egy pillanatnyi diskurzus ábrázolása, amelyet a szerző és Dr. Galambos Imre sinológus folytatott le a kínai kultúráról és annak paradoxonairól. Ennek a szövegnek van a legnagyobb tétje az egész kötetben, és talán a legmélyebb is, mert talán ez az egyetlen beszéd, amely kilép a Krasznahorkai-univerzum határán, és kívülről, nem csodálóként vagy interjúkészítőként néz a szerző egyik kötetére (*Rombolás és bánat az ég alatt*, 2004), hanem barátként és kritikusként is, és ezáltal az egész életmű kritikáját és egyben megerősítését is adja. Galambos és Krasznahorkai vitája arról szól, hogy csak a nyugati szemlélő számára létezik koherens kínai kultúra. Egy kínai számára mindez értelmetlen a nyelv aspektusának kivételével. Minden fogalom eltérő, relatív lehet, de a nyelv teremtő ereje lehet az egyetlen, ami összeköti ezeket a különálló elemeket. Az viszont kissé érthetetlen, hogy egy ilyen okfejtést miért szerkesztetlen (helyesírási hibák, ékezetnélküliség, elgépelések) formában kellett áttemelni a könyv lapjaira.

Talán nem véletlen, hogy a Krasznahorkai által csodált (a többször is szuperlatívuszokban említett) Ion Grigorescu képzőművésszel (test-művésszel) folytatott beszélgetéssel ér véget a kötet (*Lesz, ami lesz*). Ebben a szomorúságot és a szenvedést az idő legyőzhetetlenségében határozza meg. Az ember, miután kiüresedik, felfedezi halandóságát, a teljes elveszettség állapotában találhatja meg az igazi teremtő erőt. A halhatatlanság egyetlen emberi esélye csak a haladás elvont fogalmával érhető el.

A Nem kérdez, nem válaszol szépen szerkesztett, egy-két hibával közreadott filozófiai dialóggömb. A felsoroltak ellenére azonban talán legnagyobb problémája, hogy ami ebben a kötetben benne van, talán sokkal mélyebben olvasható magukban a regényekben is. Olyan ez, mintha csak újránézése lenne az életműnek, mégis remek gondolati íve miatt talán közelebb is viszi az egyszeri és az állandó olvasót az egyetlen magyar metafizikus íróhoz és annak céljához, a vágyott *tökéletes mondathoz*.

Ritter György

A versírás szenvedélye

Draskóczi Ágnes *Örvény* című kötetének dicsérete*

Draskóczi Ágnes: *Örvény*,
Miske Emő illusztrációival,
Napkút, Budapest, 2011

Kiveszőben van az a nagyon régi hagyomány, hogy verset írni szenvedély. A szenvedély pedig a szenvedélyességet hozza be az emberek életébe. A szenvedély elragad magával, nem az vagyok, aki vagyok, hanem része leszek valami másnak. Más-
sá leszek, meglátom magamban a mást, a másikat. Valamit, amiről nem tudtam, nem akartam tudni. A szenvedély elsodor, kikökönt azok közül a megszokások, megszokott dolgok közül, ahol otthonosan éreztem magam. Nem biztos, hogy jól. De az sem biztos, ott jól fogom érezni magam, ahová a szenvedély ragad. A szenvedély elvisz olyan határokig, ahol meg kell állni és körül kell nézni, hogy hol vagyok, hogy kerültem ide, és legfőképp: mit keresek itt? A szenvedély lehúz, beránt, mint ahogy az örvény, a spirális pörgés, amely a végtelen vonal másik megjelenése. Az egyenes vonal a modern gondolkodás logikája szerinti végtelen jelképe. A régebbi korok a végtelent, ahogy a vég-

telen jelképét is, az örvényben, a körben, a forgás geometriájában vélték megpillantani. Az örökkévalóság jelképe sokkal inkább a csiga, mint az egyenes vonal mentén haladó fénysugár volt.

Kiveszőben van az a régi hagyomány, amikor az emberek azért írtak verset, hogy életük titkaira, az élet megmagyarázhatatlan, felfoghatatlan rejtelmekre rácsodálkozzanak. Hogy rögzítsenek egy eltűnő, egy elmúló pillanatot; egy állapotot, egy hangulatot, egy sejtelmet. Egy intuitív sejtést, amely önmaguk és a világ; illetve vagy önmaguk, vagy a világ titkába belefeledkező nyomát próbálják megállítani, megragadni. Olyanok ezek a versek, mint egy-egy elillanó pillanat rögzítése.

Mint amikor még nem volt fényképezőgép, és ha egy ember nagyon fontos és valamilyen benső, bensőséges dolgot szeretett volna megőrizni, hogy később vissza tudja idézni az elmúltot, a tovafutót, akkor egyfajta mnemotechnika jegyében valami tárgyyszerű dolgot hozott létre. Mondjuk ilyen egy keresztelési ruha, egy menyasszonyi fátyol, egy vőlegényi mirtusz, egy leszakított levél egy temetésről. Vagy egy emlékül elrakott kavics, egy hajtincs, amelyet a gyerek fejéről vagy a kedves hajából szalaggal átkötve eltettek. Lehetett az egy kézimunka, egy szövés, egy lepréselt virág vagy levélnyomat az imakönyvbe rejtve. Vagy a mindennapi jegyzésekre szolgáló könyvbe, az *omniáriumba*, amelyet évekre, évtizedekre félretettek, az öregség napjaira elraktak. Mert a lélek elmúló állapotok sora. Az emlékezet pedig csalfa dolog, mindent megőriz és

* Elhangzott 2012. március 22-én a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtárban, Debrecenben.

mindent átalakít. De előhívni ebből a tárházból csak tárgyiasult, az időből kiszakított dolgok által lehetséges. A mnemotechnikák régi hagyományában hajdan a sokféle kifinomult tudás és gyakorlat szolgált arra, hogy visszahozzák az elmúltat, hogy – egy divatos fordulattal élve – az elmúlt idő nyomába szegődvé visszataláljanak a lélek időtlen, mert mindenkor egyszerre jelen lévő idejébe. A versek erre is szolgáltak. Ezt a tudást ma már kevesen birtokolják. Szókratész a halála előtt verset írt, mert egy makacsul visszatérő álom erre ösztönözte:

messzebről nézni, fentről
vagy egyáltalán nem is nézni már
tárt szemekkel belülré figyelni
s várni, akár a haldokló ha vár
valahogy, (72. oldal)

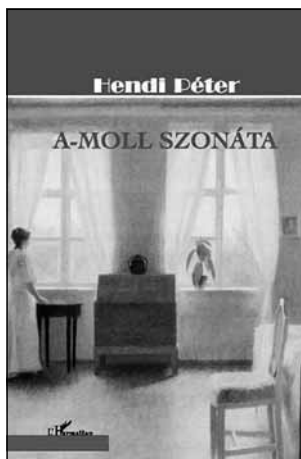
Draskóczi Ágnes versei titkok, sejtések, amelyek a lélek felvillanásait ennek a régi, ma már nem divatos módszer szerint és az ünnepélyesség jegyében tudják megragadni. Ez egy régi-régi tudás. Időszerűtlennek tűnhet manapság, ezért időszerű. Az örvénnyel, az örvényléssel, a szenvedéllyel, az emelkedettséggel tartanak kapcsolatot. Szépségük és erejük ez a szelídség.

Borbély Szilárd

Bankrablás a-mollban

Tragédiák és komédiák zajlanak a környező világban, drámák, konfliktusok az emberben ott, amit a közmegegyezés léleknek nevez. A kül- és a belvilág földrengései némelykor egészen hasonlónak tűnnek, máskor pedig úgy látszik, mintha semmi közük se volna egymáshoz. Minden dráma, minden lélek reng a maga földjén.

A hazát cserélő, magát szerencsésnek mondogó ifjú lelkében bizonyosan másféle ellentétek, hiányok és fölöslegek dolgoznak, mint a személyiségét valtig keresőben, aki addig kacérkodik álarcaival, amíg valódi arcát elveszíti.

Hendi Péter: *A-moll szonáta. Három színdarab,*
L'Harmattan, Bp., 2012

A szerelem sem a halálig él csupán, szívósan indázik tovább, magához kötöz különböző szándékú idegeneket, akik már azt se tudják, a drámában miféle szerep is jut nekik.

Egy drámaírónak vajon a sors mely állomásait kell végigjárnia, hogy eljusson az áhított konfliktusig, amely papírra leírható, s – jobb esetben – színpadon elhitethető. Lehet, hogy a dráma nem valamilyen életpálya eredménye. Lehet, hogy igen...

Hendi Péter fiatalsága húsz-egynéhány évét, egy jogászdiplomát és három meg nem valósult filmforgató-

könyvet vitt magával szellemi muni-
cióként annak idején. És nyilván vala-
melyes elszántságot, hogy a muni-
ciót hasznosítani fogja – amit, ahogy lehet.
Író lett, magyar író külföldön, bár szá-
mára az írói tevékenység is elsősorban
örök, sarkalló munkálkodás, a meg-
szólalás, a kibeszélés vágya-kényszere
olyan drámákról, amelyeket rajta kívül
nem élhet át, nem írhat meg senki.

Hendi elsősorban novellista, a kis-
próza mestere, a kemény és elegáns,
de rövid szövegeké. A leszűrt indulat,
a kitartó bánat és öröm szótlanságá-
val beszélnek írásai. Mi más lehetne
a témája (a tengeri szikla, amelyet
százszor körülhajóz), mint az elhagyott
haza és a meg nem található új haza,
a befogadás és a kirekesztés egy-
másba fonódása, az élet szereplőinek
kínosan gyors eltűnése és mindvég-
gig tartó emlékezete. Ez a mondanakör
örök, Odüsszeusz ugyanígy hányódott
az otthon és az idegen föld, szirének
és emlékezetvesztő disznók között,
mint modern korunk világutazói, akik
talán el se hagyják villa- (vagy panel-)
lakásukat és számítógépük környékét,
mégis átélnek ég, föld és a média kíná-
latát, amit abból vállalni akarnak, vagy
éppen amit maguktól elrekeszteni bír-
nak. Ez az örök életű mondanakör mun-
kál benne akkor is, ha drámát ír, ha
személyekre, jellemekre, elmondott és
elhallgatott szövegekre építi műveit.

Bankrablás Stockholmban – erős
a készítés az olvasóban, hogy afféle
lélekben végrehajtott kifosztást lásson
e különös párbeszédsorozatban. Ré-
gen látott, gyerekkori barátok keresik
meg egymást éjszakai telefonhívások-
kal, századszor, mindig, amikor az
emlékezés nagyra nő bennük, nem
pedig valamely világfordító esemény
idején. Lelkesen beszélnek ilyenkor a
semmiről, a lényegtelenről, a hajdan-
voltakról, magukról, amikor még evi-

dencia lehetett az együttlét. Ezredszer
is megkérdezik a másiktól, maguktól:
milyenek is a svédek? A svédek is
megkérdezik tőlük, hogy érzik magu-
kat Svédországban ők, az idegenek?
Mert hát milyenek a svédek, a magya-
rok, a déliek, a szomszédok, a mes-
sziról jöttek, a vendégek, az emigrán-
sok, a menekültek, a számkivetettek?
Mindenki dadog rá valamit, amit igaz-
nak gondol, vagy éppen nem meri
kimondani, amit igaznak gondol. És
utálja, hogy megkérdezik: hogy érzi
magát ott, idegenben, miközben már
egy-két-három évtizede azon gyötrő-
dik, hogy ne érezze magát idegennek
a maga választotta országban. Nehéz
gond ez, van-e konfliktus ennél csen-
desebb, szívósabb, lélekölőbb?

A Göteborgban éjszakázó magyar
telefonáló a rádióból értesül a bank-
rablásról, percről percre közvetíti az
eseményeket távolban élő barátjának,
aki mint izgalmas eseményt hallgat-
ja. Pedig „egy szemtanú” megemlíti,
hogy az elkövető akcentussal beszél,
miközben pénzt, gépkocsit és repülő-
követel, alighanem bevándorló, a rá-
diót hallgató és telefonba beszélő férfi
ezt úgy értelmez, hogy akár magyar
is lehet. Miközben folyik a bankrablás
Stockholmban, amelyben rendőrség,
rádió, bankvezetőség, repülőter ves-
részt, igazgató, három titkárnő és egy
feltehetően balek bankrabló szerepel,
de valójában semmi nem történik egy
csipetnyi ijesztgetésen kívül, órákon
keresztül van jól emészthető csám-
csognivalója egy országnak, amelyben
svéd, magyar (a sor folytatható) szurkol
ide, oda, vagy egészen máshova – vér-
mérséklete szerint. Az emlékek pedig
dolgoznak, vagy inkább makacsul nem
változnak, nem oldódnak meg, nem
fakulnak meg, mégis mintha ezek a le-
téphetetlen kötelekek tartanak az élet
felszínén a magyart, a svédet (...), sem

elsüllyedni, sem felrepülni nem engedve az emlékek öleléséből.

A *pettyes nyakkendő* – jelkép ez bizony, de olvasó legyen a talpán, aki kitalálja, hogy minek a jelképe, talán a szárnyaló fantáziának, talán a sikerre törekvésnek, vagy inkább valami zavarnak, amely a személyiséget színessé (de legalább pettyessé) teszi. Hiba volna hagyományos drámai műfajokban gondolkodni, talán a párbeszéd kifejezés a legtalálóbb, már csak azért is, mert ezúttal is mindannyiszor két szereplő között zajlik a konfliktus. Ami persze igaz, bár nem a szintiszta valóság, mivel egyetlen – némiképp izgága és exhibicionista – lélek párbeszél önmaga ilyen meg olyan inkarnációival (de hát mondtuk, hogy „pettyes nyakkendő” a fiatalember).

Önmagával töpreng, a dédelgetett lehetőségeket veszi sorra, az elszasztott ígéreteket éli át, még ha csak vágyaiban is? A félelmeket, a következményeket, a lélek két féltékéjét próbálgatja egymáshoz igazítani, és igyekszik kihallani a zörejeket ebből az összeigazításból? Ki mit tud, ki mit akar kihallani a párbeszédéből, amelyeket persze nem is mond el pettyes nyakkendősrünk – maga Hendi egyébként nagy megértéssel szemléli, szereti fantomteremtényeit, eszében sincs valóságosan választani közülük!

A bíró délelőtt meghozta ítéletét, de a börtönök zsúfoltak, a rabnak pedig szállás kell éjszakára, bírónk tehát hazaviszi rabunkat rózsadombi villájába. Persze csak ideiglenesen, de az ember tudja, nincs kockázatosabb az ideiglenesnél. Az eljárás jogszerűtlen, a rab él és visszaél a helyzettel, de valójában olyan mindegy, mit zsarol ki fogvatartójától, mindkettőjük számára egyformán kínos, kisszerű, fonák és már majdnem kacagtató a helyzet. A konfliktust persze álmodja csak a

pettyes nyakkendősről fiatal jogász, általában ő a bíró, aki majd leend hamarosan, de nem baj, ha „audiatur et altera pars”, ha a másik résztvevő érveit, nézeteit is kipuhatolja.

Aztán felriad, a másik oldalára fordul, és máris új szereplők jelennek meg, a méltatlanul elnyomott festő fest egy műteremben, amely gyanúsán hasonlít egy elmegyógyintézethez (jogászokról szóló drámában már mégsem írhatjuk le, hogy bolondokháza!). Hamarosan betoppan a főorvos, a festő fest, az orvos vizsgál, a szomszéd zárkában Napóleon világot hódít. Mégsem bohózat, hanem szikrázó szellemi pengeváltás folyik az abszurditás, az álom és a művészetpszichológia határvonalán. A festő a valóság titkait kutatja, amiként az orvos is, a valóság – talán ugyanolyan, talán más – szegmentumát, nem is tagadják sem maguk, sem egymás előtt. A festő bérelte ezt a helyiséget, de a tulajdonos eladta az intézetnek, s a festő így került a házba – mintha így működne a nagyvilág, azt hisszük, egyik részlegében vagyunk, s kiderül, bizony a másikkban.

Reggel persze felriad diákunk, indulna a tengernél nyaraló felesége után, de autószerelés, csomagolás, telefon – a nyomorúságos részletek mindent felülírnak, vagy inkább összefirkálnak. Nincs alteregó, nincs kettéhasadt lélek, egyetlen ügyefogyott ügyfél van, ügyeskedő kisszerűek, kötözködő tanácsadók. „Maradj az, aki vagy – bármi is történéjk!” – hangzik el valahol a vége felé a jó tanács (vagy inkább bosszús kifakadás?). Nagy bölcsesség! – mondaná az olvasó lemondóan, aztán megérti: válaszd széjjel, mi minden lehettél volna, mi lettél, győződj meg önmagad erejéről, mérd fel a körülmények kötelékeit, és mindezek után válaszd meg személyiségedet. Lehet, hogy

ezt a párbeszédet így kell érteni, de lehet, hogy másképpen!

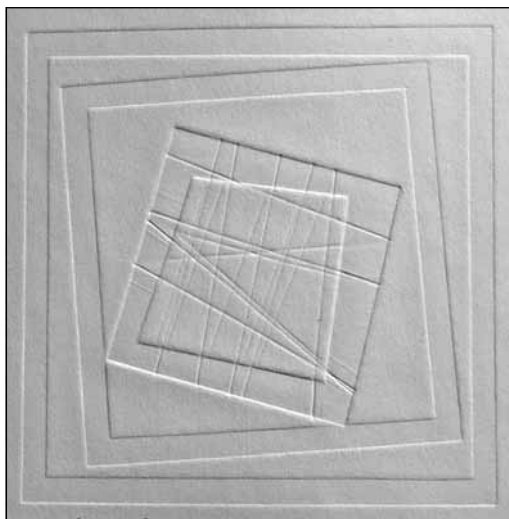
A-moll szonáta – a szépség, a szerelem és a bánat egybeszővődése, egy szerelem utóélete (talán minden szerelem nagy és őszinte, de mintha két művész alkotásra serkentő érzelmé a többinél valamiképpen tartósabbnak bizonyulna). Korokon, nemzedékeken átível az emlék, megőrzi, aki sajátjának érzi. És belekapaszkodik, aki hasznot lát benne, aki a maga érzései erősítésére, védelmére akarja fordítani. Az emlék nem szabja át az életet föltétlenül, de tartalmasabbá, hitelesebbé teszi, erőt ad az elmúlás elviseléséhez és az elmúltak felidézéséhez.

Zajos és felületes napi lihegés és rohanás háttérben is képes irányítani, és megőrzi, hogy eldobjuk magunktól csak azért, mert csendes, mert bánathordozó, mert eltörölhetetlen. Az emlék szerény erő, miközben felsóhajt az élete alkonyára jutott özvegy zongoraművésznő: „Lassan már azért se vagyunk felelősek, amit mi magunk csinálunk.” A lelkiismeret (akit itt Gérardnak hívnak, és meg

se jelenik személyesen) vásottan szól és – bosszantó! – mindig igaza van, a praktikus vállvonogatva osztja kéretlen bölcsességét, amelyet mindig fél- (vagy még kisebb résznyi) igazságnak érzünk. Grieg szonátája szép és szívbe markoló, átkalauzol egy teljes életen, zuhatagon és sivatagon.

Hendi Péter kora gyermeke, de hát ki nem az? Drámáiban az 1960–70-es évek világa, gondolat-, sőt szókincse jelenik meg. Ekkor hódít Európában, és hamarosan Magyarországon is, Dürrenmatt, Anouilh, Beckett, az amerikai Williams vagy Miller új tartalmú és új formájú drámabirodalma. Hendi ismeri, érezhetően kedveli ezt az új hangvételt, miközben a maga magyar- (országból hozott) élménykincsével sajátos módon képes színeztetni. Olvasmányának szórakoztató, felzaklató és letehetetlen, az olvasó nem tudja, örömeiben vagy haragjában nevet-e a párbeszédében (netán bánatában). Ugyan milyen volna színpadon, egy pincei kamaraszínházban például?

Lukáts János

ALEATORIKUS ETŰD – HOMMAGE À JOHN CAGE (DOMBORNYOMAT)

Verbőczy-estre

Verbőczy Antal
(1948–1982)

Valaki a mögöttes generációkból írta: „az azóta elfelejtett Verbőczy Antal”. Tiltakozhatnék, hogy ez nem igaz – mert szerintem nem az –, de a hálás utókor sokszor elszalad az értékek mellett, elvakulva a talmi csillogástól, a sokszor tartalmatlan divatragyogástól.

Harminc év után barátai, tisztelői, kortársai emlékeznek rá Csicsóként, Verbőczy Tóniként, Öcsiként, rá, aki tizennyolc évesen dedikált egy péklapátot hárommilliárd ember között megköszönve, hogy nem éhezik a kétharmadban. A mai válasz egyértelmű, a számok változtak, az arányok talán rosszabbak, mint akkor. Idézhetném, miket írt, mondott róla Kormos István, de csak *A magunk kenyéréen* című antológiába írt utolsó szavait említem: „...odaér verseivel ahová akar”. Ma már okoskodhatnék, a sorsot nagyon nem érdekli, ki mit gondol, ki mit hisz. Nekünk, ismerőinek köz-

hely: egy könyvét láthatta megjelenni, s az is, hogy azért megérdemelten kapta a kiadó nivódíját. A többi posztumusz. Még csak elsőkötetes költő sem lehetett. Mi, kortársai, kik túl a hatvanon, életünk hátralévő éveivel küszködünk, gondolkunk arra, neki alig harmincnégy év jutott. Kísérteties ez a harmadolás.

Egy személyes kitérővel hadd említsem meg, halála után, mikor a *Kereszt-levél a századvégre* hátrahagyott verseiről kellett döntenem, mi is kerüljön a kötetbe, az én optimizmusomnak is áldozatául esve nem kerültek be mind az antológiákban megjelent versek. Azt hittem, lesz vállalkozó, aki összegyűjti, egyben kiadja műveit. Nem lett igazam. Persze azóta nagyot változott, fordult a világ, s vele a Gutenberg-galaxis. Ennek ellenére hiszem, az, amit épített, maradóan benne van, benne lesz a költészetben, az irodalomban.

Birtalan Ferenc

Verbőczy Antal verseiből

Dedikáció

Köszönöm, hogy erre a péklapátra
hármunk közül
én írhattam fel a nevemet

Tájkép, múlt időben, tanúkkal

hó volt hó és aztán is hó
s a hóban keskeny csíkokat húzva
a tábor széléig jöttek a farkasok

így mesélték el mindketten
asszonyaiknak
hóval táborral farkasokkal
s hitelességét csak erősíti:
az egyik őr volt a másik fogoly

Végül

először magyar nóták
s Bob úrfi hej ha nincs köztünk
poharunkat magasba emelve
verve a ritmust
magasba emelt poháron
mesebeli Debóra
meg a kurvák a bőrdíványon

a végén a végén a végén
a végén az induló szól
helyben járj!
dobognak a lábak a szőnyegeken
akácós az út

Kettőnk mosolyára

Mióta engem ismersz
 fogyatkozóban a költészetbe vetett hited
 s bár tíz centivel nőttem magasabbra
 mint a nők
 a honfoglalás korában,
 messzemenő következtetéseket
 levonni elhamarkodott,
 nem tartozom a nagy kanok közé.
 Ha megkérded,
 naprakész gondjaink között
 miért vettem ezt a drága parfümöt,
 elégedj meg a válasszal „büdös vagy”
 s nevetünk
 hiszen a tengerhez is éjfélkor érkeztünk,
 decemberben.

Mostanában nyugodtabbak vagyunk.
 A két láda
 és az összecukható kerek ágy
 lényeges könnyítést jelentett,
 hogy sikerült hét perc alá szorítanunk
 a menetkészre pakolás idejét
 (beleértve a fontos és kedves könyvek
 kiválasztását is)
 egy főbélőcsere
 vagy világégés esetén.

Nem tudom örökölheto-e a mosoly(?)
 gondolok egy konkrét szituáció
 konkrét mosolyára,
 történetesen közös gyerekünk fölé hajolva
 a milyenokos-milyen szép-micsináltuk mosolyára,
 nem tudom örökölheto-e a jövő(?)
 vagy csak a hajlam, kettőnk mosolyára.

Nézőpont

a vasúti sínek számára
 biztató
 a párhuzamosok
 találkozása
 a mozdonyvezetőket
 szorongással tölti el

Barlangrajz

A testvéremnek is megvan
a külön Anyukája,
így igazán nincs min veszekednünk
hétvégeken.

Apu költő
és mindig visszaadja
amelyikkel én is szeretnék játszani.
Az ötlábú egérgérről is írt verset,
hogy szereti a pálpusztait
én is szerethetem szombaton,
mert vasárnap nincs ovi,
az egérgének pedig azért van
öt lába, mert kicsi
mint a kétkerekű biciklinek is
van egy harmadik kereke.

Anyu szomorú
amikor én is költő leszek,
mert az egérgének négy lába van,
mert az ötödikkel
Apu csak fizessen a közértben.

A feleségem tegnap este is

visszalopta ágyába a srácot,
fölé hajolt, s csak annyi látszott

arcán; a szunnyadó tőkös
álmában jelenleg üstökös

s módjában, hogy a kíséző csóva
glóriát húzzon anyjának óva.

A többi szentségtörés. Legenda:
A Szerelem. A Szabadság. A Rend.

Kálnoky László!

Ityeg-e a fityeg a Duna-medencében?

Szabad legyen személyes találkozásnak tekintenem
 a véletlen hozta körülményt, hogy a Szabadság-hegyen
 a F o g a s étteremben asztalszomszédok
 voltunk két vagy három éve, mikor is csapnivalóan rossz
 arcmemóriám cserbenhagyott s felismertem Önt, Mester!
 Egy felületes szociofelmérés az egy pincérre jutó
 költők számának meglehetősen emelkedéséről beszélne,
 én a párizsi szűzerméket említeném, uborkasalátával.
 Azt rendeltem ugyanis, s fogyasztottam emlékezetem szerint
 kitűnő étvággal, de a lényeg most következik, Mester!
 Hogy Ön mit fogyasztott, sem akkor, sem most nem érdekel!

----- Ám engedtessek meg
 gasztronómiai érdektelenségem magyarázatául egy kis
 kitérőt tennem. 1969! Macedón-augusztus! Ohridi-tó!
 Költőfesztivál! – palántaként, egy fogadáson mint
 meghívott vendég csenevészkedtem asztalánál
 a Versben Bujdosó Legszebbarcúmagyarnak
 magamban bonyolult körmondatokat próbálva a megszólításhoz.
 Könnyítette helyzetem a tálcaikon illatozó,
 pálcákra tűzött csebabcsicsa, ürügyként szolgálva,
 hogy hozzá fordulhassak: tulajdonképpen mi ez?
 A kérdés maga volt a megkönnyebbülés. Éreztem,
 sínen vagyunk. (Milyen vonat? Hová vihetett volna?)
 Ám maradjunk a végszónál: tulajdonképpen mi ez?

----- Azt nem mondom,
 végigmért. De visszakérdezett: „Ez itt?” – mutatott
 a csebabcsicsára. „Evet már fasírozottat?”, s mire
 bólintottam, kész volt a magyarázat: „Ez is olyasmi!”

.....
 Ez akkor megzavart. Alapokat kérdőjelezett meg.
 Igazolni látszott. Tétéleket döntött halomba.
 Ma már tudom: a csebabcsicsa olyan, mint a fasírozott.
 Ma már tudom. Tudom, miért fogatta be grafitlovait, –
 (Megkérdezte. Nem volt vállalkozó.) – s miért vitte át!?

----- Hát ennyi
 gasztronómiai érdektelenségem magyarázatául.
 Ezért e látszólag ostoba kérdés, Kálnoky László!
 Ityeg-e a fityeg a Duna-medencében?

Töredékek

Ha vállamra állsz, hogy lássad a jövőt
(kérdézd meg tőle, én is látom-e őt),
de előbb mosd meg a lábad!

Egyre kevesebb az esély, hogy a
népszerű vetélkedő során
„a költő feleségének lánykori neve?”
te legyél a tíz pontot érő helyes megfejtés.

Ez legyen vésve a fejfára:
így több idő jut
a halhatatlanságra.

Fehér ágyak. Bukott snapszer.
Emlék-szeplők egy huncut arcra.
Kicsit bánt, el kell felednem,
hogy egyikünket se zavarja.

Amiért érdemes volt, a szerelem,
áldozataink bemutatása, a feloldozás.

Kövek

Hol a visszatérő álomrepülések,
a könnyedén felröppenő kamasz
méltóságteljes szárnycsapása,
lombkoronák fölötti koki a
gravitációnak, hol?
S ha kedvem suttyanna az ujjhegyre
földet érés, hová?

Van-e föld barázdálható, vagy
arcom az, a lényegig soványodott?
Kidobtam minden homokzsákokot.
Hová szöknék? Kövek?!

Verbőczy Antal emlékére

Varga Papi László

„...abortusz múltunk szétszórni a szélnek”

Nem tőle jött, ezért meglepett a levél – Antalt három hete baleset érte, hamarosan látogatható! Gyere! – Hazautban alighanem az autóbusz és a járdaszegély közé esett. Felesége az inget és a hálószerű trikót róla lefejtve riadt rá a véraláfutástól elszíneződő keréknyomra a testén. A kórház nincs tőlük messzebb, mint a buszmegálló, iszonyú belső sérüléseivel a késést igazolandó mégis hazatért. Verbőczy szemérmes volt, nem mentegetőzött érzelmeivel, hiszen csak egy autóbusz ment rajta keresztül.

*Tűnődve a halhatatlanságon
figyelmetlenül lépett az úttestre
saját halottjának tekintik*

József Attila- és Hemingway-aszociációkkal éltük tizenéves, házibulis, iskolai balhés, kirúgott, elzavart, többé-kevésbé provokatív életünket. „Nyári estéken fönt ültünk a pad támláján, szorosán, mint dróton a madarak, lábunkkal harangozva a levegőben...” Fejes Endre novellájának dramatizált előadására kiosztottuk a szerepeket. Csak Verbőczy alakíthatta volna *A Hazudóst*, a költőt, akinek szájából szép volt az igaz. Szép és rekedtes, lefojtott, szemérmes. Mint a vers, *Az én arcom is*, amely személyes tragédiával terhelt, nem kisebb, mint József Attilaé volt, s nem kevesebb hozzá Verbőczy elszánása sem:

*az én bordáimon is itt a gézkötés
gyászlobogója az elvetéltnek
mégis naponta szülöm az elérhetlent*

Élményeink és mintáink lényegileg azonosak, mára lekopott róluk minden esetleges. Verbőczy Antal számára az elvetélt élet, a másik ember sosem volt-sosem lesz léte a személyes világ legfontosabb tényezőjévé vált. Talán éppen a tizenhatodik születésnapján, az elmeosztályra beutalva pecsételődött meg számára az életigenlés kényszerzubbonya. Akkor első ízben jött a hír arról, hogy látogatható. Sápadt volt, megviselt, majd túl az elektrosokkon – kissé zavart. Tétován találgattuk, vajon szerepet játszik-e, vagy *tényleg*... Borzongásunkat oldva spárgára kötött újságtekercset vonszolt, eljátszván, hogyan csapják be a főorvost Fifivel: – *Persze hogy nem kutya, doktor úr, csupán újságpapír!* – Bemutatta a szobatársait: a Vassas büfébe kijáró, Mark Twain-külsejű méregkeverő gyógyszerészt, a faltól falig mozgó gépembert, aztán torokból mormolta el, hogy *„itt a rácson át megszűrve halljuk kintről egy tébolyult világ zaját”*. Mert kiürült a világ, s nincs ott más, csak a téboly.

*Semmi semmi nem marad
Anyám véres lepedőt mos
semmi semmi nem marad
ma lenne három hónapos*

Még kintről írta: „Ne haragudj, hogy az utóbbi időben le sem szartalak, de volt egy-két kellemetlen szituáció. Pénteken például azért nem tudtam kimenni hozzátok, mert délből kaparták a Hajnit és délután már olyan részeg voltam, hogy bementem a rendőrségre azzal a szándékkal, hogy riportot fogok írni. Persze kidobtak, de az ajtóban még elmondtam nekik egy versemet. Leginkább. Vasárnapig még telefonálok Anyádnak, s minden bizonnyal bemegyek hozzád! Addig is szia...” Kimenni hozzánk Máriaremetére kellett, telefon csak az utcán és anyám munkahelyén volt, bemenni hozzám a laktanyába látszik alkalmasnak. Verbőczy nem lehetett katona, én magam kértem, hogy bevonulhassak. Barátom a költészetbe, én előre menekültem. Ő nem így képzelte a rendet, én nem kép-

zeltem el sehogy. Helytállni akartunk abban, ami adatott.

Harminc éve, hogy a harmadik látomás bekövetkezett. Operáció, kemoterápiás kezelések, antik postai nyomtatványokon jelzett dátumok. Hajnalig beszélgettünk a Fő utca 3.-ban. Ugyanúgy felolvasott, magyarázott, mint máskor, s ugyanúgy kötözködtem. Apró cetlikre írta ötleteit, a rám bízott tennivalót, az utolsót. Már nem bízom Verbőczy Új Hármaskönyvében: a költemények, a Dórának és Fürtöskének írt nagyszerű gyermekversek és mesék, valamint a reá emlékező írások megjelenésében. Levelek, kéziratok, fényképek, és a szándék.

*Felnevelni
e hatnapos világot
s abortusz múltunk
szétszórni a szélnek*

Kiss Benedek Gyászérme

*Hervay Gizellának és
Verbőczy Antalnak*

Együtt vagyunk mind –
egyikkel hindizünk,
másikkal
sakkozgatunk.

S olyan egyszerű
minden,
akár a natúr citromlé,
világ száz limloma, abszurditása,

s bagatell,
mint mondjuk
saját halálunk.

Utassy József
Verbőczy Antalhoz

Tónikám, Antikám:

a világgal van vitám,
az egész világgal,
Antikám!

Mert A Halálod Égre Kiált.

Felfénylik harminchárom éved,
s viszed, viszed a krisztusi fát
a dőrejlő kemencékhez.

És hull a hajad szomorú halomba.

Te kenet helyett kómát kapsz, kómát.
Hallottam szinte, ahogy fölvihog
a sejtjeid közt molnárkodó Rák.

Övé a játszma. Hát vihoghat.

És szégyellheti magát a szellem!
Nincs ezerjófű, sem tablettácska
e dőzsölő vírusok ellen.

Hol vannak hát a milliárdok?

Immár lóteri bábu az ember.
És hol a visszhang, hogyha kiáltok?
Csak a tenger zúg. Csak a tenger.

Ő mossa lábam krisztusian.

Tarkómra süt a tébolyító Nap.
Nézek utánad szomorúan.
Távolban reng egy fekete csónak.

Győri László

Harminc év után

Hat évvel voltál fiatalabb nálam,
s mennyivel komolyabb
a halál közelében!
Hajad kihullott a halál közelében.
Koponyád a csontvilágba készült.
Fájt a bizonyost, a hajthatatlant látni,
amelyről tudtuk, eljön nemsokára.
Fájt a fiatalra nézni
az enyészeti esti szürkületében,
amikor az élet immár csak tenyéryni.

Mindig derűvel, mosolyogva jöttél,
megnyugodva a kora elmenésben.
Nem voltál rom a halál közelében.
Láttam a férfit, láttam, e férfi
nálam sok évvel komolyabb,
többet tud nálam, szebb anyag,
romlatlan, ép, egész, aki érti,
amit én, visszás fiatalabb
még meg nem érthetek.
Bármi jön, a végső pillanatig
szakadatlanul, akármi szorít:
mosolyogni a magunk bajait.
Bölcs férfi voltál, a példa.

Mi volt a műved? A versek, a mesék,
amelyeket a gondatlan élők elfelejtenek?
Előveszlek néha, én is csak olykor-olykor,
mert sok a könyv, a mű s a tied elbitangol.
És érkeznek az új halálba menők.

Koszorú elfonnyadt, nyári fű leszáradt.
Ma már mosolyogva pillantok utánad.
Annyi év múltán a szakállas, zubbyonyos
hosszú hajú fiút még van, aki ismeri?
Egy közlekedési táblának támaszkodva áll,
amely azt mutatja: a kötelező sebesség
harminc kilométer.
A sejtök túl nem lépni mért nem kötelezték?

Bízunk, hogy van még, van, aki ráköszön
egy hozzá illő játék mosolyával:
– Servus humillimus,
poeta Verbőczy Angyal!

Birtalan Balázs

ÖCSI

így hívták
nem kérdés
ahogy január a január
eperfa az eperfa
és csütörtök a csütörtök
mikor is bedobni vittem a lottószelvényt nyár derekán
végigjárva a kerék utcán a megszokott utat
s zakatolt fülemben a meg nem szokható mondat

hajnalban meghalt

öcsi a mindig jelen levő
a barát
a halott barát
a halott

az úgynevezett keresztapám
noha tizenkét évesen nem tudtam
mi az hogy kereszt
s tán még azt sem igen
mi az hogy apa

a barát
aki definíciószerűen apa barátja volt
nekem csak volt
evidensen
mint nyárra ősz
mint fürdés után a paplan

a moszkva téri könyvárust naponta kérdezgettem
csókolom a kereszt-levél a századvégre megjelent
holott

bár a könyvkiadás bugyrait nem ismertem
tudtam

ha a posztumusz első kötet a nyomdából végre kijön
előbb hallok róla

mint az ország bármely könyvárusa

aztán szembejött a moszkva téri lépcsőn
és szembejött évekig újra meg újra
és mind kamaszabb fejem egyre zavartabban tiltakozott
ez nem lehet hiszen jártam a sírnál
hol nincs ugyan kiírva
így több idő jut a halhatatlanságra

de ott áll kérlelhetetlenül
verbőczy antal

s azóta is
néhány évente ha anyám fele járok
dünnyögve a memoritert
N-2021

egy csokor virággal mindig elnézek öcsi felé
mind nagyobb zavarban
állok hülyén a kőlap előtt

egy szakállas arc
egy azóta hovalett írógép
egy éneklő hang a telefonban
öt színes dobókocka
és az ominózus kéz formájú bot

megpróbál képpé összeállni

Marafkó László

Aki végérvényesen fiatal

A költészet életforma is. Viszont ha csak az, akkor nem több a pozórségnél. Verbőczy Antal nem szerepet játszott, mert egyéniségének lényegére Kor-mos István érzett rá, talán a rokonlelkűség okán is. Ha vagánykodásaira gondolok, egy – e világi életében – sajnos, önálló verseskötet nélküli költő lépett át az akkori, agyonszabályozott kulisszákon. Mert más szabadon és megint más tudatosan sérteni határokat, miként az ma divatos. Az utóbbit az erő, a cinizmus és a pénz diktálja, az előbbit talán a nincstelen természetesség.

Hirtelen, kegyetlenül hirtelen eltűnése (tudvalevő: mint erdőben a vadnyom...) akár elegáns önmentésnek is tűnhet. Mármint annak, akit a fájdalma próbáinak nem vet alá a sors. Tehát az itt maradónak. Aki aztán akaratlanul, de mindig kényelmesen belenyugszik a hiányba, mely azért a hétköznapi csapóajtói mögött mindörökre ott tátong.

És a túlélő befészkei magát az elfogadás langy fövényébe, mígnem egyszer csak felbúg az „örök hiány köszörűje”. Miként bennem is. De a lelkifurdalást nem fogyasztja, szüntelen szikráztatja. Annak idején, még az elkésett első verseskötet előtt Verbőczynek megjelent egy gyerekkönyve, s az erről szóló recenziót baráti kéz juttatta el a laphoz, ahol akkor dolgoztam, egyben jelezve, a mű szerzője bizony nagyon beteg. Nem kételkedtünk, de nem hittük, hogy olyan nagy a baj. S a lapcsinálás átfutási idejét lekörözte a költő utolsó stációjának „átfutási ideje”. Már halála után jelent meg a méltatás.

Az a köszörű ott, bent akkor is sivít, ha az ember maga már nem tud szólni. A fiatal költőről, aki – szomorú paradoxon – végérvényesen az.

Gyimesi László
Se tél, se nyár

V. A. halálának harmincadik évfordulóján

Jó kocsmák, rossz kocsmák.
Mi minden emlékeztet kamaszdühünkre!
S mi minden nem: cifra csöndek,
Selyempapír a rókafényű lámpán.
A János Kórház téglafalán egy vércsepp,
Szólítsd meg, helyettem válaszol.
Egy másik meséből óriások jönnek,
Közöttük billegsz, végérvényesen.

Se tél, se nyár. Összenőtt idő
Villog az ősmohás koszorúkon,
Céda tavaszból, szilánkos őszből.
Csámpás bakfisok fonták, kötözték,
Ők itt, a mára tisztos nagymamák,
Díszelik peregnek a harmincéves sárba.
Virág, toboz, bogyó, füstös szerelem
Dagasztja a sírhantnyi történelmet.

Kezdet vagy vég? Hozok egy fröccsöt.
Neked? Magamnak? Ez a korty a földé.
Versek csikorognak a buszkerék alatt,
Csontok és versek, s néhány év ráadásnak.
Itt most királyt keresnek, merre jársz?
Szívesen lennék az udvari bolondod.
Csend van, pattanásig feszült csend.
És szégyenünk már három évtizednyi.

Pardi Anna

Verbőczy Győrben

Zabolátlan ifjúságomból sok alakmás elmosódott már, de Verbőczy Öcsié különösen maradandó, minthogy a halál és az ifjúság összetett ízével toppan elé, hosszú fekete kabátban, karcsún megjelenve Szomráky Sándor Nők Lapja-béli szerkesztőségi szobájában.

Igen, Puskás Öcsi lírai kapus vagány Öcsikéje volt ő, aki ígéretes költészete labdáit nem tudta bepasszolni ama kapukba a földgömb emócióinak Magyarországra jutó hányadával.

Egy győri író-olvasó találkozó színfoltjait mesélném el, amitől ma is borzongok, hogy milyen hülye, azaz bátor voltam.

A szigligeti alkotóházban időztem épp, és nem ismerve a dunántúli közlekedési viszonyokat, úgy hittem, egyszerű eljutni a Baranyi Ferenc bevezetőjével meghirdetett estre, délután hatra. Mivel az ifjúság nem ismer lehetetlent, az idősödés viszont csak a lehetséges barátja már, hiába akartak az írók lebeszélni az útról, én mindenáron el akartam menni! Utaztam buszon, stoppoltam autót, de félórás késéssel ott voltam.

Az esten sokan voltak, s mivel a költészetnek lelkes tábora volt akkoriban, nem úgy, mint most, a mérhetetlen fásultságok és depresszió korában, az egyik győri főorvos fia hívott meg otthonukba házibulira, Verbőczy Öcsivel együtt.

Mit mondjak? Nem viselkedtünk valami illemtudóan a sok-sok alkohol hatására, amit ma, húszéves absztinenciám Istentől pragmatikus napjaiban fejcsoválva veszek tudomásul.

Ő csak Pestre utazott vissza, de én Szigligetre. Éjszaka motorkerékpáron robogtam, egy vasutas sajnált meg és vitt a béke menedékébe, az Alkotóházba. Félelmet nem ismertem, mert a költők intenzív, intuitív egyéniségének fő ismerve ez, hogy esetleg az Örökkévalóságig ölelő legmagasabb Lény karjaiba eljussanak egyszer.

Köszönöm, Öcsi, hogy éltél és írtál, hogy azon a győri éjszakán százszor ismételtgettük, mi magyar költők vagyunk... Aminek lenni mind nehezebb a negatív szellem teljes eluralkodottsága idején.

Jelenések, jelenetek

„Úgy tűnik, manapság a drámában is túltermelés van Magyarországon. Soha annyi dráma, mint amennyi íródik nap mint nap, és ez mégsem a túltelítettség, inkább a hiány érzetét váltja ki. De ha van, és túlon túl is sok van, akkor mi hiányzik?” *(Zalán Tibor)*

„Két útja van annak, hogy az Ég alatt a halál ellen bujdosó kő kövön maradjon. Lehet elpusztulni, de a romlásodat mindig a javadra fordítva újjászületni. Ahogy Szegfűhajú János tette. Lehet sérthetetlennek lenni, s a halált kijátszva egyre csak megmaradni. Ahogy a Csillagszemű Juhász tette.” *(Toót-Holló Tamás)*

„Így kezdődött ez az eset, amelyről mélyen hallgat a Talmud is, nagy titok fedi azóta is. De én most elmondom nektek. Úgy beszélnek, egy nap a kállói rabbi, Taub Eizik, a csodarabbi, áldassék a neve, sétálni indult...” *(Borbély Szilárd)*

„A régi szertartási háznak a szent hegy felé néző falánál, az állandó tűzrakó hely mellett elvégezték az egyik kosbarány feláldozását, megnyúzták, feldarabolták, és a hús egy részét föltették főni; az egész nem tartott tíz percig. Majd a másik kossal és az öt kakással átmentek a túlpartra.” *(Vándor Anna)*

„Az emberi kapcsolatokra áthelyezett lírai szituációban a gerlének tulajdonított magatartásforma az idők folyamán egyfajta hűségesszménnyé emelkedett, ami a balladákából, mint tapasztalni fogjuk, már ebben a megváltozott formájában sugárzódott vissza a közönséghez.” *(Vári Fábrián László)*

„Még csak elsőkötetes költő sem lehetett. Mi, kortársai, kik túl a hatvanon, életünk hátralévő éveivel küszködünk, gondoljunk arra, neki alig harmincnégy év jutott. Kísérteties ez a harmadolás.” *(Birtalan Ferenc)*

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.
(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen,
valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

Nemzeti
Kulturális
Alap

A folyóiratot
a Nemzeti Kulturális Alap támogatja